

ОДИН ПОЯС, ОДИН ШЛЯХ: ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

На сьогодні КНР є однією з найуспішніших країн за економічним розвитком (2 місце у світі за ВВП). Рівень збуту продукції та сировини китайського походження збільшується з кожним роком (1 місце за експортом), але керівництво держави усвідомлює, що це зростання не буде продовжуватися, якщо не розвивати існуючі комунікації. Одним із найвідоміших торговельних маршрутів в історії людства є Великий шовковий шлях. Це шлях, що виник у перші сторіччя до нашої ери, шлях, через який товари з Китаю потрапляли до Східної та Західної Європи, Близького Сходу, Північної Африки і навпаки.

Бажаючи відновити та модернізувати цей маршрут, уряд КНР на початку 2010-х років почав розробляти ініціативу, що складається з двох частин — сухопутного поясу Нового шовкового шляху і Морського шовкового шляху. Очікується, що цей проект об'єднає більше 50-ти країн Євразії. У 2015 році ця ініціатива перетворилася на офіційну стратегію КНР «Один пояс, один шлях» (One Belt One Road – OBOR) [1].

Даний проект складається з наступних елементів:

– “Економічний пояс Шовкового шляху” – створення трьох транс'євразійських економічних коридорів: північного (Китай–Центральна Азія–Росія–Європа), центрального (Китай–Центральна і Західна Азія–Перська затока і Середземне море) і південного (Китай–Південно-Східна Азія–Південна Азія–Індійський океан).

– “Морський Шовковий шлях XXI століття” – створення двох морських маршрутів: один маршрут веде з узбережжя Китаю через Південно-Китайське море в Південно-Тихоокеанський регіон, інший передбачає з'єднання приморських районів Китаю і Європи через Південно-Китайське море і Індійський океан).

– Китайсько-пакистанський економічний коридор.

– Економічний коридор Китай-Бангладеш-Індія-М'янма [2].

Проте не всі партнери залишилися задоволеними результатами та процесом проведення ініціативи.

Наприкінці липня 2023 р. міністр оборони Італії Гвідо Крозетто заявив про наміри італійського уряду вийти з китайської ініціативи «Один пояс, один шлях», не зашкодивши при цьому відносинам із КНР. Урядовець пояснив, що це рішення зумовлене негативними результатами угод, реалізованих у рамках ініціативи (зокрема, потроєння обсягів китайського імпорту до Італії за відсутності зростання італійського експорту), а також зміною міжнародних позицій КНР. «Свого часу Пекін мав намір стати найбільшим комерційним гравцем у світі. Сьогодні він оголошує, що стане найбільшим військовим гравцем у світі», – йдеться у заяві глави військового відомства Італії [3].

Україна має використовувати економічний потенціал «Одного поясу, одного шляху» і для розвитку власної національної економіки, і для успішного здійснення євроінтеграції. При цьому Україні слід бути готовою до жорсткої конкуренції в проєкті «Один пояс, один шлях», що перш за все стосується великих гравців (наприклад, глобальні перевізники DHL і UPS). Це визначає необхідність створювати альянси і будувати ефективні відносини з китайськими партнерами, щоб конкурувати з глобальними компаніями. Однак, незважаючи на повідомлення в пресі про обговорення можливості вступу України в формат «16+1», офіційні переговори про приєднання фактично не проводилися, а участь у проєкті «Один пояс, один шлях» визначається відповідною дорожньою картою. У найближчій перспективі планування українсько-китайського співробітництва та участь України в проєкті «Один пояс, один шлях» мають співвідноситися з наявними регіональними планами і форматами взаємодії.

Незважаючи на те, що серед європейських політиків, як і раніше, існують розбіжності щодо ініціативи «Один пояс, один шлях», проте економічні переваги цієї ініціативи обумовлені взаємним інтересом і, безумовно, сприятимуть розвитку транс-регіонального співробітництва. Потужний соціально-економічний підйом Китаю викликав до життя ініціативу «Один пояс, один шлях», яка має стати важливим інструментом співпраці країн-учасниць [4].

Ресурси, що їх пропонує китайська ініціатива BRI, можуть розглядатися як джерело інвестицій, критично необхідних в умовах повоєнної відбудови України. Але необхідно зважати на потенційний ризик конфлікту із західними партнерами, для яких «системне суперництво» з Китаєм та протидія його глобальним амбіціям набувають стратегічного характеру. Мінімізація таких ризиків має стати для української сторони однією із значущих засад під час формування нового етапу відносин з КНР [3].

Підсумовуючи, можемо сказати, що участь у цьому проєкті відкриває значні економічні можливості для багатьох країн, зокрема й для України, але вона також несе потенційні ризики, пов'язані з дисбалансом торгівлі, геополітичними ускладненнями та конкуренцією з потужними гравцями. Для України важливо зберігати стратегічну гнучкість, поєднуючи участь у таких ініціативах з курсом на європейську інтеграцію та враховуючи потреби повоєнного відновлення. Успішне залучення до BRI потребує продуманої

зовнішньої політики, прозорого економічного планування і тісної координації з західними партнерами, щоби не втратити баланс між східним потенціалом та європейськими цінностями.

Список використаних джерел:

1. «Один пояс, один шлях» – ініціатива для розвитку країн чи крок до гегемонії Китаю? | ADASTRA. ADASTRA І Аналітичний центр. URL: <https://adastra.org.ua/blog/odin-poyas-odin-shlyah-iniciativa-dlya-rozvitku-krayin-chi-krok-do-gegemoniyi-kitayu>.
2. Кіктенко В. О. «Один пояс, один шлях» – глобальний гео економічний проект Китаю. Sinologist. URL: <https://sinologist.com.ua/odin-poyas-odin-shlyah-globalnij-geoekonomichnij-proekt-kitayu/>.
3. Європейські перспективи китайського проекту «Один пояс, один шлях». НІСД - Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosyny/evropeyski-perspektyvy-kytayskoho-proektu-odyn-poyas-odyn>.
4. Кіктенко В. О. Кіктенко В. О. Україна в проекті «Один пояс, один шлях»: регіональний та глобальний вимір. Sinologist. URL: <https://sinologist.com.ua/kiktenko-v-o-ukrayina-v-proekti-odyn-poyas-odyn-shlyah-regionalnyj-ta-globalnyj-vymir/>.

Гетманенко Т., студентка IV курсу освітньої програми
«Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»
Науковий керівник: Шевчук А., д.і.н., проф.
Державний університет «Житомирська політехніка»

ВПЛИВ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ НА ФОРМУВАННЯ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВ

Вплив діаспорних спільнот на формування та реалізацію зовнішньополітичного курсу держав становить важливий аспект сучасних міжнародних відносин. Діаспори як етнонаціональні спільноти, що проживають за межами історичної батьківщини, перетворилися на самостійних акторів міжнародних відносин, здатних істотно впливати на двосторонні та багатосторонні взаємини між державами. Актуальність дослідження ролі діаспор у зовнішній політиці підкреслюється трансформацією міжнародної системи, де недержавні актори набувають дедалі більшого значення. У цьому контексті особливого значення набуває вивчення української діаспори як однієї з найчисленніших та організаційно структурованих у світі.

Теоретичне осмислення діаспорної проблематики ґрунтується на розумінні діаспори як етнополітичного феномену, що характеризується складною організаційною структурою, культурною самобутністю та тісними зв'язками з історичною батьківщиною. Функціонування діаспор у контексті зовнішньої політики відбувається через різноманітні механізми впливу, включаючи лобістську діяльність, публічну дипломатію, економічну співпрацю та гуманітарні ініціативи. Як зазначає В. Макар, саме організаційна структурованість діаспорних спільнот дозволяє ефективно артикулювати та просувати інтереси країни походження [8, с. 123].

Аналіз інституційних основ взаємодії держави з діаспорою свідчить про формування спеціалізованих державних органів та програм, спрямованих на підтримку співвітчизників за кордоном та використання їхнього потенціалу в міжнародних відносинах. В Україні такий підхід знайшов відображення у створенні напряму публічної дипломатії в структурі Міністерства закордонних справ, що засвідчує інституціоналізацію співпраці з діаспорою на державному рівні [3]. Концептуалізація публічної дипломатії як інструменту зовнішньої політики базується на розумінні важливості формування позитивного іміджу країни за кордоном та залучення діаспорних спільнот до цього процесу.

Українська діаспора в Канаді становить показовий приклад впливу етнічної спільноти на формування зовнішньополітичного курсу країни проживання. Історично сформована та організаційно структурована українська громада Канади, представлена такими інституціями як Конгрес українців Канади та Канадсько-українська фундація, демонструє ефективність діаспорного лобіювання [5; 6]. Згідно з дослідженнями В. Макара, саме активність української діаспори сприяла становленню та розвитку двосторонніх відносин між Україною та Канадою, включаючи раннє визнання незалежності України та послідовну підтримку її суверенітету [8, с. 245].

Механізми діаспорного впливу на зовнішню політику реалізуються через формальні та неформальні канали. Формальні механізми включають представництво в органах державної влади країни проживання, створення спеціалізованих лобістських організацій та участь у консультативних органах. Неформальні механізми базуються на культурній дипломатії, інформаційно-просвітницьких кампаніях та формуванні експертних мереж. У цьому контексті показовою є діяльність Конгресу українців Канади, який через систему адвокаційних заходів сприяє формуванню проукраїнської позиції канадського уряду [4, с. 32].

Особливої актуальності діаспорний чинник набуває в кризових ситуаціях, коли мобілізаційний потенціал діаспорних спільнот значно зростає. Повномасштабна агресія Російської Федерації проти України продемонструвала безпрецедентну мобілізацію світового українства для підтримки історичної батьківщини. Як зазначає А. Лозинський, саме координація зусиль діаспорних організацій дозволила ефективно протидіяти російській пропаганді та сприяти консолідації міжнародної підтримки України [7, с. 154].

Українська діаспора через структури Світового Конгресу Українців реалізувала широкомасштабну адвокаційну кампанію, спрямовану на підтримку України. Масштабні заходи, приурочені до Дня Незалежності України, стали демонстрацією солідарності світового українства та інструментом формування міжнародної підтримки [1]. Ця діяльність сприяла утвердженню української проблематики в порядку денному світової політики та формуванню сприятливого міжнародного середовища для України.

Аналіз ролі діаспор у кризових ситуаціях дозволяє виокремити специфічні функції, які виконують діаспорні спільноти у протидії гібридним загрозам. В. Огризко у своїх дослідженнях наголошує на важливості діаспори у протидії інформаційній агресії та формуванні об'єктивного висвітлення подій в Україні [2, с. 78]. Саме діаспорні медіа та інформаційні мережі стають важливим каналом комунікації, здатним протидіяти дезінформації та маніпуляціям у міжнародному інформаційному просторі.

Проблема біженців, спричинена повномасштабною агресією Росії проти України, також актуалізувала роль діаспорних організацій у координації гуманітарної допомоги та інтеграції вимушених переселенців. В. Макар у своїх дослідженнях підкреслює, що саме діаспорні інституції стали ключовими елементами інфраструктури прийому та адаптації українських біженців у країнах Європи та Північної Америки [9, с. 370]. Ця функція діаспори демонструє її потенціал у кризовому менеджменті та гуманітарній дипломатії.

Водночас, аналізуючи обмеження діаспорного впливу на зовнішню політику, слід відзначити залежність ефективності діаспорного лобіювання від політичного режиму країни проживання, конкуренції з іншими групами інтересів та загального геополітичного контексту. Б. Гуменюк акцентує увагу на необхідності професіоналізації діаспорної дипломатії та формування систематичної взаємодії між державними інституціями та діаспорними організаціями [2, с. 112].

Перспективні напрями посилення ролі діаспор у формуванні зовнішньої політики включають розвиток цифрової дипломатії, форматування транснаціональних експертних мереж та інституціоналізацію діаспорно-державної взаємодії. У контексті України, активізація співпраці з діаспорою має стратегічне значення для просування національних інтересів на міжнародній арені та протидії російській агресії.

Таким чином, роль діаспор у формуванні зовнішньої політики держав становить багатоаспектний феномен, що характеризується комплексною взаємодією етнопольнітичних спільнот з державними інституціями країн проживання та походження. Українська діаспора, особливо в Канаді, демонструє ефективність діаспорного лобіювання та його вплив на формування зовнішньополітичного курсу. Кризові ситуації, зокрема повномасштабна агресія Росії проти України, актуалізують мобілізаційний потенціал діаспорних спільнот та їхню роль у міжнародній підтримці України. Подальші дослідження даної проблематики мають зосередитися на розробці комплексних стратегій співпраці з діаспорою та максимального використання її потенціалу в контексті реалізації зовнішньополітичних пріоритетів України.

Список використаних джерел:

1. Адвокація для України: як світові громади відзначили День Незалежності (August 26, 2024). URL: <https://www.ukrainianworldcongress.org/ua/advokacziaa-dlia-ukrayiny-yak-svitovi-hromady-vidznachyly-den-nezalezhnosti/> (дата звернення 26.08.2024).
2. Багатовимірний рашизм: початок і кінець (збірник статей). Укл. В. С. Огризко. Київ : ДП «ГДІП», 2023. 245 с. ; Огризко В. Доля недоімперії. Київ : ДП «ГДІП», 2022. 212 с. ; Гуменюк Б. Слово – зброя дипломата. Київ : ДП «ГДІП», 2023. 192 с.
3. В МЗС створено новий напрям роботи – публічна дипломатія. URL: <https://mfa.gov.ua/news/43433-v-mzs-stvoreno-novij-napryam-robotipublichna-diplomatija> (дата звернення 20.08.2024).
4. Звіт Конгресу українців Канади (серпень 2005 р. – липень 2006 р.). Вінніпег, 2006.
5. Канадсько-українська фундація. URL: <https://www.cufoundation.ca/uk/> (дата звернення 12.08.2024).
6. Конгрес українців Канади. URL: <https://www.ucc.ca/> (дата звернення 20.08.2024).
7. Лозинський А. «Бо москалі – чужі люде...». Львів, НТШ, 2023. 328 с.; Lozynskij A. Ukraine: Slaying the Two-Headed Eagle. Lviv, ShSS, 2023. 274 s.: Мрія, слово і чин: збірник на пошану Володимира Янева (відгуки, рецензії, спогади). Наукове товариство ім. Шевченка, ред. кол. Л. Рудницький, А. Карась, А. Лозинський. Львів, Мюнхен, Нью-Йорк, 2023. 208 с.
8. Макар В. Двосторонні відносини України та Канади: формування, розвиток, перспективи динаміки. Чернівці, 2020. 496 с.
9. Макар В. До питання про біженців з України внаслідок повномасштабної агресії РФ. [w:] *Ukraińcy i ich sąsiedzi na przestrzeni wieków: polityka, gospodarka, religia, kultura i życie codzienne*. Т. IV. *Ukraińskie Towarzystwo Historyczne w Polsce*. Słupsk – Warszawa, 2024, s. 361–379.

Гончар М.А., студентка групи ПУА-9
Науковий керівник: Кошель О.М., д.і.н.,
проф. кафедри нац. безпеки,
публічного управління та адміністрування
Державний університет «Житомирська політехніка»

СПІЛЬНИЙ ПЛАН ЗАКОНОДАВЧОЇ РОБОТИ МІЖ УРЯДОМ ТА ПАРЛАМЕНТОМ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РОБОТИ ВЛАДИ

Ефективність роботи української влади значною мірою залежить від взаємодії між урядом і парламентом, вироблення спільних пріоритетів та дієвих інструментів для реалізації реформ. Існуючі формати, такі як щорічне послання Президента України до Верховної Ради, погоджувальні ради чи спільні засідання за участі парламенту, Президента та прем'єр-міністра відіграють важливу роль у цьому процесі. Проте, аналіз діяльності урядів в останнє десятиліття вказує на системну проблему: значна частина урядових законопроектів не отримує підтримки у Верховній Раді [1].

До прикладу, за період роботи уряду Арсенія Яценюка (2014–2016) лише близько 35% поданих законопроектів були ухвалені парламентом. Законопроекти уряду Володимира Гройсмана (2016–2019) також отримували невисокий рівень підтримки – приблизно 30%. Зокрема, із 261 законопроекту, поданого Кабінетом міністрів в період із квітня 2016 року по березень 2017 року, 50 було прийнято в цілому, що становить лише 19%, а ще 16 законопроектів пройшли перше читання [2]. У період діяльності уряду Олексія Гончарука (2019–2020) цей показник зменшився і перебував у межах 25%, а за уряду Дениса Шмигала (із 2020 року) ситуація з підтримкою урядових законопроектів значно погіршилася. Так, за підсумками першого року роботи уряду Дениса Шмигала (із 4 березня 2020 по 3 березня 2021 р.), парламент підтримав лише 12% законопроектів Кабінету міністрів [4]. Однак, за підсумками 2023 р. рівень підтримки парламентом урядових законопроектів зріс до 23% [3].

Після початку масштабного російського вторгнення у 2022 році має місце зростання кількості ухвалених законопроектів, що пов'язано з пріоритетністю питань безпеки й оборони, які потребують швидкого законодавчого регулювання. Парламент активно підтримує законодавчі акти, спрямовані на посилення обороноздатності країни, що свідчить про здатність підвищувати ефективність роботи у кризових умовах [3]. Згідно з даними за підсумками 2023 року, із 1601 законопроекту, зареєстрованого народними депутатами, лише 274 (17%) було ухвалено або взято в роботу, тоді як із 179 урядових законопроектів 42 (23%) стали законами, а із 49 президентських ініціатив – 42 (86%) отримали статус ухвалених [3]. Це свідчить про значно вищий рівень підтримки президентських ініціатив порівняно з урядовими, що підкреслює проблему координації між урядом і парламентом.

Для підвищення ефективності роботи влади доцільно запровадити спільний план законодавчої роботи між урядом і Верховною Радою. Цей план має включати визначення пріоритетів, таких як законопроекти щодо безпеки, оборони, євроінтеграції та ключових реформ, а також передбачати встановлення чітких часових рамок для їх розгляду. Регулярні консультації між урядом і парламентом для узгодження позицій сприятимуть системності у роботі та зменшать кількість проігнорованих ініціатив. Зазначений план також може стати дієвим інструментом для підвищення ефективності роботи влади в Україні. Він сприятиме узгодженню пріоритетів, координації у впровадженні реформ і подоланню системних проблем у взаємодії гілок влади.

Список використаних джерел:

1. Верховна Рада України. URL: <https://www.rada.gov.ua/> (дата звернення: 10.04.2025).
2. Річниця уряду: чи вдалося Гройсману налагодити співпрацю з Радою. Комітет виборців України. URL: <http://cvu.org.ua/uploads/> (дата звернення: 10.04.2025).
3. Як парламент «поховав» урядові ініціативи: підсумки 2023 року. Чесно. URL: <https://www.chesno.org/post/5826/> (дата звернення: 10.04.2025).
4. Річниця Кабміну: Рада проігнорувала 90% урядових законопроектів. Комітет виборців України. URL: <http://www.cvu.org.ua/nodes/view/type:news/slug:richnytsia-kabminu-rada-proihnoruvala-90-uriadovykh-zakonoproektiv> (дата звернення: 10.04.2025).

Войтюк О.С., док. філ. з історії та археології,
ст. викл. кафедри міжнародних відносин і політичного менеджменту
Іщук Я.Р., здобувач вищої освіти групи ПО-1
Державний університет «Житомирська політехніка»

ГЕОПОЛІТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ УКРАЇНИ ЯК КЛЮЧОВОГО ПАРТНЕРА США У СХІДНОЄВРОПЕЙСЬКОМУ РЕГІОНІ

Сучасна система міжнародних відносин характеризується інтенсивними змінами, які зумовлено глобалізаційними процесами, трансформацією політичних й економічних союзів, а також зростанням геополітичної напруги. Україна розташована на перетині ключових транспортних, енергетичних і торговельних шляхів та посідає важливе місце у стратегіях великих держав. Саме тому її стратегічне значення для США постійно зростає в контексті протистояння впливу росії в регіоні Східної Європи. Поглиблення партнерства між США та Україною стає важливим фактором для посилення демократичних процесів, модернізації економіки і зміцнення її національної безпеки. Це визначає необхідність аналізу геополітичного потенціалу України та її ролі в стратегіях США у регіоні, а міжнародний досвід, а також позиції експертів та парламентаріїв, дозволяють сформулювати умови та принципи створення стратегічного партнерства країн.

Насамперед, зазначимо важливість існування країн-стратегічних партнерів. Цього неможливо досягти у межах звичайної співпраці, однак можливо підвищити відносини до рівня стратегічного партнерства. Серед ключових цілей можуть бути: забезпечення економічного комплексу життєво важливими ресурсами (енергією, товарами, фінансами); гарантування надійного та безпечного доступу до важливих територій; спільне вирішення питань безпеки (боротьба з організованою злочинністю, нелегальною імміграцією, контрабандою зброї та наркотиків, агресивним тероризмом) тощо. Також важливо мати спільні погляди та підходи стосовно ключових проблем міжнародної політики, глобального та регіонального розвитку. Стратегічне партнерство передбачає подальший розвиток міждержавних зав'язків, здебільшого не в одній, а в кількох важливих сферах. Зокрема, свою позицію стосовно потенційного членства України в ЄС та НАТО висловив З. Бжезінський. Він зазначив, що в умовах розширення цих організацій Україна отримує шанс самостійно визначити, чи прагне стати їхнім членом. Хоча виконання необхідних критеріїв потребуватиме часу, Бжезінський вважав доцільним вказати період 2005–2015 рр. як прийнятний для запуску поступового процесу інтеграції України. Це, на його думку, могло б зменшити ймовірність появи у громадян України страху, що «розширення Європи завершиться на польсько-українському кордоні». При цьому росії він фактично не залишив альтернатив: її відмова визнати євроатлантичний курс України буде рівнозначна самовиключенню росії з європейського політичного та економічного простору. Така позиція, за його прогнозом, прирече росію на статус «євразійського ізгоя» та, в кращому випадку, на роль молодшого партнера Китаю [1, с. 44].

Сутність стратегічного партнерства полягає у взаємодії між країнами, що дозволяє їм досягати ключових напрямів співпраці спільними зусиллями і у стратегічній перспективі. Надійність такого партнерства базується на готовності обох сторін враховувати інтереси один одного, а також наявності ефективних механізмів реалізації співпраці та дисциплінованості партнерства. Країна, яка стає стратегічним партнером, спочатку реалізує свої цілі за підтримки інших партнерів. Міжнародний досвід показав, що дефініція «стратегія» має багато характеристик та різновидів. Іноді для країни не існує іншої форми співпраці, окрім партнерства. Науковці називають це «асиметричним партнерством» і поділяють його на позитивну і негативну асиметричну стратегію. Поєднуючи можливості сильних партнерів і прагнення країн середнього рівня, стратегічне партнерство стає вигідним для обох сторін [2].

Існують й інші варіанти партнерства, особливо коли одна з країн прагне захистити свою безпеку від зовнішніх загроз. Це також стосується України, яка орієнтується на розвинені країни в пошуках ефективних механізмів оборони. Частково це пояснюється бажанням навчитися на досвіді розвинених країн, а частково визнанням міжнародної суб'єктності України. Стабільність позиції України на глобальному та регіональному рівнях, значною мірою, залежить від американсько-українського стратегічного партнерства (враховуючи світове лідерство США). Хоча відносини між Україною та США з моменту встановлення дипломатичних контактів на початку 1992 р. розвивалися хаотично, США не поспішали включати Україну до списку стратегічних партнерів. Ключовою причиною цього процесу було ядерне роззброєння України. Це могло мати непередбачувані безпекові наслідки в умовах розпаду Радянського Союзу. США були обережними у своїх діях з огляду на поведінку України, яка виходила за межі стереотипів щодо країн колишнього СРСР. Це призвело до певного непорозуміння у відносинах, яке тривало до моменту приєднання України до ДНЯЗ. Завдяки законодавцям США ставлення до України змінилося. Так, особливий радник Держсекретаря США С. Телботт зазначив, що центр ваги у відносинах з Україною має зміститися з ядерних проблем на питання ширшої співпраці [3].

Наступним кроком у розвитку стратегічного партнерства між Україною та США є підтримка України у приєднанні до ГААТ/WTO та створенні національної системи експортного контролю. США розширюють фінансову допомогу приватним інвесторам, здійснюють демонтаж ядерної зброї, збільшують технічну та гуманітарну допомогу для переходу України до ринкової економіки. У травні 1995 р. президент США Білл Клінтон відвідав Україну з державним візитом. Під час цього візиту було підписано спільну заяву про підтримку США демократизації та ринкової трансформації України, її політичного суверенітету та територіальної цілісності, а також інтеграції у європейське суспільство. Стратегічне партнерство між Україною та США базується на спільних цінностях і стратегічних інтересах у вирішенні важливих міжнародних питань. Це партнерство знайшло своє відображення у матеріалах міжурядового комітету «Кучма-Гор», підписанні «Хартії особливого партнерства Україна-НАТО» та приєднанні України до «Віденського документу про флангові обмеження» [4]. У вересні 1996 р. Палата представників Конгресу США ухвалила резолюцію, що засвідчила підтримку незалежності України. Важливим політичним досягненням України стало створення у вересні того ж року українсько-американської міждержавної комісії під керівництвом Президента України Л. Кучми та Віце-президента США А. Гора. Цей новий практичний механізм був покликаний реалізовувати принципи стратегічного партнерства та забезпечити постійний діалог у галузях зовнішньої політики, безпеки, торгівлі, інвестицій і стабільної економічної співпраці. У цьому ж році Україна також увійшла до трійки найбільших отримувачів американської допомоги (після Ізраїлю та Єгипту), отримавши 20 % від загального обсягу прямих іноземних інвестицій. Загалом, у період з 1990 до 2001 року обсяг допомоги від США становив приблизно 2 млрд. доларів [5].

Отже, геополітичний потенціал України як ключового партнера США у східноєвропейському регіоні є важливим аспектом міжнародної безпеки і стабільності. З огляду на геостратегічне положення між Європою та Азією, Україна виконує ключову функцію з контролю за основними транспортними та енергетичними шляхами. Це зумовлює її вагоме значення як для регіонального, так і для глобального партнерства з боку США. Геополітичний потенціал України як провідного союзника США у Східній Європі сприяє не лише зміцненню безпеки та економічного поступу, а й підтриманню стабільності та розвитку міжнародної співпраці.

Список використаних джерел:

1. Гончаров, Г., Каплін, О., Файер, О. (2022). Збігнев Бжезінський і місце України у його геостратегічній концепції (кінець 1940-х - 2017 рр.). *Грані*. 2022. № 24 (12). С. 43-50. DOI: <https://doi.org/10.15421/1721117> (дата звернення: 15.05.2025).
2. Brzezinski Z. *Out of Control: Global Turmoil on the Eve of the 21st Century*. New York: Touchstone, 1995. 256 с. URL: <https://surl.lu/ndgpei> (дата звернення: 15.05.2025).
3. Brzezinski Z. *The Grand Chessboard: American Primacy and Its Geostrategic Imperatives*. New York: Basic Books, 1997. URL: <https://surl.lu/pyuetw> (дата звернення: 15.05.2025).
4. Україна Дипломатична: науковий щорічник. Вип. 12. 1040 с. URL: https://ud.gdip.com.ua/wp-content/uploads/2024/12/ukr-dip-2011.vip12_ua.pdf (дата звернення: 15.05.2025).
5. Віднянський С.В. США URL: http://www.history.org.ua/?termin=Spolucheni_S (дата звернення: 15.05.2025).

Войтюк О.С., док. філ. з історії та археології,
ст. викладач кафедри міжнародних відносин і політичного менеджменту
Мельник В.О., здобувач вищої освіти групи МЕ-10
Державний університет «Житомирська політехніка»

ДЕКОЛОНІЗАЦІЯ КРАЇН АФРИКИ ЯК ЕЛЕМЕНТ ВПЛИВУ НА СТАНОВЛЕННЯ НОВОЇ СИСТЕМИ ГЛОБАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Розпад колоніальних імперій і процес деколонізації є одними з ключових чинників трансформації міжнародної політичної системи в повоєнний період. Незважаючи на очікування європейських метрополій стосовно збереження або реорганізації колоніального устрою, з часом ставало зрозумілим, що утримання колоній є не лише політично проблематичним, а й економічно обтяжливим чинником. Тому деколонізація постала як необхідна умова для подальшої інтеграції європейських держав у побудову нового світового порядку і глобальної безпеки. Завершення Другої світової війни сприяло формуванню біполярної системи міжнародних відносин, за якої подальше існування колоніальних структур ставало фактично несумісним із сучасною міжнародною ситуацією. Водночас зростали передумови до здобуття політичної та економічної автономії колоніями. З 50-х рр. XX ст. розпочався масштабний процес деколонізації, що супроводжувався суттєвими змінами на політичній карті африканського континенту.

На тлі глобальних викликів, сучасних військових конфліктів і зміни структури світової торгівлі, дослідження деколонізаційних процесів в країнах Африці дає змогу найглибше зрозуміти витоки сучасної міжнародної нестабільності та можливості для розвитку нової економічної співпраці.

З середини XX ст. процес деколонізації характеризувався поетапним розвитком, кожен з етапів якого відображав особливості міжнародної політичної кон'юнктури та трансформації колоніальних відносин, а саме:

- серед. 1940-х – серед. 1950-х рр. – охоплював, переважно, регіони Близького Сходу, Південної Азії та Індокитаю. Важливими подіями стали здобуття незалежності країнами Магрибу (Туніс і Марокко - від Франції) та Судану - від Великої Британії у 1956 р.;
- кін. 1950-х – 1960-ті рр. – період найінтенсивнішої деколонізації (масові проголошення незалежності африканських країн). 1960 рік знаменний як «Рік Африки», протягом якого суверенітет отримали 17 держав континенту;
- 1970-ті рр. – завершальний етап розпаду найстійкішої колоніальної імперії – Португалії. Цей період супроводжувався збройними визвольними рухами та посиленням радикальних політичних трансформацій у португальських колоніях;
- 1980-ті – 1990-ті рр. – незалежність здобули останні залишки колоніальних територій в Африці та Азії. Це остаточно завершило епоху європейського колоніалізму.

У 1951 р., за активного сприяння ООН, Лівія офіційно проголосила незалежність, що стало прецедентом для подальших трансформацій на континенті. Відкриття нафтогазових родовищ у 1959 р. стало вирішальним чинником структурної перебудови економіки країни, однак подальше встановлення авторитарного режиму під проводом М. Каддафі, а згодом його повалення за часів «Арабської весни», зумовили тривалу фазу політичної нестабільності та складну гуманітарну ситуацію. Починаючи з 1954 р., в Алжирі розгорнувся масштабний визвольний рух проти французької колоніальної влади, який супроводжувався жорсткою відповіддю з боку метрополії у формі репресій, арештів і масових страт. Нездатність Франції ефективно нейтралізувати антиколоніальний спротив призвела до політичного компромісу у вигляді двосторонніх переговорів і проведення референдумів у Франції та Алжирі. За їх результатами - більшість населення висловилося на користь незалежності. У 1962 р. було проголошено АНДР (Алжирську Народну Демократичну Республіку). У 1956 р. внаслідок франко-марокканських перемовин було досягнуто угоди стосовно визнання незалежності Марокко. Водночас це супроводжувалося виведенням іноземних військ з території країни. Аналогічний дипломатичний механізм було застосовано до Тунісу, який у тому ж році, за підсумками переговорів з Францією, також здобув державний суверенітет. У 1957 р. Велика Британія надала незалежність своїй колонії – Золотий Берег, яка згодом стала відомою як Гана. Вже наступного року незалежність здобула Гвінея [1, с. 177-189].

1960 рік увійшов до світової історії як «Рік Африки». Розпочалася активна фаза деколонізаційних процесів у Тропічній (Субсахарській) Африці. Важливою передумовою цього стало прийняття 14 грудня 1959 р. Генеральною Асамблеєю ООН Декларації про надання незалежності колоніальним країнам і народам. Вона засвідчила міжнародну волю до остаточної ліквідації колоніалізму в усіх його проявах.

Процес деколонізації розпочався з набуття незалежності Республікою Камерун (1 січня 1960 р.). Протягом цього року суверенітет здобули 17 африканських країн, що раніше перебували під контролем різних європейських метрополій. Від Франції незалежними стали Бенін, Буркіна-Фасо, Габон, Камерун, Республіка Конго, Кот-д'Івуар, Мадагаскар, Сенегал, Того, Центральноафриканська Республіка, Чад, Нігер, Малі та Мавританія. Велика Британія надала незалежність Нігерії та Британському Сомалі, тоді як Італія передала суверенітет Італійському Сомалі [2, с. 82]. Ці події засвідчили безпрецедентну швидкість

політичної трансформації на континенті та закріпили Африку як самостійний суб'єкт міжнародних відносин.

У 1960 р., внаслідок антиколоніального повстання в столиці Кіншасі, Бельгія була змушена надати незалежність своїй колонії - Бельгійському Конго (сучасна Демократична Республіка Конго, раніше Заір). Однак, новоутворена держава відразу опинилася в епіцентрі гострих міжетнічних конфліктів, політичної дестабілізації та економічних суперечностей, що спричинили масштабну громадянську війну, відому як «Конголезька криза». Вона тривала до 1965 р. Для стабілізації ситуації ООН була змушена направити в регіон миротворчі контингенти. Також спостерігалось прискорене згорання колоніальної системи Великої Британії в Африці. У 1961 р. незалежність здобула Танганьїка, у 1962 р. - Уганда, у 1963 р. – Кенія, а в 1964 р. – Занзібар, який згодом об'єднався з Танганьїкою, утворивши Об'єднану Республіку Танзанія. У тому ж році відбулися акти проголошення незалежності Замбії та Малаві, а у 1965 р. – Гамбії. Процес деколонізації тривав і в колишніх бельгійських володіннях: у 1962 р. незалежність отримали Бурунді та Руанда [1, с. 190]. Таким чином, до середини 1960-х рр. більшість держав Тропічної Африки здобули політичний суверенітет, що означало докорінне переформування політичної карти континенту.

«Рік Африки» 1960 року, переважно, позначився деколонізацією французьких володінь, що дозволяє вважати Францію ініціатором першої хвилі визвольних процесів у Субсахарській Африці. У 1960 – 1963 рр. незалежність здобули 23 країни Тропічної Африки, що згодом призвело до утворення Організації Африканської Єдності. Друга хвиля деколонізації тривала до 1980 р. й завершилася появою незалежної держави – Зімбабве [2, с. 83]. Це символізувало кінець європейського колоніалізму на континенті.

Португалія стала останньою європейською державою, що утримувала африканські колонії. Першою з них, у 1973 р., здобула незалежність Гвінея-Бісау внаслідок затяжної збройної боротьби. Розпад португальської колоніальної імперії був спричинений «Револуцією гвоздик» (1974 р.), яка ознаменувала політичну трансформацію в самій Португалії. До того часу в колоніях діяли активні визвольні рухи, які підтримувалися СРСР і були орієнтовані на соціалістичну ідеологію [3].

У 1975 р., внаслідок внутрішнього протистояння визвольних угруповань в Анголі, перемогу здобув Народний рух за визволення Анголи - Партія праці, яка проголосила створення Народної Республіки Ангола з прорадянською орієнтацією. Її влада отримала військову підтримку від Куби та технічну допомогу від СРСР. Це зумовило початок громадянської війни на тлі глобального протистояння між блоками «Схід-Захід». У Мозамбіку (здобув незалежність у цьому ж році) до влади прийшов Фронт визволення, який орієнтувався на соціалістичну модель, на противагу Мозамбіцькому національному опору. Це спричинило громадянську війну. У 1980 р. було проголошено незалежність Республіки Зімбабве. Намібія, яка залишалася під контролем Південно-Африканської Республіки, здобула незалежність лише після тристоронніх переговорів (ПАР – Ангола – Куба) у 1988 р. та розміщення миротворчих сил ООН. Це дозволило проголосити її суверенітет у 1990 р. [1, с. 191].

Після здобуття незалежності в африканських державах почали формуватися нові моделі політичного управління, що знайшло своє вираження у формально-правових інституціях: ухваленні конституцій, створенні адміністративних і правових структур місцевого самоврядування. Конституційно-правові моделі, зазвичай, ґрунтувалися на інституційних зразках колишніх колоніальних метрополій, а також запозичували елементи політичних систем США та СРСР. Така трансляція західних політичних механізмів на африканський континент неодноразово суперечила наявним соціально-економічним реаліям. Для вирішення актуальних викликів політичного характеру, представлення спільних інтересів на міжнародній арені та координації зусиль, які спрямовано на завершення процесу деколонізації, у 1963 р. було засновано континентальну політичну платформу - Організацію Африканської Єдності (ОАЄ) [4, с. 21-22].

Спроможність ОАЄ ефективно реагувати на міжнародні конфлікти та міждержавні спори стала ключовим випробуванням її функціональної спроможності та відповідності, задекларованим у Статуті завданням. Умови після деколонізації вимагали від новоствореної організації не лише символічного об'єднання африканських держав, а й здатності реалізовувати практичні заходи з підтримання миру і стабільності. Ключовою метою діяльності ОАЄ було забезпечення політичної солідарності, протидія колоніалізму в його новітніх формах, а також створення умов для сталого соціально-економічного розвитку на континенті. Ключовим завданням організації стало впровадження ефективних механізмів вирішення конфліктів, зокрема шляхом утворення спеціалізованих структур, таких як Комісія з посередництва, примирення та арбітражу. Водночас, попри амбітні цілі та широку політичну підтримку, з огляду на внутрішні суперечності між державами-членами та вплив зовнішніх сил, практична реалізація завдань ОАЄ зазвичай набувала складнішого характеру. Таким чином, формування цієї організації як частково дієвого механізму у вирішенні міжнародних конфліктів стало вагомим етапом у становленні африканських держав як суб'єктів міжнародного права. Водночас, ефективність її функціонування значною мірою залежала від здатності організації долати як внутрішньо-африканські суперечності, так і зовнішні геополітичні виклики. Це вимагало підвищення рівня політичної волі та посилення міждержавної координації серед країн-членів [5, с. 270-271].

Також слід зазначити, що в умовах триваючої збройної агресії росії проти України та активних

військових дій зі звільнення окупованих територій, Україна зберігає стратегічну зацікавленість у розвитку партнерських відносин з африканськими державами. У межах затвердженої Стратегії на 2024–2026 рр. передбачається активізація дипломатичних й економічних зусиль у повоєнний період, з акцентом на формування позитивного міжнародного іміджу України в Африці. Ключовими орієнтирами стане утвердження статусу України як надійного політичного та торговельно-економічного партнера і протидія дезінформаційним впливам, а також ініціювання нових або реформування існуючих форматів багатосторонньої взаємодії на принципах рівності, відкритості та миролюбності. Особливий акцент в цій стратегії зроблено на розвитку економічної співпраці, зокрема просуванні українського аграрного сектору як важливого чинника забезпечення продовольчої безпеки на африканському континенті [6].

Отже, процес деколонізації Африки став одним із визначальних явищ ХХ ст., який призвів до масового звільнення африканських країн від колоніального контролю європейських імперій. Цей період позначився масштабною боротьбою за суверенітет і політичну самостійність. Деколонізація Африки трансформувала політичну карту світу, заклала основи для формування нових торговельних відносин і міждержавних союзів, а також започаткувала появу нових незалежних держав. Водночас ці країни зіткнулися з низкою системних викликів, зокрема економічною залежністю, політичною нестабільністю та необхідністю створення життєздатних національних інституцій.

Список використаних джерел:

1. Щупак І.Я. Всесвітня історія: підручник. Київ: УОВЦ «Оріон», 2019. 256 с.
2. Латенко, В. С. Перша хвиля деколонізації у Субсахарській Африці (1960-1963). Тези конференції молодих учених «Актуальні проблеми історії і філософії у дослідженнях молодих учених» (м. Київ, червень 2019 р.). Київ: Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2019. С. 80-83.
3. Шурхало Б. Революція гвоздик: як військові звільнили Португалію від диктатури і колоніальної спадщини. 2022. URL: <https://surf.li/ckgvms> (дата звернення: 10.05.2022).
4. Лановюк Л. Ключові аспекти становлення державності у країнах африканського континенту в ХХ-ХХІ ст. *Acta de Historia & Politica: Saeculum XXI*. 2022. № 4. С. 19-27. DOI: 10.26693/ahpsxxi2022.04.019.
5. Улиганець В. Є. Організація африканської єдності: перші кроки на шляху до розбудови миру та стабільності в Африці. Тези II Всеукраїнської науково-практичної конференції до Дня науки «Актуальні питання юридичної науки в дослідженнях молодих вчених» (м. Київ, 17 травня 2024 р.). Київ: Інститут правотворчості та науково-правових експертиз НАН України, 2024. С 269-272.
6. Комунікаційна стратегія Україна-держави Африки 2024–2026 рр. / МЗС України. URL: <https://mfa.gov.ua/storage/app/sites/1/strategiya-afrika-1.pdf> (дата звернення: 10.05.2022).

УДК 314.7

Ксендзук В.В., к.е.н., д.н.держ.упр.,
 Закірова В.М., студентка 3 курсу
 Державний університет «Житомирська політехніка»

МІГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

XXI століття справедливо вважається століттям міграції. Масштаби міграційних процесів постійно зростають, а їхня структура та склад стають дедалі більш різноманітними. Міграція сьогодні є важливим чинником розвитку глобалізованого світу, суттєво впливаючи на демографічну ситуацію, економіку, політику та культуру країн. У зв'язку з цим міграційна політика, яка є відповіддю держав на ці виклики, набуває особливої важливості.[1, ст.9] Міграція є багатогранним явищем, що має істотний вплив на соціально-економічні, політичні та демографічні процеси. Вона впливає як на країни походження, так і на країни призначення, формуючи нові виклики та можливості для обох сторін.

До основних характеристик міграції належать:

Територіальність — міграція може бути внутрішньою (в межах однієї країни) або міжнародною (з перетином державного кордону).

Тривалість — поділяється на постійну, тимчасову або сезонну міграцію.

Причини — включають економічні чинники (пошук роботи), політичні (конфлікти, переслідування), екологічні (стихійні лиха, кліматичні зміни) тощо.

Правовий статус — розрізняють легальну та нелегальну міграцію залежно від дотримання чинного законодавства країни перебування.

Міграція українців, переважно з прикордонних регіонів, здебільшого має трудовий і сезонний характер, але часто стає довготривалою чи остаточною. Вона має як позитивні наслідки — зменшення навантаження на ринок праці, покращення добробуту родин, притік валюти та нового досвіду — так і негативні: відтік кваліфікованих кадрів, зниження народжуваності, інфляція, «витік мізків». Основне завдання держави — розробити ефективну міграційну політику, яка сприятиме поверненню українців, інтеграції переселенців та протидії нелегальній міграції. Тоді міграція стане ресурсом розвитку.

Таблиця 1

Масштаби української міграції у межах Європи з початку повномасштабної війни
 24 лютого 2022 року [2]

Countries featured in the Refugee Response Plan

Country	Data Date	Refugees from Ukraine recorded in country as of date ⁽¹⁾	Refugees from Ukraine who applied for Asylum, TP or similar national protection schemes to date ⁽³⁾	Border crossings from Ukraine since 24 February 2022 ⁽⁴⁾	Border crossings to Ukraine since 24 February 2022 ⁽⁵⁾
Bulgaria	28/02/2025	77,360	205,480	Not applicable	Not applicable
Czech Republic	23/02/2025	398,595	645,585	Not applicable	Not applicable
Estonia	02/03/2025	42,550	65,335	Not applicable	Not applicable
Hungary	28/02/2025	62,360	49,630	6,397,855	6,034,600
Latvia	25/02/2025	48,555	61,480	Not applicable	Not applicable
Lithuania	12/03/2025	48,685	93,985	Not applicable	Not applicable
Poland	14/01/2025	998,070	1,903,100	27,473,825	25,481,455
Republic of Moldova	28/02/2025	127,785	71,160	1,252,905	1,080,560
Romania	28/02/2025	179,820	192,560	6,255,425	5,393,125
Slovakia	16/03/2025	132,775	164,555	3,038,645	3,006,865
Total		2,116,555	3,452,870	44,418,655	40,996,610

У вище представлений таблиці показано масштаби української міграції у межах Європи з початку повномасштабної війни 24 лютого 2022 року [2].

Дані про кількість українських біженців у різних країнах Європи [2]

Other European countries

Country	Data Date	Refugees from Ukraine recorded in country as of date ⁽¹⁾	Refugees from Ukraine who applied for Asylum, TP or similar national protection schemes to date ⁽²⁾
Albania	31/05/2024	6,465	35
Armenia	17/07/2023	605	605
Austria	31/01/2025	85,595	126,795
Azerbaijan	31/12/2024	4,900	205
Belgium	31/01/2025	89,265	94,245
Bosnia and Herzegovina	31/01/2025	275	275
Croatia	31/01/2025	27,770	29,215
Cyprus	31/12/2024	18,740	24,410
Denmark	28/02/2025	35,365	61,610
Finland	31/01/2025	70,255	78,900
France	31/01/2025	70,525	114,995
Georgia	28/02/2025	29,800	1,750
Germany	11/01/2025	1,243,445	1,168,535
Greece	31/01/2025	33,360	33,180
Iceland	31/01/2025	5,625	6,770
Ireland	23/02/2025	115,010	115,010
Italy	21/02/2025	170,595	208,440
Liechtenstein	05/02/2025	715	1,160
Luxembourg	31/01/2025	3,980	7,480
Malta	30/11/2024	2,640	3,090
Montenegro	31/01/2025	18,870	12,680
Netherlands	31/01/2025	122,895	172,240
North Macedonia	31/12/2024	19,325	440
Norway	03/03/2025	80,345	93,285
Portugal	31/12/2024	65,765	73,490
Serbia and Kosovo: S/RES/1244 (1999)	28/02/2025	10,835	3,450
Slovenia	01/03/2025	13,150	12,725
Spain	28/02/2025	235,680	237,300
Sweden	31/01/2025	48,300	76,075
Switzerland	03/02/2025	68,725	114,470
Türkiye	13/02/2025	35,170	2,930
United Kingdom	16/12/2024	254,035	1,435
Total		2,988,025	2,877,225

У таблиці 2 представлені дані про кількість українських біженців у різних країнах Європи [2].

Найбільш поширеною є міграція Українців до країн ЄС. Цьому також сприяло підписання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Угода про асоціацію між Україною та ЄС є рамковим документом, що заклав основу для тісної політичної співпраці та економічної інтеграції. Вона охоплює сфери правосуддя, торгівлі, освіти, енергетики, екології та міграційної політики. Документ передбачає гармонізацію українського законодавства з європейськими стандартами, боротьбу з незаконною міграцією та торгівлею людьми, захист прав мігрантів, а також укладення угод про реадмісію.

Одним із ключових досягнень стало запровадження безвізового режиму з ЄС з 11 червня 2017 року. Громадяни України з біометричними паспортами можуть подорожувати до країн Шенгенської зони на термін до 90 днів протягом 180 днів. Для в'їзду необхідні документи: підтвердження мети поїздки, страхівка та достатні фінансові засоби.

Міграція суттєво впливає на демографію, економіку, соціальну стабільність і безпеку України. Міграційна політика поступово адаптується до європейських стандартів, що є важливим для євроінтеграції. Запровадження безвізового режиму посилює трудову мобільність українців, водночас поставивши нові виклики щодо контролю за міграцією та адаптації до європейського законодавства. Подальший розвиток міграційної політики залежить від вдосконалення законодавства, співпраці з міжнародними партнерами та впровадження європейських норм. Це ключ до успішної інтеграції в ЄС і стабільного розвитку України.

Список використаних джерел:

1. Олена Малиновська “Міграційна політика: глобальний контекст та українські реалії” (2018), ст. 9, 60-75
2. “Migration in Ukraine”. *International Organization for Migration*. URL: <https://www.iom.int/>

УДК 351

Комареус Т.В., здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні факультету національної безпеки, права та міжнародних відносин
Науковий керівник: Кошель О.М., д.і.н., проф. кафедри національної безпеки, публічного управління та адміністрування
Державний університет «Житомирська політехніка»

ПРОБЛЕМА ЧИСЕЛЬНОСТІ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ В УКРАЇНІ І ЇЇ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ

Кількість політичних партій відіграє важливу роль у формуванні політичної культури та впливає на ефективність політичної системи країни. Спрощені механізми реєстрації та часті зміни їх назв, низька активність у виборах та політичному житті, впливають на політичну стабільність та підривають довіру виборців до політичних процесів.

Дослідження цієї теми є актуальним, оскільки воно безпосередньо впливає на якість демократії, ефективність уряду та рівень довіри громадян до політичної системи. Цю тему досліджували: Молочко П., Кройтор А., Шестак В. та ін.

Із початку 2000-х років в Україні спостерігається різке збільшення кількості зареєстрованих політичних партій, що перетворило її на одного із лідерів серед європейських країн. Так, станом на вересень 2016 р. «в Україні було зареєстровано 344 діючі політичні партії. Це в кілька разів перевищує показники у інших державах Східної Європи. Для порівняння, у державах, де процес партійного будівництва активно розпочався після розпаду СРСР, зареєстровано значно менше політичних партій. Наприклад, у Польщі – 84, у Словаччині – 56, у Румунії – 124» [2].

Збільшення кількості політичних партій в Україні спостерігається і після початку Російсько-української війни, в результаті чого, станом на 2024 рік було зареєстровано 377 партій. Однак, при цьому, таку значну чисельність політичних сил не можна розглядати як реальне відображення стану партійної системи, оскільки значна частина українських партій не проводить активної діяльності. Так, відповідно до офіційних даних Національного агентства з питань запобігання корупції (НАЗК), станом на 15 березня 2024 року лише 188 політичних партій з 377 надали Нацагентству офіційні звіти про майно, доходи, витрати й зобов'язання фінансового характеру [3], що може свідчити про вкрай низьку активність цих політичних сил.

Наявність в Україні значної кількості політичних партій, зокрема тих, що не проводять активної діяльності та не подають фінансові звіти, може призводити до збільшення недовіри суспільства до цих політичних сил і, відповідно, виборчих та політичних процесів.

Зазначені проблеми свідчать про необхідність вдосконалення чинного законодавства, зокрема через надання НАЗК права звертатися з позовами до суду щодо анулювання реєстраційних свідоцтв для тих політичних партій, хто двічі і більше разів не подавав фінансову звітність Нацагентству. Це сприятиме підвищенню відповідальності партій та збільшенню довіри громадян до державного фінансування політичних партій та загалом до процесів політичного життя.

Список використаних джерел:

1. Зареєстровані політичні партії в реєстрі. *POLITDATA*. URL: <https://politdata.nazk.gov.ua/#/partlist> (дата звернення: 30.03.2025).
2. Звіт КВУ: "Стан політичних партій напередодні державного фінансування". *Комітет виборців України*. URL: <http://www.cvu.org.ua/nodes/view/type:news/slug:Звіт%20КВУ:%20Стан%20політичних%20партій%20напередодні%20державного%20фінансування> (дата звернення: 30.03.2025).
3. 189 політпартій не зареєструвалися в реєстрі *POLITDATA*. *НАЗК | Національне агентство з питань запобігання корупції*. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/189-politpartii-ne-zareestruvalysya-v-reestri-politdata/> (дата звернення: 30.03.2025).

Корзун А.О., здобувач вищої освіти групи МВ-1
Науковий керівник: Войтюк О.С., док. філософії з історії та археології,
ст. викл. кафедри міжнародних відносин і політичного менеджменту
Державний університет «Житомирська політехніка»

РОЛЬ ЕКОНОМІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ У СИСТЕМІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

У сучасних умовах глобалізації і зростаючої взаємозалежності національних інтересів економічна дипломатія відіграє ключову роль у формуванні та реалізації зовнішньоекономічної політики держав. Вона стає ефективним інструментом захисту національних інтересів на міжнародній арені, сприяє розвитку торговельно-економічних зв'язків, залученню іноземних інвестицій та інтеграції у світову економіку.

На тлі нових геополітичних викликів, посилення конкуренції за ринки збуту, технологічні ресурси та інвестиції, зростає значення стратегічного використання інструментів економічної дипломатії. Особливо важливо це для країн, що прагнуть посилити свої позиції у світовому економічному просторі, забезпечити стійкий економічний розвиток та підвищити свою конкурентоспроможність. Також економічна дипломатія набуває нових форм у відповідь на цифрову трансформацію, енергетичну кризу, зміни у глобальних ланцюгах постачання та необхідність міжнародного співробітництва для вирішення спільних проблем, таких як зміна клімату. Це зумовлює необхідність наукового осмислення її ролі та можливостей у системі сучасних міжнародних відносин.

Згідно з підходом, який запропоновано Н. Бейном і С. Вулкоком, економічну дипломатію в контексті міжнародних відносин можна розглядати як сукупність дій, інструментів і процесів ухвалення рішень, що стосуються міжнародної економічної взаємодії. Ці дії охоплюють такі сфери, як торгівля, інвестиції, надання кредитів, фінансова допомога, міграційні процеси тощо, і здійснюються як державними, так і недержавними акторами у глобальному середовищі [1].

У загальному розумінні економічна дипломатія складається з кількох основних складових. По-перше, це використання політичного ресурсу й дипломатичних зв'язків для стимулювання та регулювання міжнародної торгівлі та інвестиційної діяльності. Це сприяє підвищенню ефективності функціонування ринків, зниженню бар'єрів і ризиків для транскордонного економічного співробітництва, зокрема через забезпечення прав власності. Цей аспект охоплює елементи комерційної політики та активну участь у процесах і з боку недержавних гравців, таких як неурядові організації.

Другий компонент полягає у використанні економічних зв'язків для зміцнення політичної стабільності та взаємовигідного співробітництва. Він передбачає застосування двосторонніх угод про торгівлю та інвестиції, розробку спільних економічних стратегій, а також вплив за допомогою економічних обмежень, зокрема санкцій, ембарго чи бойкотів.

Третій елемент стосується формування сприятливого міжнародного політико-економічного клімату, необхідного для реалізації вищезазначених завдань. У цьому контексті провідну роль відіграють багатосторонні перемовини та участь міжнародних організацій, зокрема СОТ, ОЕСР та ЄС.

Неокласичні економічні теорії, зазвичай, не надають належної уваги ролі державної політики у сфері двосторонніх економічних відносин. Як вказує Дж. Бхагваті, повноцінне розуміння міжнародної економіки неможливе без урахування політичного фактору в аналітичних моделях [2]. Причина цього може полягати в домінуванні у підходах неокласичної теорії концепцій вільного ринку, порівняльних переваг і уникнення втручання держави у вигляді субсидій чи інших форм економічного регулювання.

Ідеї про тісний взаємозв'язок між економікою та політикою простежуються ще в класичних підходах до політичної економії. Наприклад, Дж. Мілль зазначав, що торгівля сприяє запобіганню війнам, оскільки створює взаємну зацікавленість і переплітає економічні інтереси різних країн [3].

У науковій літературі з міжнародної політичної економії, представлено низку концепцій, які пояснюють зв'язки між зовнішньою політикою держав і міжнародною економічною взаємодією. Ґрунтуючись на дослідженнях останніх десятиліть, можна виокремити три ключові емпірично підтверджені положення:

1. Збільшення напруженості у відносинах, зокрема військові конфлікти або дипломатичні протистояння, що негативно впливає на обсяги торгівлі.
2. Розширення співпраці, підписання угод і конструктивний діалог – сприяють поживленню торговельно-економічної взаємодії.
3. Активізація економічних зв'язків, таких як: торгівля, інвестиції чи міжнародна допомога – сприяє зниженню рівня міжнародної напруги та запобігає конфліктам [4].

Таким чином, економічна дипломатія слугує не лише засобом досягнення економічних цілей, а й важливим інструментом зовнішньої політики, що може мати вплив на безпекову ситуацію у світі. Зокрема, в умовах домінування неоліберальної економічної моделі, яка після розпаду СРСР здобула майже глобальний характер, внутрішня та зовнішня економічна політика дедалі більше переплітаються.

У 1985 р. Ч. Болдуїн наголошував, що поняття «економічного управління державою» охоплює як внутрішні, так і зовнішні аспекти економічної політики [5]. Економічна зовнішня політика, зі свого боку, є більш вузьким поняттям і, зазвичай, використовується для досягнення політичних або геостратегічних завдань. На відміну від класичних дипломатичних інструментів, економічні ресурси здатні впливати на широкі соціальні групи та забезпечують оперативний та масштабний ефект.

Умовно економічні інструменти зовнішньої політики можна поділити на дві групи: стимули та примус. Перша група включає надання допомоги як фінансової, так і технічної з метою розвитку економіки, інфраструктури чи освітніх систем. Хоча така допомога може здаватися безкорисливою, зазвичай, вона супроводжується прагненням донорської країни реалізувати власні політичні інтереси. Друга група – це засоби економічного тиску, що використовуються для впливу на поведінку окремих держав. До них належать економічні санкції, ембарго, бойкоти та припинення фінансової підтримки. Усі ці інструменти покликані змусити країну дотримуватися певних міжнародних норм або політичних орієнтирів. Міжнародна економічна допомога, включно з передачею фінансових ресурсів чи технологій від однієї країни до іншої, вважається такою лише у тому випадку, якщо вона не передбачає прямої компенсації чи обов'язкової вигоди для сторони, що надає цю допомогу [6].

Отже, економічна дипломатія у сучасній системі міжнародних відносин виконує ключову функцію як інструмент зовнішньої політики, який спрямовано на досягнення економічних та політичних цілей держав. В умовах глобалізації, посилення конкуренції за ресурси та змін у геополітичному балансі, вона стає важливим механізмом для просування національних інтересів, формування стабільного зовнішньоекономічного середовища та забезпечення економічної безпеки. Комплексність економічної дипломатії проявляється у поєднанні політичного впливу, інституційних рішень і конкретних економічних дій, які реалізуються як державними, так і недержавними акторами. Її складові охоплюють стимулювання зовнішньої торгівлі, регулювання інвестиційних потоків, укладання міжнародних угод і створення сприятливого політико-економічного клімату на глобальному рівні. Водночас, економічна дипломатія може включати як інструменти заохочення (допомога, співпраця), так і засоби тиску (санкції, ембарго), що дозволяє адаптувати її до різних міжнародних ситуацій. Актуальність розвитку економічної дипломатії підкріплюється сучасними викликами – цифровою трансформацією, змінами в ланцюгах постачання, енергетичною кризою та необхідністю спільного реагування на глобальні загрози, зокрема зміну клімату. Емпіричні дослідження свідчать, що економічне співробітництво знижує рівень міжнародної напруги, тоді як конфлікти – навпаки, обмежують торговельні зв'язки та інвестиційну активність.

Таким чином, економічна дипломатія не лише сприяє розвитку економіки, але й виконує стратегічну функцію у зміцненні міжнародної стабільності. Її ефективне використання вимагає комплексного підходу, що поєднує економічні інтереси з політичними пріоритетами, адаптуючись до динаміки світових процесів і викликів XXI століття.

Список використаних джерел:

1. Baine N., Woolcock S. The New Economic Diplomacy: Decision Making and Negotiation in International Economic Relations. URL: <https://surli.cc/cabnyw> (дата звернення: 15.05.2025).
2. Hocking B., Melissen J. Diplomacy in the Digital Age. 2015. URL: <https://surli.li/zgjjmf> (дата звернення: 15.05.2025).
3. Bladen V.W. Principles of Political Economy with Some of Their Applications to Social Philosophy. URL: <http://digamoo.free.fr/mill1848-1.pdf> (дата звернення: 15.05.2025).
4. Шаров О.М. Економічна дипломатія: основи, проблеми та перспективи: монографія. Національний інститут стратегічних досліджень. Київ: НІСД, 2019. 560 с.
5. Baldwin D. Economic Statecraft: New Edition. Princeton: Princeton University Press, 2020. 496 p.
6. Spyros E., Wilson P. The Economic Factor in International Relations. London: I.B. Tauris, 2002. 288 p.

Кравчук О.С., здобувач освітнього ступеня «магістр»,
Науковий керівник: Абрамова І.В., д.е.н.,
доцент кафедри міжнародних відносин і політичного менеджменту
Державний університет «Житомирська політехніка»

УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ В МІЖНАРОДНОМУ БІЗНЕСІ

У сучасних умовах глобалізації міжнародний бізнес стикається з численними ризиками, що зумовлені як внутрішніми особливостями підприємств, так і зовнішніми факторами політичного, економічного, правового та соціального характеру. Нестабільність валютних курсів, геополітична напруга, зміни регуляторного середовища, збої в логістиці та інші глобальні виклики (зокрема пандемія та воєнні конфлікти) суттєво впливають на ефективність міжнародної господарської діяльності. У зв'язку з цим зростає необхідність у формуванні ефективної системи управління ризиками в міжнародному бізнесі, яка дозволяє мінімізувати втрати, адаптуватися до змінного середовища та зберегти конкурентні переваги.

У процесі дослідження встановлено, що до ключових ризиків міжнародної діяльності належать:

- валютний ризик, пов'язаний із коливаннями курсів іноземних валют;
- політичний ризик (зміна режимів, конфлікти, санкції);
- торговельні бар'єри та регуляторні обмеження;
- логістичні ризики, включаючи збої в ланцюгах постачання;
- ризики репутаційного характеру, пов'язані з культурними відмінностями та вимогами до корпоративної відповідальності.

У сучасних умовах високої турбулентності глобального ринку, політичної та економічної нестабільності, ефективне управління ризиками в експортній діяльності стає критично важливим завданням для підприємств. Міжнародний бізнес стикається з ризиками від ринкових і фінансових до правових та репутаційних. У цьому контексті актуалізується застосування різноманітних інструментів ризик-менеджменту, які дозволяють знизити ймовірність збитків та забезпечити стабільність бізнес-процесів.

Одним з ключових інструментів є диверсифікація ринків збуту, яка полягає у виході на нові географічні ринки з метою зниження залежності від окремих країн або регіонів. Такий підхід мінімізує ризики, пов'язані з політичними конфліктами, санкціями, змінами у митній політиці чи коливанням попиту в окремих країнах. Іншим важливим механізмом управління цінними та ринковими ризиками є використання форвардних і ф'ючерсних контрактів. Ці інструменти дозволяють фіксувати ціну на продукцію в майбутньому та захищатися від несприятливих коливань на сировинних ринках. Особливо це актуально для аграрного сектору, де ціни на продукцію мають сезонний характер і залежать від глобальних трендів [1].

Страхування експортних операцій є ефективним засобом захисту від фінансових ризиків, зокрема невиконання контрактних зобов'язань іноземними партнерами, затримки платежів або їх неповернення. Використання державних або приватних страхових механізмів (наприклад, експортно-кредитних агентств) дозволяє зменшити втрати у разі настання форс-мажорних обставин або неплатоспроможності покупців.

Для зниження юридичних ризиків доцільним є юридичний супровід зовнішньоекономічної діяльності – перевірка відповідності контрактів міжнародному праву, захист інтересів у спірних ситуаціях, попередження порушень митного або валютного законодавства. Важливо також здійснювати аудит міжнародних контрактів, що дозволяє виявити слабкі місця в умовах угоди та підвищити договірну дисципліну [2].

Окрему увагу слід приділити впровадженню внутрішніх служб комплаєнс, які забезпечують дотримання експортерами норм міжнародного права, санкційних режимів, етичних стандартів та внутрішніх політик компанії. Така система управління регуляторними та репутаційними ризиками дозволяє уникати штрафних санкцій, втрати ліцензій та репутаційних втрат.

Таким чином, застосування сучасних інструментів управління ризиками в експортній діяльності є невід'ємною складовою стратегічного планування на підприємствах. Системний підхід до ідентифікації, аналізу та нейтралізації ризиків забезпечує стабільність зовнішньоекономічної діяльності, підвищує конкурентоспроможність підприємств на світовому ринку та сприяє сталому економічному розвитку країни [3, 4]. Отже, управління ризиками в міжнародному бізнесі є необхідною умовою сталого розвитку підприємств. Ефективна система ризик-менеджменту не тільки мінімізує потенційні втрати, але й дозволяє виявляти нові можливості. В сучасних умовах компаніям необхідно впроваджувати комплексний підхід до ідентифікації, оцінювання та нейтралізації ризиків, спираючись на аналітичні інструменти, цифрові технології та гнучке стратегічне планування.

Список використаних джерел:

1. Власюк, І.І. *Управління ризиками в міжнародному бізнесі: теорія та практика*. – Київ: Наукова думка, 2021, 320 с.
2. Котляр, В.О. *Міжнародна економіка: підручник*. – Харків: Вид-во ХНЕУ, 2020. – 400 с.
3. *Публічний звіт Держмитслужби України про стан ризиків у зовнішній торгівлі*, 2023.
4. Yan, A., Sorensen, J.B. *Risk management and firm internationalization // Journal of International Business Studies*, 2020. — Vol. 51, Issue 3. — P. 345–367.

УДК 327.8:061.2

Крапивницька В.О., студентка ІV курсу, групи МВ-1
Науковий керівник : Литвинчук О.В., к.філос.н., доц.,
доцент кафедри міжнародних відносин і політичного менеджменту
Державний університет «Житомирська політехніка»

РІЗНОВИДИ ПУБЛІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Поняття «дипломатія» виникло багато століть тому. Під дипломатією розуміють переговори між учасниками, які намагаються досягти певних цілей. У контексті міжнародних відносин дипломатія – це метод, за допомогою якого держави взаємодіють та намагаються досягти своїх національних інтересів. Держави, як центральні актори в міжнародних політичних відносинах, діють виключно у власних інтересах і прагнуть отримати владу для самозбереження. Аби досягти бажаного, вони будують стратегічні відносини між собою, створюють союзи. Вразливість держав, спільні інтереси та усвідомлення переваг торгівлі спонукають їх брати участь у дипломатії.

Тож метою нашої наукової розвідки є аналіз різновидів публічної дипломатії в межах міжнародних відносин.

Дипломатія як метод використовується для запобігання війни та насильства, розв'язання глобальних проблем та сприяння торгівлі. З цією метою, держави відкривають посольства, консульства, засновують дипломатичні місії. Функцію посередництва у міжнародних політичних відносинах виконують численні міжнародні організації. Всупереч тому, що держави продовжують прагнути міжнародної безпеки, у межах багатосторонньої дипломатії, вони також намагаються знайти правильне розв'язання світових проблем. І саме дипломатія дозволяє державам брати участь у діалозі, йти на компроміс та досягати домовленостей [1].

Публічна дипломатія є надзвичайно важливим, проте, малодослідженим інструментом ведення зовнішньої політики. Завдяки їй вмілому використанню Україна може впливати на сприйняття її політики громадянами інших держав. Окрім того, цільовою аудиторією публічної дипломатії є широка аудиторія, а не тільки уряди та спеціалізовані установи. Публічну дипломатію, як вид міжнародної діяльності, почали вивчати не так давно, однак за останні десятиліття це питання набуло неабиякої популярності, оскільки завдяки цьому можливо досягнути реальних результатів не вдаючись до сили [2].

Завдання дипломатії охоплюють різні аспекти зовнішньої політики та міжнародних відносин, до них можна віднести:

1. Забезпечення миру та міжнародної безпеки. Відповідно до практики міжнародних відносин це є ключовою задачею дипломатії та досягається через переговори, медіацію, укладання міжнародних договорів і використання механізмів мирного врегулювання конфліктів.

2. Представництво національних інтересів. Саме дипломатія допомагає державам представляти та захищати власні (національні) інтереси на міжнародній арені. Це стосується політичних, економічних, культурних та інших аспектів. Дипломати працюють над захистом суверенітету, економічних інтересів та національної безпеки своїх країн.

3. Дипломатія сприяє налагодженню та підтримці ефективної комунікації між державами. Це важливо для координації дій у багатосторонніх організаціях, таких як ООН, Європейський Союз чи НАТО, а також для забезпечення співпраці у двосторонніх відносинах.

4. Укладення міжнародних угод та договорів. Дипломатія відіграє ключову роль у розробці, укладенні та реалізації міжнародних договорів. Це можуть бути торгові, політичні, оборонні чи інші угоди, що регулюють відносини між державами або міжнародними організаціями.

5. Міжнародне економічне співробітництво. Одним із завдань дипломатії є сприяння розвитку міжнародної торгівлі, інвестицій, а також вирішення економічних суперечок. Економічна дипломатія допомагає укладати вигідні угоди, просувати експорт та залучати іноземні інвестиції.

6. Дипломатичні представництва забезпечують захист прав та інтересів громадян своєї країни, що перебувають за кордоном. Це може включати юридичну допомогу, консульську підтримку або евакуацію у кризових ситуаціях.

7. Дипломатія також сприяє зміцненню культурних, наукових та освітніх зв'язків між державами. Це відбувається через програми обміну, міжнародні проекти та співпрацю у сфері науки, культури та освіти.

8. Просування демократичних цінностей та прав людини. Багато держав використовують дипломатію як інструмент для просування демократичних цінностей, захисту прав людини та верховенства права на міжнародній арені. Це здійснюється через міжнародні переговори, участь у міжнародних організаціях і надання допомоги іншим країнам.

9. Підтримка міжнародних організацій. Дипломатія забезпечує ефективну роботу міжнародних організацій, таких як ООН, ВООЗ, Світова торгова організація та інші, сприяючи глобальній координації з питань миру, здоров'я, економічного розвитку та екології.

10. Врегулювання та недопущення криз. Дипломати активно працюють над вирішенням та попередженням глобальних криз, таких як зміна клімату, пандемії, продовольча безпека та інші виклики, що загрожують міжнародній стабільності [3].

Отже, публічна дипломатія в сучасному світі виступає важливим інструментом реалізації зовнішньої політики держав та формування позитивного міжнародного іміджу. Вона доповнює традиційну дипломатію, дозволяючи не лише взаємодіяти з урядами інших країн, а й активно впливати на громадську думку за кордоном. Розвиток інформаційних технологій та глобалізація комунікацій зробили публічну дипломатію потужним механізмом у досягненні стратегічних цілей держави.

Публічна дипломатія охоплює широкий спектр напрямів: від культурного обміну, освітніх програм і медіакомунікацій до просування демократичних цінностей, захисту прав людини та зміцнення міжнародної співпраці. Її перевага полягає у здатності забезпечити довготривалий вплив на свідомість цільової аудиторії без застосування сили чи прямого тиску.

Список використаних джерел:

1. Публічна дипломатія як тренд у сучасних політичних відносинах:
2. процеси трансформації. URL: <https://jpl.donnu.edu.ua/article/view/13526/13431>
3. Інструменти та механізми публічної дипломатії в створенні популярного іміджу України на сучасному етапі. URL: <https://er.nau.edu.ua/items/c278c64d-736a-4be7-8beb-6daf10161ce3>
4. Основи дипломатії . URL: https://repo.btu.kharkov.ua/bitstream/123456789/57925/1/KL_Osnovy_dyplomaty_2024.pdf

УДК 339.9

Лісковий В.О., здобувач освітнього ступеня «магістр», ФНБПМВ
Науковий керівник: Грабчук І.Л.,
в.о. зав. кафедри міжнародних відносин і політичного менеджменту, д.е.н., доц.
Державний університет «Житомирська політехніка»

РОЛЬ ЛІЦЕНЗУВАННЯ У ТРАНСФЕРІ ТЕХНОЛОГІЙ У МІЖНАРОДНОМУ БІЗНЕСІ

У глобальній економіці, де знання та інновації є важливим ресурсом, трансфер технологій відіграє вирішальну роль у розвитку міжнародного бізнесу. Одним із найефективніших інструментів такого обміну є ліцензування – механізм, що дозволяє компаніям поширювати свої розробки закордон, не втрачаючи контролю над інтелектуальною власністю. Враховуючи стрімке зростання частки нематеріальних активів у світовій торгівлі, ліцензійні угоди стають важливим елементом глобальної стратегії. Вони відкривають доступ до інновацій як для транснаціональних корпорацій, так і для малих компаній, формуючи нові моделі міжнародного партнерства.

Міжнародне ліцензування – це форма договірної співробітництва, за якої одна сторона (ліцензіар) надає іншій стороні (ліцензіату) право користування об'єктом інтелектуальної власності (патент, технологія, торговельна марка, ноу-хау) на певних умовах. Це дозволяє розширити присутність компанії за кордоном без потреби у створенні філій чи виробничих потужностей. Ліцензійна модель особливо приваблива в умовах жорсткого регулювання, валютного контролю або обмежень на прямі іноземні інвестиції [6, с. 173].

Ліцензування є ефективним інструментом трансферу технологій, комерціалізації інновацій і глобалізації бізнес-процесів. У порівнянні з франчайзингом або спільним підприємством, ця форма надає більшу гнучкість і нижчі витрати на старті. Водночас ліцензіар зберігає право контролю за об'єктом інтелектуальної власності.

До основних форм міжнародного ліцензування належать технологічне ліцензування (передача виробничих процесів, специфікацій, інженерних рішень); бренд-ліцензування (використання торговельних марок, логотипів, фірмового стилю); ліцензування програмного забезпечення та цифрового контенту; комплексне ліцензування, що об'єднує кілька типів активів. У сучасному міжнародному бізнесі ліцензійні угоди часто є першою стадією глибшої співпраці, яка з часом трансформується у стратегічне партнерство або спільне підприємство [6, с. 174].

Підприємства розглядають ліцензування як життєздатну стратегію глобальної експансії, оскільки це надає їм доступ до нових ринків з низькими витратами та ризиком. Модель ліцензування особливо приваблива для підприємств, які не готові до капіталомістких форм присутності, таких як спільні підприємства чи прямі інвестиції [2, с. 30].

До основних факторів мотивації можна віднести:

- нерівний доступ до інформації – коли одна сторона має доступ до місцевого ринку, а інша володіє унікальною технологією чи знаннями, і вже через ліцензійну угоду вони об'єднують свої переваги;
- обмежені фінансові ресурси – для малих та середніх підприємств ліцензування іноді може бути єдиним життєздатним варіантом глобальної експансії, який не передбачає великих фінансових витрат [1, с. 23];
- ринкову ефективність – використовуючи поточні канали збуту ліцензіата, ліцензування дозволяє швидко зайняти місце на іноземному ринку, це особливо важливо в швидкозростаючих галузях, де життєвий цикл продукції доволі короткий.

Крім того, підприємства використовують ліцензійні угоди, щоб обійти торговельні обмеження, адаптуватися до регіонального законодавства та отримати конкурентну перевагу [2, с. 175]. Завдяки всьому цьому ліцензування є гнучким, економічно ефективним та стратегічно вигідним інструментом для міжнародного бізнесу.

Ліцензування дає змогу комерціалізувати бренди, технології, контент та різні ноу-хау без необхідності фізичної присутності на іноземному ринку. Воно відкриває можливість комерціалізувати технології, бренди, контент та ноу-хау без потреби у безпосередній присутності на іноземному ринку, особливо це важливо для галузей, де знання та інновації формують основну частину доданої вартості.

Завдяки ліцензуванню транснаціональні корпорації можуть масштабувати свої розробки у глобальному масштабі, а місцеві компанії – швидко інтегрувати передові рішення у власне виробництво. Показовим прикладом стала компанія Mattel, яка у 2023 році уклала понад 100 ліцензійних угод у межах підтримки фільму Barbie. Подібну динаміку продемонстрували й інші франшизи, зокрема Super Mario Bros. та відомі нам Черепашки-ніндзя, що спричинили справжній бум на ліцензовану продукцію [5, с. 10].

Аналітика свідчить (рис. 1), що продукти, засновані на розважальному контенті, стабільно утримують лідерство, займаючи 41,4% світового ринку ліцензійних товарів. Це підтверджує, що ліцензування давно вийшло за межі технічних галузей і стало невід'ємною частиною глобального медіабізнесу.

Разом із тим приклади з інших сфер не менш показові. Компанія IBM, ще у 1999 році, отримала понад мільярд доларів доходу лише за ліцензійне використання свого патентного портфелю. Італійський модний бренд Laura Biagiotti уклав угоду з китайсько-італійським підприємством YZIT, делегувавши виробництво, але зберігши контроль над дизайном і якістю [6, с. 176]. Такі приклади ілюструють, як ліцензування сприяє формуванню глобальних ланцюгів доданої вартості.

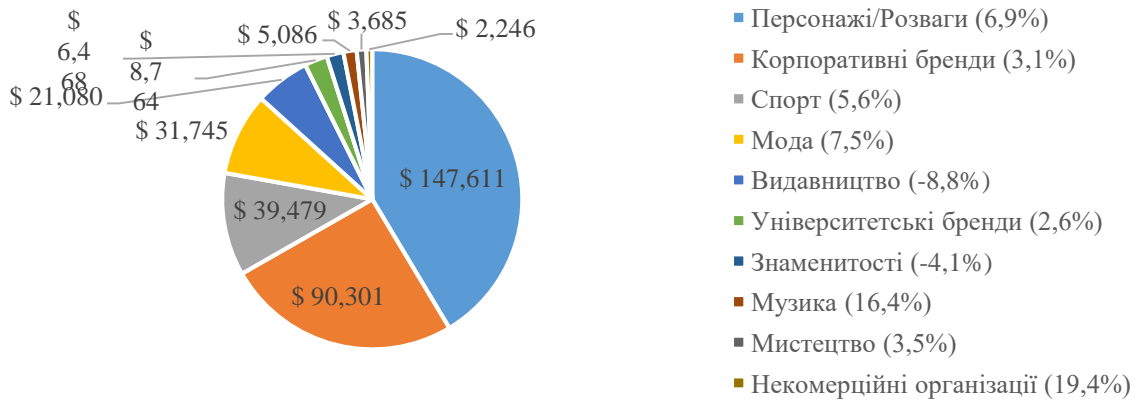

Рис. 1. Глобальний дохід від продажу ліцензійних товарів та послуг за типами брендів, 2023 [5]

Все більшого значення набувають також так звані «квазіінвестиції» – форми співпраці, які не передбачають фізичної присутності компанії на ринку, але дають змогу вести операційну чи наукову діяльність через партнерські мережі. Для малого і середнього бізнесу це шанс працювати на глобальному рівні завдяки цифровим моделям, таким як нетчайзинг або дистанційна ліцензія [3, с. 121].

Отже, сьогодні ліцензування – це не просто інструмент передачі технологій, а механізм глобального обміну інноваціями, який постійно адаптується до цифрових трендів, економічних викликів і нових форматів бізнесу.

Сьогодні ліцензування трансформується у гнучкий стратегічний інструмент глобального бізнесу. Основна тенденція – перехід від традиційного виробництва до цифрової економіки, де об'єктом ліцензії часто стає не фізичний продукт, а контент, дані або програмне забезпечення. Стрімке зростання ринку потокових сервісів підтверджується тим, що лише у 2023 році доходи від VOD (наприклад, Netflix чи MEGOGO) і TVOD (наприклад, Apple TV чи Amazon Prime) сягнули \$106,1 млрд (+17,4% порівняно з 2022 роком) [5, с. 10-11].

Паралельно відбувається зростання частки нематеріальних активів, що сприяє підвищенню ролі ліцензування у комерціалізації ідей, брендів і технологій. Це надає нові можливості навіть малим компаніям, які можуть реалізовувати свої продукти глобально без фізичної присутності – через моделі цифрової співпраці [3, с. 121].

Водночас глобальні гравці стикаються з новими викликами, зокрема, розмиванням аудиторії, високою конкуренцією за увагу споживача, порушенням авторських прав, падінням інвестицій у створення нового контенту. Це безпосередньо впливає на кількість ліцензійних угод та обсяг доступного для ліцензування інтелектуального продукту.

Попри ці загрози, ліцензування зберігає свою ефективність як інструмент масштабування інновацій, особливо в умовах нестабільності, цифрової трансформації та глобальної конкуренції. Його універсальність дозволяє адаптуватися до нових форматів споживання та зберігати стратегічну гнучкість для компаній будь-якого масштабу [4, с. 2].

Отже, міжнародне ліцензування відіграє важливу роль у трансфері технологій, дозволяючи компаніям поширювати інновації, мінімізуючи витрати та ризики. Завдяки гнучкості, швидкості виходу на ринок і стратегічній цінності, воно стає важливим інструментом глобального бізнесу, особливо в умовах цифровізації та посиленої конкуренції. Водночас ефективне використання ліцензування потребує врахування потенційних ризиків і дотримання правового захисту інтелектуальної власності.

Список використаних джерел:

1. Бондар А. Теоретико-практичні аспекти ліцензування у сфері міжнародного бізнесу. Транснаціоналізація світової економіки. 2023. С. 19–23. URL: <https://knute.edu.ua/file/MjkwMjQ=/70ea09eeb5e29b85f803fd51a19b8671.pdf#page=19>.
2. Ліцензування як інструмент обмеження доступу до ринків / ред.: О. Гончарук, Д. Малюська, І. Лавриненко. Київ, 2018. URL: <https://brdo.com.ua/wp-content/uploads/2024/07/BK-Litsenzuvannya-yak-instrument-obmezheniya-dostupu-do-rynkiv.pdf>.

3. Прушківська Е., Третьякова К. Основи розвитку новітніх форм міжнародного бізнесу в умовах глобалізації. Економічний вісник. 2018. С. 119–125. URL: <https://eir.zp.edu.ua/items/8a120ee6-55e5-49dd-823c-3700412b78f6>.

4. Шталь Т. В., Дмитренко Д. О. Інноваційні форми міжнародного бізнесу в умовах глобалізації. Економіка та суспільство. 2021. № 32. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/792>.

5. J. Regan M. 2024 Global Licensing Industry Study. Licensing International. 88 p. URL: https://www.spielwarenmesse.de/fileadmin/SWM_Dateien/PDF/Allgemein/Lizenzen/LI_2024_Global_Licensing_Industry_Study.pdf.

6. Mottner S., P. Johnson J. Motivations and Risks In International Licensing: A Review and Implications for Licensing to Transitional and Emerging Economies. Journal of World Business. 2000. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S1090951600000316>.

Лусь А.О., здобувачка освітнього ступеня «магістр»
Науковий керівник: Абрамова І.В., д.е.н.,
доцент кафедри міжнародних відносин і політичного менеджменту
Державний університет «Житомирська політехніка», м. Житомир

ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА ТОРГОВЕЛЬНІ МЕРЕЖІ

У сучасних умовах глобалізації розвиток світової економіки характеризується виникненням мережевих структур з добре інтегрованими вертикальними та горизонтальними зв'язками, які набули широкого розповсюдження в секторі торгівлі. Діяльність глобальних торговельних мереж перетворилася на ключовий фактор, що впливає на структуру торгівлі, зокрема змінюючи організаційні форми та управлінські моделі, шляхи дистрибуції, а також безпосередньо позначаючись на промислових процесах, перевагах споживачів та звичках покупців. Торгівля вже давно є однією з пріоритетних галузей економіки у більшості розвинених країн, а міжнародні торговельні мережі демонструють домінуючий вплив, стаючи вирішальними гравцями на світовому ринку та посилюючи конкурентну боротьбу за клієнта. Розширення масштабів діяльності є складовою торговельної стратегії всіх великих компаній, які діють, керуючись стратегіями обмеженого зростання або злиття та поглинання [1].

На нинішньому етапі розвитку суспільства економічний прогрес значною мірою визначається глобалізаційними процесами, що формують нові тренди у сфері міжнародної економічної взаємодії. Під впливом глобалізації міжнародна торгівля набуває нових характеристик і динаміки, що свідчить про її адаптацію до сучасних викликів. Торгівля товарами та послугами на міжнародній арені опинилася під значним впливом процесів глобалізації та інтеграції. У цьому контексті її можна розглядати як багаторівневу систему, на яку суттєво впливають науково-технічні досягнення, що сприяють розвитку як на макро-, так і на мікрорівнях економіки [2].

У сучасних умовах глобалізації торговельні мережі стають стратегічно важливим елементом світової економіки, демонструючи здатність до адаптації та інтеграції на різних рівнях. Цей процес підкріплюється інтенсивною діджиталізацією та розвитком мережевих структур із вертикальними та горизонтальними зв'язками, що формуються за рахунок обміну технологіями, інтеграції ланцюгів постачання та об'єднання ресурсів для підвищення конкурентоспроможності. Торгові мережі не лише забезпечують ефективний розподіл товарів і послуг, але й впливають на організаційні структури, моделі поведінки покупців і розвиток нових каналів дистрибуції.

У період 2022–2024 років глобалізація продовжує визначати напрямки розвитку світової економіки, зокрема трансформуючи міжнародні торговельні мережі. Цей процес супроводжується значними змінами, що охоплюють як економічні, так і соціальні аспекти. Враховуючи виклики, які принесла пандемія COVID-19, а також постійні зміни в геополітичній ситуації, торговельні мережі пристосовуються до нових реалій. Одним із найважливіших факторів є стрімка цифровізація, що охоплює більшість секторів економіки, зокрема сферу торгівлі. Завдяки новітнім технологіям, компанії значно зменшують витрати на логістику, покращують ефективність управління постачаннями та оптимізують дистрибуцію товарів на глобальних ринках.

За даними ООН, у 2023 році обсяг електронної комерції перевищив 5 трильйонів доларів США, що підкреслює роль онлайн-торгівлі в економіці. Великі компанії, такі як Amazon та Alibaba, активно впроваджують інноваційні технології для управління своїми ланцюгами постачання та покращення досвіду клієнтів. Штучний інтелект, зокрема, використовується для автоматизації процесів логістики та створення персоналізованих пропозицій для покупців. Це дозволяє компаніям значно підвищити свою конкурентоспроможність і вплив на міжнародні ринки. Більше того, торговельні мережі стають все більш глобалізованими, адже вони відображають взаємодію між різними країнами та регіонами світу, стимулюючи розвиток як малого, так і середнього бізнесу [3].

Однією з найбільших змін є перерозподіл глобальних ланцюгів постачання. Пандемія та війна в Україні стали важливими чинниками, які суттєво вплинули на світові торговельні потоки. Після 2022 року компанії все частіше скорочують дистанцію між виробниками та споживачами, розвиваючи нові логістичні рішення. Це включає використання безпілотних транспортних засобів, а також автоматизацію складських і виробничих процесів. В умовах змінюваних глобальних викликів, таких як енергетична криза та обмеження у поставках, компанії прагнуть досягти гнучкості та швидкості у своїх торговельних процесах [3].

У відповідь на сучасні проблеми глобалізація також сприяє розвитку міжнародних торгових угод та блоків. У 2023 році важливим елементом торгівлі став Регіональний всеосяжний економічний партнер (RCEP), який об'єднав понад 15 країн Азії. Ця угода дозволяє зменшити митні бар'єри та стимулювати зростання регіональної торгівлі, що є важливим аспектом для забезпечення стабільності економічних відносин у період економічної нестабільності. Водночас геополітична ситуація в Україні та інших

частинах світу спричинила необхідність переосмислення торговельних стратегій, зокрема щодо постачань енергоносіїв та інших стратегічних товарів.

Підвищення ефективності управління торгівлею через інноваційні технології, зокрема застосування штучного інтелекту та автоматизації, стало важливим фактором для розвитку глобальних торговельних мереж. Згідно з прогнозами Міжнародної організації праці, до 2024 року понад 40% міжнародних компаній будуть активно використовувати AI для управління запасами та логістикою, що дозволить не тільки скоротити витрати, а й підвищити швидкість доставки товарів та оптимізувати попит. Такий розвиток тенденцій дозволяє створити більш гнучкі та адаптивні мережі постачання, які відповідають вимогам сучасного ринку.

Незважаючи на економічні труднощі, глобалізація стимулює розвиток міжнародних торговельних мереж через угоди, як-от Угода про вільну торгівлю між ЄС та Україною, що сприяють зростанню товарообігу і підтримують малий та середній бізнес. Розвиток інтернет-торгівлі змушує компанії адаптувати мультимедійні стратегії, зокрема великі бренди, як Nike і Adidas, розвивають онлайн-платформи для прямої взаємодії з покупцями, знижуючи витрати, а платформи, як Amazon та AliExpress, змінюють розподіл ринку серед посередників [4].

Таким чином, можна сказати, що глобалізація в умовах 2022–2024 років стала важливим рушієм трансформацій у міжнародній торгівлі. Цифровізація, автоматизація, розвиток нових торгових блоків та адаптація до геополітичних реалій стають основними чинниками, що формують сучасні глобальні торговельні мережі. Водночас важливість адаптації до нових економічних викликів, таких як зміна моделей споживчої поведінки та необхідність сталого розвитку, буде лише зростати в майбутньому.

Список використаних джерел:

1. Кононенко Л. В., Назарова Г. Б., Шишкіна Т. М. (2022). Трансформування міжнародної торгівлі в умовах глобалізації і цифровізації економіки, 2022. С. 23. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2022-5\(5\)-110-121](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2022-5(5)-110-121)
2. Бут-Гусаїм О. Г. Умови та вплив глобалізаційних перетворень на діяльність бізнес-структур. Бізнес Інформ, 2024. №1. С. 29–45. URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2024-1_0-pages-29_45.pdf. (дата звернення: 08.11.24).
3. Хіцов Т. О. Тенденції розвитку світового ринку логістичних послуг. Національний авіаційний університет, 2024. С. 15-17.
4. Поплюйко Д. Ю. Інноваційні стратегії розвитку міжнародних компаній в умовах глобалізації. Полтавський університет економіки і торгівлі, 2024. С. 56-57.

Машевська А.А., студентка групи МЕ-7, ФНБПМВ
Науковий керівник: Мороз Ю.Ю., д.е.н., проф.
Державний університет «Житомирська політехніка»

ТЕНДЕНЦІЇ ТА МОЖЛИВОСТІ ЕКСПОРТУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ З УКРАЇНИ

Упродовж десятиліть існування України як суверенної держави їй неодноразово доводилося долати різноманітні виклики – економічні, політичні, а впродовж останніх років – ще й виклики, пов'язані з безпекою та потребою збереження територіальної цілісності країни. Україна має великий потенціал у виробництві якісної сільськогосподарської продукції, та займає значну частку експорту до країн ЄС. На відміну від більшості промислової продукції, зернові культури України залишалися конкурентоспроможними на ринку ЄС, а обсяги їхнього експорту стрімко зросли. Згідно даних Державної служби статистики, до 2021 року сільське господарство представляло 41 % українського експорту, порівняно з 27 % у 2013 році [2].

В умовах сьогодення актуальність теми дослідження зумовлена стратегічним значенням аграрного сектору економіки країни. Україна, маючи сприятливі кліматичні умови та родючі землі, є одним з найбільших виробників сільськогосподарської продукції в світі, зокрема зернових і кормових культур, соняшникової олії. В умовах глобалізації та зростаючої конкуренції на міжнародних ринках, важливо дослідити сучасні тенденції, які впливають на експорт агропродовольчих товарів. Це дозволить виявити нові можливості для розширення ринків збуту, підвищення конкурентоспроможності української продукції, а також адаптації до вимог міжнародних стандартів, тим самим сприятиме зростанню ВВП країни.

Мета дослідження полягає у аналізі сучасного стану експорту сільськогосподарської продукції з України, виявленні основних тенденцій, що впливають на цей процес, а також оцінці потенційних можливостей для розвитку експорту.

Аграрний сектор відіграє ключову роль у функціонуванні економіки країни, тому потребує актуалізації та постійного моніторингу його індикаторів, що дозволяє вчасно виявити структурні зрушення та визначати вектори розвитку.

Сільське господарство, навіть попри великі збитки, спричинені війною в Україні, продовжує залишатись однією з ключових галузей, що генерує ВВП країни. За даними Мінагрополітики, частка аграрного сектору у структурі ВВП до війни була найвищою серед усіх галузей і складала 10% [4].

Згідно даних Державної служби статистики України та Міністерства аграрної політики та продовольства України Україна попри повномасштабне вторгнення росії Україна залишається одним із лідерів з експорту сільськогосподарської продукції [3, 4].

Заступник Міністра аграрної політики та продовольства України Віталій Головня зазначив: «Попри тимчасову окупацію земель сільськогосподарського призначення Україна залишається лідером з виробництва і експорту сільськогосподарської продукції. Протягом 2022-2024 років в Україні зросли площі під олійними культурами. Зокрема, виробництво сої в Україні з 2020/2021 маркетингового року зросло у 2,2 рази» [4].

Дослідивши та підсумувавши дані варто зазначити, що в 2023/2024 рр. Україна експортувала 67,4 млн тонн зернових, олійних культур і продуктів їх переробки. Протягом останніх років Україна займає перше місце в світі по експорту насіння соняшника, друге – соняшникової олії, третє – ріпаку, четверте – кукурудзи, шосте – пшениці та ячменю, восьме – сої [1, с.7].

Україна давно славиться своєю сільськогосподарською продукцією, яка складає велику частину експортного потенціалу країни. Однією з основних тенденцій експорту сільськогосподарської продукції з України є зростання обсягів експорту. Великі іноземні ринки, такі як країни Європейського Союзу, Китай, Індія, Туреччина та інші, стали основними покупцями української сільськогосподарської продукції [3, с. 244].

Ще однією важливою тенденцією є диверсифікація експортних ринків. Україна увійшла на нові ринки збуту, такі як країни Африки, Близького Сходу, Південно-Східної Азії. Ця стратегія дозволяє значно зменшити ризики, пов'язані з експортом на традиційні ринки у зв'язку з політичними чи економічними чинниками.

Українські виробники активно впроваджують нові технології та стандарти якості, що дозволяє підвищувати конкурентоспроможність української сільськогосподарської продукції на світовому ринку. Крім традиційних зернових культур і соняшникової олії, Україна поступово розширює спектр експортованих продуктів на м'ясо, молочну продукцію, фрукти, овочі, ягоди та інші товари.

Беручи до уваги сьогоденні події варто наголосити на тому, що на шляху до експорту Україна та аграрії пройшли низку випробувань. Але не дивлячись на це вони знаходили всі можливі шляхи експорту.

Поряд з цим Європейський Союз остаточно схвалив рішення про продовження ще на рік, до 5 червня 2025 року, автономних торгових заходів для України, без квот та мит [4].

Варто зазначити, що українське органічне землеробство може стати важливим напрямком для експорту, адже споживачі готові платити більше за екологічно чисту продукцію.

Новими можливостями для експорту є точно землеробство та біотехнології, які тільки покращують якість продукції.

Отже, на сучасному етапі експорт сільськогосподарської продукції стає одним із ключових напрямів розвитку економіки України, маючи значний аграрний потенціал. Основною тенденцією у цій сфері є зростання попиту на екологічно чисту та органічну продукцію, збільшення ролі цифрових технологій у веденні агробізнесу та логістиці, а також зміна географічних напрямків експорту на користь нових ринків. Щоб повною мірою реалізувати всі можливості, нам необхідно інвестувати у підвищення якості продукції, адаптацію до міжнародних стандартів, розширення логістичних мереж та диверсифікацію напрямків експорту, що сприятиме економічному зростанню та зміцненню наших позицій на світовому ринку.

Список використаних джерел:

1. Агробізнес України у 2022/23. Інформаційний довідник. 46 с. URL: <https://agribusinessinukraine.com/>
2. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Костецький Я.І. Стратегія формування і розвитку аграрного сектору України: теорія і практика: монографія. Тернопіль: ТНЕУ, 2017. 356 с.
4. Офіційний сайт Міністерства аграрної політики та продовольства України. URL: <https://minagro.gov.ua/>

Нестеренко І.А., здобувач вищої освіти групи МВ-3
Науковий керівник: Шевчук А.В., д.і.н., доц.
Державний університет «Житомирська політехніка», м. Житомир

ТРАНСФОРМАЦІЯ МІЖНАРОДНОГО ТЕРОРИЗМУ В ЕПОХУ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ: НОВІ ВИКЛИКИ ДЛЯ КОЛЕКТИВНОЇ БЕЗПЕКИ

Тероризм не є новим явищем на арені міжнародних відносин. Його вплив важко ігнорувати, а еволюція додає все більше складнощів у боротьбі з ним для світової спільноти. З розвитком цифрових технологій, правопорушники отримали додаткові ресурси для впливу на суспільство у різних масштабах. В теперішній, і без того, неспокійний час, міжнародний тероризм сколихнув усю міжнародну спільноту своєю новою трансформацією – різновидом цифрового тероризму.

Як правило, колективна безпека отримала нові серйозні виклики, із якими необхідно боротись. До таких викликів, зокрема, можна віднести безпекову ситуацію в суспільстві на різних його рівнях: підприємство, держава, чи уся світова спільнота. Світовий тероризм, як феномен, може ставити загрозу відповідно до кожного із цих рівнів, керуючись різними методами та цілями. Тому, створення належного механізму спротиву, є важливим завданням для міжнародних відносин.

Впродовж останніх років, над даною темою активно працюють українські дослідники Оксана Звездецька [1], [2], Степан Кувик [1], Олег Федорчук [2] та інші. Вони звертають особливу увагу на необхідність чіткого аналізу терористичних дій для запобігання їм у майбутньому, а також можливості прогнозу стратегії комплексної відповіді.

Міжнародний тероризм є одним із найнебезпечніших акторів міжнародних відносин. Він має розгорнуту схему класифікації відповідно до його причин та цілей, які різняться між собою. Серед них, незмінною є одна: поширення паніки в суспільстві за рахунок створення ситуацій, які ставлять під сумнів безпекову ситуацію. Спочатку, серед терористичних організацій були поширені терористичні акти із використанням насильницьких методів (вбивства, підриви, викрадення). До прикладу, відомий терористичний акт Аль-Каїди 11 вересня 2001 р., під час якого, загинуло 2911 осіб [3]. Однак, з поширенням цифрових технологій, терористи отримали нову сферу не лише впливу, а й взаємодії з суспільством.

Технологічний розвиток ХХІ століття зумовив нові виклики для колективної безпеки. У аспекті міжнародного тероризму їх можна поділити на окремі компоненти, зокрема, співпраця із ЗМІ, вплив на суспільство через соціальні мережі, тощо.

Завдяки широкому використанню соціальних мереж та інших електронних інформаційних ресурсів, новини про теракти поширюються миттєво по всьому світу. Робота ЗМІ, що спеціалізується на донесенні найсвіжіших новин, а особливо «сенсацій», є неймовірно вигідною для терористів, адже в такий спосіб, досягаються їхні цілі: велика кількість новин про злочини створює напружену ситуацію в суспільстві та непевність людей у власній безпеці, що у свою чергу зумовлює запитання: «Чи зможе держава справді подбати про безпеку?». Крім цього, варто загадати так звану «жовту пресу» із неперевіреною інформацією, що остаточно створює хаос у суспільстві.

Наступним етапом впливу, є вплив на суспільство через соціальні мережі. У такий спосіб, терористи самостійно публікують ту інформацію, яку вважають за потрібне. Незважаючи на те, що більшість електронних ресурсів блокують такий контент, існують застосунки, які не контролюють надто сильно правила спільноти, або і зовсім нехтують ними. До таких відноситься, наприклад, Telegram, де терористичні угруповання публікують власний контент. Крім загальновідомих застосунків існують також додатки, створені самими терористами [1].

За допомогою тих же месенджерів, що були згадані раніше, терористи отримали можливість вербувати до своїх угруповань нових учасників [1]. Використовуючи маніпуляції, підкуп та шантаж, злочинці взаємодіють із суспільством на пряму та використовують окремих його представників для проведення терористичних актів. До зони особливого ризику належать підлітки, що необдуманно долучаються до пропонуваного їм авантюри і у більшості випадків платять за це власними життями. Як приклад, можна навести випадок у середмісті Івано-Франківська, що стався 11 березня 2025р.. Як виявилось розслідування, причетними до вчинення злочину були неповнолітні особи 15 і 17 років, що за обіцянку грошову винагороду, самостійно виготовили вибухівку із дистанційним керуванням та ввели її в дію [4].

Використання цифрових технологій сприяє переходу на новий рівень що зумовлює стимул до посиленого контролю інтернет простору та захисту особистих даних. Щоб не стати жертвою інформаційної маніпуляції, громадянам рекомендують використовувати лише перевірнені інтернет-джерела, що цінують власну репутацію та попередньо перевіряють усі матеріали на справжність. Іншим фронтом боротьби є збереження інформації, що становить державну таємницю. З метою її збереження, була започаткована нова професія – фахівець із кібербезпеки.

Одним із найяскравіших прикладів загрози колективній безпеці у цифровому просторі є діяльність терористичної організації Аль-Каїди. Ця організація становить небезпеку для всієї міжнародної спільноти. Проте, зусилля боротьба з нею, розпочалась після терористичного акту 11.09.2001, який було вже згадано раніше.

Аль-Каїда використовує медіа-простір як арену для поширення пропаганди суспільства та маніпуляції над ним. Була прийнята стратегія впливу саме на західну аудиторію, що могло б призвести до громадянських війн. Терористи намагались висвітлити усі слабкі сторони держав Західної Європи та США. Для цього Аль-Каїда видає власний англomовний журнал «Inspire» із ідеологічним матеріалом, прославлення тероризму та критикою Заходу. Існують також відео-матеріали із лекціями, однак вони не на були такого ж поширення [2].

Дії Аль-Каїди є значущим прикладом, як через соціальні мережі, терористи здатні маніпулювати суспільством усього світу. Також, варто зауважити, як важливо фільтрувати інформацію яку ми отримуємо у інфопросторі, адже, нажаль, існують випадки терактів, що його вчинили «фанати» контенту, який публікувала ця терористична організація.

Колективна безпека – це складний механізм, у який, безпосередньо, залучена уся міжнародна спільнота. Оскільки людство невпинно розвивається, розвивються також і виклики. Тому, для підтримки людського процвітання, колективна безпека має забезпечити дієві механізми контролю над акторами, що поширюють насилля та хаос, до яких належить тероризм.

Отже, міжнародний цифровий тероризм є великою загрозою, із якою необхідно боротись на кількох фронтах, включно із поширенням дезінформації у соціальними мережами та кібератаками на особисту інформацію чи інформацію що містить державну таємницю.

Список використаних джерел:

1. Звоздецька Оксана, Кувик Степан. Медіаконтент «ісламської держави»: характер, види, форми. Медіафорум: аналітика, прогнози, інформаційний менеджмент: зб. наук. праць. – Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2022.– Том 11. – С. 250-278. URL: <https://journals.chnu.edu.ua/mediaforum/article/view/79/68>
2. Звоздецька Оксана, Кувик Степан, Федорчук Олег. Діяльність Аль-Каїди в інтернет-просторі: форми, види та інструменти. Медіафорум: аналітика, прогнози, інформаційний менеджмент: зб. наук. праць. – Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2023.– Том 12. – С. 215-229. URL: <https://journals.chnu.edu.ua/mediaforum/article/view/236/232>
3. Напади 11 вересня у США: що сталося у цей день. BBC NEWS Україна. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-58463114> (05 квітня 2025р.)
4. "Смертники поневоли". Як Росія може використовувати дітей у терактах в Україні. BBC NEWS Україна. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/cqjd9l4xyx5o> (06 квітня 2025р.)

Остринська О.В.,
Науковий керівник: Мороз Ю.Ю., д.е.н., проф.,
професор кафедри національної безпеки, публічного управління та адміністрування
Державний університет «Житомирська політехніка»

ВПЛИВ КУЛЬТУРНОЇ ДИПЛОМАТІЇ НА ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ КРАЇН

Культурна дипломатія відіграє важливу роль у формуванні міжнародних відносин та іміджу країн на світовій арені. У сучасному глобалізованому світі, де культурні обміни та міжнародна комунікація стають дедалі важливішими, культурна дипломатія виступає як ефективний інструмент для зміцнення взаєморозуміння і співпраці між народами. Вона сприяє не лише популяризації національної культури, а й формуванню позитивного іміджу країни, що, в свою чергу, впливає на її політичні та економічні інтереси.

Сьогодні міжкультурний діалог є важливою складовою розвитку відносин між державами як у двосторонній, так і в багатосторонній формах. Культурний фактор є одним із засобів м'якого впливу, який сприяє формуванню позитивного іміджу держави та поширенню неупередженої та об'єктивної інформації про неї, а в кінцевому підсумку призводить до розвитку конструктивних і довгострокових відносин в інших сферах співробітництва між державами. Саме тому в останні десятиліття найбільші країни світу стали приділяти все більше уваги культурній дипломатії, і при активному використанні її методів і форм можна просувати сприятливий імідж держави і знання про нього серед інших людей і представників місцевих громад.

Як складова зовнішньої політики, стратегічних комунікацій культурна дипломатія діє як могутній інструмент формування іміджу держави у світовому співтоваристві. За допомогою культурних обмінів, виставок, мистецьких проєктів, мовних програм, культурні інститути та діяльність у галузі освіти сприяють не лише вирішенню політичних завдань, але й створюють платформу для співпраці, розвитку та мирного співіснування [1, с.64].

В умовах глобалізації, коли інформація швидко поширюється, а взаємодія між народами стає більш інтенсивною, культурна дипломатія стає важливим інструментом для зміцнення національної ідентичності та покращення міжнародного іміджу.

Культурні програми та ініціативи допомагають зміцнювати дипломатичні зв'язки між країнами. Наприклад, спільні культурні проєкти можуть створювати основу для більш глибокого співробітництва у політичній та економічній сферах. Глобалізація часто сприймається як загроза культурному різноманіттю через тенденцію до стандартизації культурних практик, проте культурна дипломатія допомагає зберегти та просувати різноманітність культур, підтримуючи діалог між ними [2, с.34].

Крім того, вона допомагає налагоджувати міжкультурний діалог, сприяючи взаєморозумінню та толерантності. Це особливо важливо в умовах глобальних викликів, таких як конфлікти, війни, міграція та екологічні проблеми. Країни, які активно займаються культурною дипломатією, можуть стати лідерами у формуванні міжнародних норм і стандартів, що базуються на взаємоповазі та співпраці.

З початку повномасштабного вторгнення, культурна дипломатія показала себе у всій красі і нагадала про важливість того, щоб нас не забували і чому це важливо. Культурна дипломатія може здійснюватися на трьох рівнях: державному (для просування національних інтересів через уряди чи інші органи влади), суспільному (громадські організації та фізичні особи розвивають можливості для взаємного культурного обміну) і приватному (реалізується приватними компаніями, зацікавленими в розширенні міжкультурної комунікації) [3, с.146]. З огляду на новини і події в світі можна впевнено сказати, що ми зіграли в цьому плані вдалу партію на всіх етапах.

Культура в контексті війни мовою української дипломатії означає боротьбу за збереження культурної спадщини, утвердження ідентичності, гарантування української державності. Відзначено також можливість у майбутньому перетворити культурну дипломатію на майданчик гарантування миру, безпеки, державності, економічного зростання України [4, с.153].

Для України виграти інформаційну війну – це перемогти і зберегти державність. Нагальною залишається необхідність позиціонувати Україну на міжнародній арені засобами культури, сприяти поширенню правдивих інформаційних джерел, створювати нові інформаційні канали, оберігати культурну спадщину, архівні джерела та матеріали [4, с.153].

Культурна дипломатія є невід'ємною складовою процесу формування іміджу країн у сучасному світі. Вона дозволяє державам не лише презентувати свої культурні досягнення, але й активно впливати на сприйняття інших народів. Через культурні обміни, мистецькі проєкти та освітні програми країни можуть формувати позитивний імідж, зміцнювати міжнародні зв'язки та сприяти розвитку конструктивних відносин.

В умовах глобалізації культурна дипломатія стає важливим інструментом м'якої сили, допомагаючи країнам подолати стереотипи та упередження. Вона сприяє створенню позитивного образу, що може вплинути на політичні та економічні інтереси держави. Країни, які активно використовують культурну дипломатію, здатні покращити своє становище на міжнародній арені та залучити більше іноземних інвестицій і туристів.

Отже, вплив культурної дипломатії на формування іміджу країн є значним і багатограним. Вона не лише підвищує рівень міжнародного визнання, але й сприяє зміцненню міжкультурного діалогу, що в свою чергу забезпечує стабільність і розвиток у різних сферах співпраці.

Список використаних джерел:

1. Арсенюк М.С. Культурна дипломатія як інструмент формування іміджу України . Регіональні студії . 2024. № 37 . С. 63-67. URL: <https://doi.org/10.32782/2663-6170/2024.37.11> .
2. Драч В.В. Культурна дипломатія в умовах глобального розвитку суспільств . Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв .2024.№2.С.33-38.URL: <https://surl.li/lxkvxo>
3. Yasiuk T. Cultural diplomacy in international communications of Ukraine. Dyplomacja kulturowa w komunikacji międzynarodowej Ukrainy . 2023. № 4 . С.143-149. URL: <https://doi.org/10.51647/kelm.2023.4.22>
4. Малюта О. Культурна дипломатія як засіб збереження української державності . Україна: культурна спадщина , національна свідомість , державність . 2023 . № 38 . С.153-170. URL: <http://surl.li/ycjefc>

Попович Н.В., аспірант кафедри
міжнародних відносин та політичного менеджменту
Державний університет «Житомирська політехніка»

ІРЕДЕНТИСТСЬКА РИТОРИКА В ПОЛІТИЧНОМУ ПРОСТОРІ РУМУНІЇ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Останнім часом демократичне співтовариство турбує тенденція приходу до влади популістських націоналістичних сил в європейських країнах, що, враховуючи кризу світового порядку, може стати чинником формування геополітичної безпеки та визначати кон'юктуру світобудови в майбутньому. Популярність серед електорату праворадикальних популістів лише збільшується: одіозна Марін Ле Пен продовжує залишатися обличчям «Національного об'єднання» у Франції, Джорджія Мелоні – стала першою в історії жінкою на посаді голови ради міністрів в Італії, в Угорщині багаторічним прем'єр – міністром залишається лідер праворадикальної партії "Йоббік", навіть в Австрії ультраправа "Австрійська Партія свободи" сформувала коаліцію в уряді, цей перелік є невичерпним.

Не виключенням є й ситуація в Румунії, президентські вибори в якій стали предметом обговорення та занепокоєння не лише в Україні, але й в усій Європі. Скасування результатів першого туру виборів, що відбулися в листопаді 2024 р., на яких переміг Келін Джорджеску, який є відвертим прихильником Путіна та євроскептиком, висловлює іредентистські гасла, називає Україну "вигаданою державою" і заявляє, що її поділять між собою сусідні держави, зокрема, наголошує на інтересі Румунії – Північній Буковині, суттєво не покращило ситуацію, адже під час повторних виборів 4 травня 2025 р. з відчутним розривом переміг та увійшов до другого туру президентських змагань Джордже Сіміоне – ультраправий націоналіст. Політик хоч і засуджує збройну агресію РФ проти України, однак виступає проти допомоги Україні та наголошує, що в разі своєї перемоги, ключові владні позиції займе проросійський Келін Джорджеску, що, без сумніву, вплине на ситуацію в Україні[2].

Мета нашого короткого дослідження полягає у тому, щоб з'ясувати передумови формування, еволюцію румунського іредентизму та наслідки цього явища для України.

На сучасному етапі в румунській політиці чільне місце займають ультраправі політичні сили, серед яких можна виділити «Альянс за об'єднання румунів», «Велика Румунія», «Нові праві», «S.O.S. Румунія» та «Партія молодих людей», які відверто дотримуються етнонаціоналістичної, націонал-консервативної ідеології[1, с.181] також судячи з проміжного етапу президентських змагань стає зрозумілим, що таку ж позицію підтримує значна частина румунських виборців, адже Джордже Сіміоне кандидат від націоналістичного "Альянсу за об'єднання румунів", політичної сили, яка неодноразово декларувала територіальні претензії до України, за що Сіміоне заборонено в'їзд до нашої держави.

Українським санкціям підлягає ще одна політична діячка Румунії Діана Йованович-Шошоакє, лідерка «S.O.S. Румунія», яка неодноразово зустрічалася із російськими державними діячами після повномасштабного вторгнення, блокувала виступ В. Зеленського в парламенті Румунії, закликала анексувати українські землі. Крім того, Діана Йованович-Шошоакє заявила: «Україна повністю дискваліфікувала себе, і це момент, коли міжнародна громадськість також повинна усвідомити, що Україна не заслуговує на надану їй підтримку, тому що вона є нащадком нацистської імперії, а Зеленський не може бути кимось іншим, як Гітлером» [4]. Варто зауважити, що така позиція певного кола політичних діячів Румунії виникла поступово внаслідок цілеспрямованої політики формування у населення бажаного уявлення про героїчне історичне минуле та утвердження в свідомості громадян великодержавницької ідеї румунів («Велика Румунія» – România Mare), що й слугує виправданням нинішньої політики. Основна ідея «Великої Румунії» полягає у включенні до складу держави сусідніх територій, які у 1918-1940 рр. були частиною Королівства Румунії: Південна Добруджа, Бесарабія, Трансильванія, Буковина. Саме в цей міжвоєнний період Румунія перебувала в межах свого найбільшого територіального розквіту. Повернення територій та величчї держави стали ідейною основою обґрунтування політики відродження експансіоністського іредентизму на сучасному етапі. У 1940 р. СРСР висунув Румунії ультиматум, за яким вона повинна була поступитися Бесарабією та Північною Буковиною, та готувався до військового вторгнення. Однак Румунія без спротиву віддала Бесарабію і Північну Буковину СРСР, а південну Добруджу – Болгарії. Румунська влада й сьогодні називає населення цих територій румунським, а тому використовує цей аргумент задля приєднання втрачених земель [5]. Історична наука в Румунії фактично слугувала інструментом підтримки великодержавницької ідеології. Впродовж усієї історії розвитку румунської державності історіографія залишалася тісно пов'язаною з політикою: її головним завданням було обґрунтування «історичних прав» Румунії на спірні території, а також доведення важливої ролі румунського фактора в регіональних і європейських процесах. Над формуванням ідеї «Великої Румунії» працювали такі історики, як Н. Йорга, К. Джуреску, А. Ксенопол, І. Ністор та інші. Вони шукали етнічні, історичні та географічні докази, що могли б легітимізувати претензії Румунії на всю територію Буковини й Бесарабії [5].

Іредентизм (від італ. *irredento* – незвільнений; такий, що перебуває під чужим владарюванням) як політична реальність з'являється в другій половині XIX ст., у часи італійського, німецького та грецького націєтворення. В результаті двох світових воєн через зміну кордонів та їхню не відповідність етнічним та культурним кордонам, проблематика іредентизму знову постає на порядку денному [1, 181], однак у Румунії піднесення націоналістичних настроїв відбувається на початку 90-х рр. минулого століття, коли виникла культурна організація «Ватра Роминяска» (Румунське вогнище), метою якої було - захист інтересів румунської нації, а згодом культурницькі націоналістичні гасла еволюціонують в політичні принципи, які декларують партійні лідери у своїх програмах.

Однією із перших виникає партія «Велика Румунія», програма якої містить відверто іредентистські гасла: «Як видно зі свого імені, Велика Румунія виступає за мирну реалізацію Великої Румунії, в її історичних кордонах» [5], тобто фактично декларує територіальні претензії до сусідніх держав: України, Молдови, Угорщини. Ця партія згодом ця отримує частину мандатів в парламенті, подібні настрої активно підтримуються в період президентства Траяна Бесеску. Іредентистські гасла Румунії стосовно українських земель активно почали висуватися одразу після проголошення незалежності України. Зокрема, 24 червня 1991 р. була ухвалена «Декларація Парламенту Румунії щодо пакту Молотова-Ріббентропа та його наслідків для країни», в якій йшлося про бажання задовольнити прагнення румунських громадян у поверненні територій, зокрема Південну Бессарабію, округ Герца і Північну Буковину, які були втрачені відповідно до радянсько-нацистського договору, не дивлячись на те, що такі гасла суперечать міжнародному законодавству. На політичному рівні територіальні претензії Румунії були припинені у 1997 р., коли було підписано базовий політичний договір про дружбу і співробітництво України і Румунії, в якому записано, що обидві держави відмовляються від взаємних територіальних претензій і підтверджують суверенітет, територіальну цілісність і недоторканість кордонів [5].

В сучасних реаліях офіційних територіальних претензій з боку румунської влади не має, однак, враховуючи проміжні результати президентських виборів та вихід у другий тур ультраправого націоналіста Джордже Сіміоне, відомого своїми гаслами повернення суміжних історичних територій, усе може змінитися найближчим часом. Зміна політичної ситуації в Румунії в будь – якому випадку вплине на перебіг подій в Україні, адже Румунія відіграє ключову роль як транзитний коридор для постачання озброєння та боєприпасів в Україну. На її території розміщено американські системи протиракетної оборони та три великі авіабази, з яких літаки НАТО здійснюють патрулювання повітряного простору аж до кордонів України і Молдови, а також над акваторією Чорного моря. Близько 70% українського зерна експортується морським шляхом через чорноморське узбережжя, проходячи румунські територіальні води дорогою до Стамбула. Румунські військово-морські сили займаються розмінуванням цих вод, а ВПС Румунії беруть участь у підготовці українських пілотів до керування винищувачами F-16 [2].

Спеціаліст з безпеки з Центру нової стратегії в Бухаресті Джордж Скутару заявив: "Забудьте про будь-яку допомогу Україні, якщо президентом стане Сіміон, бо як голова Ради національної безпеки, президент може накласти вето на будь-яке рішення і має сильний вплив на політику безпеки"[2]. Однак, все вирішиться 18 травня 2025 р., коли й відбудеться другий тур президентських виборів. Отже, варто зауважити, що відродження політики іредентизму в Румунії активізувалося на початку 90-х рр. XX ст. та має глибоке історичне коріння. Політичні ультраправі лідери обґрунтовують свої гасла повернення територій спираючись на великодержавницьку концепцію румунів («Велика Румунія» – *România Mare*). Прихід до влади ультраправих націоналістів може позначитися на перебігу подій в Україні, однак на сучасному етапі Румунія не має матеріально-технічного ресурсу задля реалізації певних декларативних гасел, крім того, залежить від фінансування з боку ЄС, а тому не буде суперечити політиці Брюсселю.

Список використаної літератури:

1. Зан М.П. Іредентистська риторика політичних лідерів Румунії, Угорщини та Словаччини на сучасному етапі. International scientific-practical conference “Current Issues of the World Economy, International Economic Relations and International Communications Amidst the Formation of a New World Order and Polarization of the World” (March 24–25, 2025). Vol. 1. Riga, Latvia: Baltija Publishing, 2025. С. 181-186. URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/72088/1/conf_UzhNU_soc_лютий_2025_Ч.1.pdf
2. Вибори президента Румунії. Перший тур виграв антиукраїнський шанувальник Трампа Джордже Сіміон. *BBC. NEW. Україна*. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/c3v9g9eyvppo>
3. Владислав Григор'єв На президентських виборах у Румунії лідирує ультраправий націоналіст, - екзитполи УНІАН. Інформаційне агентство. URL: <https://www.unian.ua/world/vibori-v-rumuniji-2025-liderom-stav-dzhordzhe-simion-12998463.html>
4. Муріна Ю. «Зеленський як Гітлер», «Україна – терористка». 24 канал. URL : https://24tv.ua/diana-shoshoake-rumunskasenatorka-nazvala-ukrayinu-teroristkoyu_n2281298
5. Горло, Н. В. (2019). Функціональні та концептуальні моделі політики іредентизму. *Запоріжжя, Львів*. URL : https://www.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/09/dis_horlo.pdf

Похильченко Є.П., здобувач вищої освіти групи МВ-1
Науковий керівник: Шевчук А.В., д.і.н., доц.
Державний університет «Житомирська політехніка», м. Житомир

ПОНЯТТЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ: СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВІСТЬ

На межі ХХ та ХХІ століть у світі відбулася стрімка комп'ютеризація, що супроводжувалась активним впровадженням новітніх технологій у різні сфери життєдіяльності. Для держав, які прагнуть утвердитися як впливові актори на міжнародній арені, розвиток інформаційно-комунікаційних технологій стає одним із пріоритетів. Водночас, попри значні переваги науково-технічного прогресу, з'являються нові загрози для національної та глобальної безпеки.

Коли мова заходить про війну, зазвичай на думку спадають образи, пов'язані зі зброєю, насильством і відкритим протистоянням. Традиційно війна трактується як збройний конфлікт між політичними утвореннями, який супроводжується бойовими діями. На відміну від неї, інформаційна війна» не передбачає безпосереднього використання фізичної зброї, однак передбачає форму протиборства, що реалізується через інформаційні технології» [5, с. 226].

Поняття «інформаційна війна» часто ототожнюється з такими термінами, як «психологічний вплив», «маніпуляція свідомістю», «інформаційна перевага». Як і будь-яке інше протистояння, вона має власні методи і засоби ведення. Хоча сам термін виник задовго до сучасності, його широке поширення в медіапросторі відбулося порівняно нещодавно. У різних джерелах дедалі частіше йдеться про появу новітніх типів конфліктів, які поступово витісняють традиційні збройні зіткнення між арміями супротивників. Інформаційна війна визначається як форма конфлікту між сторонами, в межах якого здійснюється активний інформаційний вплив на інформаційні ресурси супротивника з метою досягнення переваги у матеріальній або інтелектуальній площині. У науковій літературі трапляються різноманітні інтерпретації цього поняття, засновані на таких термінах, як «інформаційна зброя», «пропаганда», «інформаційна дія» та «інформаційна агресія» [5, с. 230].

Інформаційні війни дедалі частіше розглядаються як ключовий елемент гібридних конфліктів, у межах яких використовуються не лише військові, а й політичні, економічні, культурні та медійні засоби тиску. Важливу роль у цьому процесі відіграють цифрові технології, зокрема соціальні мережі, платформи масової комунікації, «ботоферми» та алгоритми штучного інтелекту, які використовуються для поширення дезінформації, створення фейків та формування бажаних емоційно-психологічних настроїв у суспільстві. Таким чином, сучасна інформаційна війна є багатовимірним явищем, яке поєднує елементи кібербезпеки, пропагандистського впливу, психологічної боротьби та маніпулятивних стратегій у глобальному комунікаційному середовищі.

Інформація є універсальною субстанцією, що пронизує всі аспекти людського життя. Вона виступає носієм знань і відомостей, інструментом комунікації, взаєморозуміння та співпраці, а також чинником, який впливає на формування мисленневих та поведінкових стереотипів.

Інформаційний вплив слід розуміти як «навмисне створення й поширення спеціально підготовленої інформації, що прямо впливає (як позитивно, так і негативно) на функціонування та розвиток інформаційно-психологічного простору країни, а також на свідомість і поведінку її політичної еліти та громадян» [5, с. 233]. «Інформаційна пропаганда являє собою одну з форм інформаційного впливу, яка полягає у цілеспрямованому впливі на об'єкт з метою змінити його орієнтацію, наміри та подальшу поведінку» [5, с. 233]. Такий вплив застосовується з метою:

- трансформації переконань;
- стимулювання певних поведінкових моделей, які можуть як знижувати, так і підвищувати морально-психологічний стан особи;
- послаблення емоційно-вольової стійкості індивіда [3, с. 52].

Інформаційна агресія трактується як комплекс дій, спрямованих на заподіяння реальної шкоди противнику в окремих сферах його діяльності.

Під інформаційною війною розуміється «система як відкритих, так і прихованих, цілеспрямованих інформаційних впливів між соціальними, політичними, етнічними та іншими структурами. Її мета полягає у досягненні виграшу у матеріальній площині, здобутті інформаційної переваги над супротивником, а також у завданні йому ідеологічної, економічної чи іншої шкоди» [5, с. 232].

Інформаційна зброя – це «інструмент, за допомогою якого реалізується цілеспрямоване управління однією інформаційною системою в інтересах зовнішнього суб'єкта. Така зброя використовує спеціальні методи, технології та інформаційні впливи, які дозволяють здійснювати силові втручання в інформаційне середовище суспільства, завдаючи суттєвої шкоди політичним, оборонним, фінансовим та іншим критично важливим інтересам держави» [5, с. 236]. Інформаційна зброя має низку характерних

ознак, що вирізняють її серед традиційних видів озброєнь. Варто назвати такі складові, як асиметричність – навіть незначний елемент може мати вагомий вплив на загальний стан системи, перевершуючи її за ефективністю в окремих аспектах.

Мімікрія – здатність інформаційної зброї набувати форми, типової для цільового середовища, водночас приховуючи справжній зміст і цілі. Це дозволяє залишатися непоміченою та ефективно виконувати свої функції.

Адаптивність – можливість пристосовуватися до умов середовища, змінюючи методи впливу відповідно до нових викликів, що гарантує її дієвість у динамічному інформаційному просторі [3, с. 52].

Наслідком асиметричності інформаційної зброї є її здатність діяти несподівано, проникаючи у вразливі місця чужої системи, де вона може виявлятися ефективнішою за всю систему загалом. Мімікрія забезпечує прихованість, адже така зброя імітує звичні форми та елементи цільової системи, що ускладнює її своєчасне виявлення. У свою чергу, адаптивність дозволяє змінювати навколишнє інформаційне середовище відповідно до змісту, що вводиться, трансформуючи способи впливу задля підвищення ефективності.

Інформаційна операція – це «скоординований комплекс заходів, спрямованих на маніпуляцію інформацією задля досягнення та утримання переваги через вплив на інформаційні процеси у ворожій системі» [4, с. 488]. За визначенням Е. Енгеля, конгресмена США, інформаційна війна – це комплекс заходів, спрямованих на здобуття інформаційної переваги в рамках реалізації національної військової стратегії. Вона включає вплив на інформаційні ресурси та системи противника, а також захист і зміцнення власних [2]. На думку І. Журавської до характерних ознак інформаційної війни належать «дії, що спрямовані на завдання шкоди національним інтересам держави; використання прихованих інформаційно-психологічних операцій; застосування інформаційної зброї» [6, с. 59]. Головна мета інформаційної війни полягає в досягненні політичного, військового, економічного або соціального виграшу шляхом примушення супротивника приймати рішення, які відповідають інтересам ініціатора. У процесі досягнення стратегічних цілей використовуються різноманітні інструменти впливу на інтелектуальні та інформаційні ресурси супротивної сторони, серед яких особливе місце посідають дезінформація та маніпулятивні інформаційні практики.

Основні завдання організаторів інформаційної війни охоплюють:

- забезпечення власної інформаційної безпеки;
- порушення функціонування органів державного управління супротивника;
- вербування населення;
- нанесення шкоди стратегічним інфраструктурним об'єктам;
- впровадження власних цінностей та інтересів;
- підрив основ національної безпеки [6, с. 57].

Ці завдання можуть змінюватися залежно від мети та сценарію, обраного ініціатором інформаційної кампанії.

Серед методів ведення інформаційної війни виділяють:

- приховування важливої інформації;
- підміну понять;
- маніпуляцію масовою свідомістю;
- використання «порожньої» (інформаційно-нейтральної) інформації;
- ініціювання політичних криз;
- створення напруженості у суспільстві;
- нанесення шкоди державі в різних сферах [6, с. 58].

Об'єктами інформаційної війни можуть бути як індивідуальна, так і колективна свідомість, інформаційна інфраструктура, психологічні та соціальні ресурси, політичні системи. Найбільших атак зазнають духовно-моральні цінності, патріотична свідомість молоді та сфера освіти.

Суб'єкти інформаційної війни представлені широким колом акторів, зокрема:

- національні держави, їхні союзи та коаліції;
- міжнародні організації;
- нелегальні збройні формування, терористичні та екстремістські угруповання;
- транснаціональні корпорації;
- соціальні спільноти в інтернеті;
- засоби масової інформації;

- віртуальні коаліції [7, с. 389].

Кожен із суб'єктів має власні інтереси та стратегічні цілі. У ході інформаційного протиборства використовуються як захисні, так і наступальні механізми, серед яких:

- атаки на вразливі елементи інформаційної інфраструктури;
- інформаційно-комунікаційні інструменти для посилення бойових можливостей;
- забезпечення безпеки через високотехнологічні інформаційні рішення [7, с. 390].

Основні сфери реалізації інформаційно-психологічного впливу – політична, дипломатична, економічна та військова. Геополітичне інформаційне протиборство розглядається як сучасна форма міждержавної конкуренції, яка передбачає навмисне порушення інформаційної безпеки опонента для досягнення стратегічних переваг. Воно охоплює як наступальні, так і оборонні інформаційні операції [4, с. 337]. Головною метою такого протиборства є руйнування інформаційної безпеки супротивника, включаючи ослаблення систем державного управління та збройних сил, вплив на політичну еліту, механізми прийняття рішень і формування громадської думки.

Інформаційна війна виступає як цілісна стратегія, що охоплює як технічну, так і організаційну складову управління військовими, політичними та інформаційними процесами. Вона враховує уразливість сучасного суспільства до інформаційного впливу та включає в себе як інформаційні системи й канали передачі даних, так і людський фактор [1]. Незважаючи на те, що особливого розмаху інформаційні війни набули в умовах комп'ютеризації, їхні витoki простежуються задовго до появи цифрових технологій, що свідчить про фундаментальну роль інформації у міжнародному протистоянні. У результаті аналізу понятійного апарату, структури та змісту інформаційної війни можна зробити висновок, що вона є складним та багатограним феноменом, який охоплює як технологічні, так і соціально-психологічні аспекти протиборства. Інформаційна війна не обмежується лише сферою комунікації, а має стратегічний характер, спрямований на досягнення переваги над противником шляхом впливу на його свідомість, поведінку, цінності, а також інформаційну інфраструктуру.

Особливу роль у структурі інформаційної війни відіграють такі ключові поняття, як інформаційна пропаганда, інформаційна агресія, інформаційна зброя та інформаційна операція. Кожне з них відображає окремі форми і методи впливу, що можуть бути як прихованими, так і відкритими. Інформаційна зброя, на відміну від традиційних засобів ведення війни, діє асиметрично, з використанням мімікрії та адаптації до середовища, що забезпечує її високу ефективність у досягненні цілей без прямого збройного втручання.

Серед основних характеристик інформаційної війни слід виокремити її багаторівневність, цілеспрямованість та здатність завдавати шкоди не лише інфраструктурі, а й ціннісним орієнтирам, моральному стану та політичній стабільності суспільства. У цьому контексті важливо усвідомлювати, що об'єктами інформаційного впливу виступають не лише системи управління чи технічні засоби, але й свідомість окремих індивідів, масова аудиторія, духовно-моральні засади нації. Суб'єктами інформаційної війни можуть бути як державні, так і недержавні актори, включно з міжнародними організаціями, транснаціональними корпораціями, терористичними угрупованнями, засобами масової інформації та віртуальними спільнотами. Кожен із них переслідує власні інтереси, використовуючи інформаційні технології як засіб впливу, тиску або захисту. Отже, в сучасних умовах геополітичного протистояння інформаційна війна перетворилася на невід'ємний елемент міжнародної конкуренції, що охоплює політичну, економічну, військову та гуманітарну сфери. Здатність держави протистояти таким загрозам визначає її інформаційну стійкість і рівень національної безпеки.

Список використаних джерел:

1. Зозуля О. Фейк як інструмент інформаційної війни. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/feyk-yak-instrument-informaciynoi-viyni.html> (дата звернення 08.04.2025).
2. Конгресмен США Е. Енгель закликав до негайного застосування адресних санкцій проти низки українців. URL: <http://ukrainian.voanews.com/content/article/1855124.html> (дата звернення 16.04.2025).
3. Олещук П. М. Новітні політичні технології інформаційного впливу: монографія. Київ : Видавець Вадим Карпенко, 2018. 288 с.
4. Політична енциклопедія. Редкол.: Ю. Левенець, Ю. Шаповал та ін. Київ : Парламентське видавництво, 2012. 808 с.
5. Політологічний енциклопедичний словник / Упорядник В.П. Горбатенко; За ред. Ю.С. Шемшученка, В.Д. Бабкіна, В.П. Горбатенка. 2-е вид., доп. і перероб. Київ : Генеза, 2004. 736 с.
6. Жаровська І., Оргинська Н. Інформаційна війна як сучасне глобалізаційне явище. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: «Юридичні науки» Т. 7, № 2. 2020. С. 56–61.
7. Саєнко М.І., Савела Є.А., Тополянський Ю.Ю. Міжнародний досвід протидії кіберзлочинності та кібершахрайству. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія ПРАВО. Випуск 64. 2021. С. 386–391 DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2021.64.71>

УДК 339.543

Ребчинська С.Д., студентка 3 курсу, ФНБПМВ
Науковий керівник: Грабчук І.Л., д.е.н., доц.,
в.о. зав. кафедри міжнародних відносин і політичного менеджменту
Державний університет «Житомирська політехніка»

ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ МИТНИХ СИСТЕМ ТА ЇХ ВПЛИВ НА МІЖНАРОДНУ ТОРГІВЛЮ

Історія митної системи сягає давніх часів, коли найдавніші цивілізації почали торгувати одна з одною. Тарифи стали потужним інструментом національної політики, що використовується для захисту національних інтересів, фінансування країни та регулювання міжнародної торгівлі. Сьогодні митна система є складною мережею правил, процедур та інститутів, які регулюють переміщення товарів через кордони, і залишається важливою частиною сучасної торгівлі.

Митні установи існували ще в V-VII ст. до н.е. в багатьох містах Причорномор'я. У 911 р. київський князь Олег підписав з візантійським імператором договір про врегулювання митних питань між двома країнами. На той час нормою звичаєвого права у київських слов'ян було встановлення мита, тобто податків не тільки на іноземні продукти, а й на перевезення з одного міста в інше. Власна митна політика Київської Русі встановлювала початкові мита на товари, імпортовані з різних країн, а її торговці сплачували мита з інших країн. На момент написання «Руської Правди» вже були відомі терміни «митник» і «митниця». У той час термін «митниця» стосувався податку, що стягувався з товарів і худоби, які імпортувалися в країну. Право вирішувати цей збір, визначати його розмір чи звільняти від оподаткування належить вищій особі в державі – князеві [1].

Тому поява імпортно-вивізної митної системи, оформлення транскордонного переміщення товарів було зумовлено реальним економічним фактором – необхідністю наповнення державної скарбниці, що залишається одним з основних завдань Держмитслужби України на сьогодні (веде митні та інші платежі, здійснює контроль відповідно до закону, забезпечує контроль платності, достовірності, повноти під час транзиту товарів через митний кордон та завершення митного контролю під час проведення операції з митного оформлення, проводить перевірку документів на виконання вимог національного митного законодавства тощо) [2].

Митні системи мають значний вплив на міжнародну торгівлю. З одного боку, вони можуть встановлювати торговельні бар'єри, підвищувати ціни на імпортні товари та обмежувати вихід іноземних виробників на внутрішній ринок, з іншого боку, тарифи можуть стимулювати розвиток внутрішнього виробництва та сприяти диверсифікації економіки.

Таким чином, впровадження тарифної системи має кілька переваг для країни, зокрема: створення нових робочих місць, покращення національної зайнятості, прискорення розвитку та виробництва певних економічних секторів, тим самим збільшуючи національний дохід та покращуючи інвестиційне середовище, збільшуючи попит на товари та послуги.

Однак у реалізації цієї системи є деякі недоліки, які можуть знизити ефективність виробництва та обмежити вибір споживачів. Між країнами можуть виникати певні конфлікти, що можуть призвести до торгових воєн між країнами. Тому така економічна політика повинна проводитися збалансовано. У процесі формування та реалізації необхідно враховувати різноманітні фактори та інтереси різних соціальних груп.

Отже, митна система відіграє важливу роль у регулюванні міжнародної торгівлі та економічного розвитку різних країн. Вона має давню історію і тісно пов'язана з розвитком світової економіки. Сучасні митні системи продовжують розвиватися та реагувати на нові виклики, які породжує глобалізація та технологічний прогрес.

Список використаних джерел:

1. Гребельник О.П. Розвиток митної справи за часів Київської Русі. Митна безпека: науковий журнал. 2017. № 1. С. 26-34
2. Лемеха Р. І. Історія становлення та розвитку інституту митних режимів в Україні. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки. 2020. № 5. Том 31 (70). С. 57-63

Савіцький Д.С., здобувач вищої освіти групи МВ-1
Науковий керівник: Шевчук А.В., д.і.н., доц.
Державний університет «Житомирська політехніка»

ЯДЕРНА ПРОГРАМА ПІВНІЧНОЇ КОРЕЇ: ВПЛИВ НА РЕГІОНАЛЬНУ СТАБІЛЬНІСТЬ У СХІДНІЙ АЗІЇ

Актуальність теми. Ядерна програма Північної Кореї (КНДР) продовжує залишатися одним із ключових факторів нестабільності у Східній Азії. Незважаючи на численні міжнародні зусилля щодо денуклеаризації Корейського півострова, Пхеньян демонструє послідовну ескалацію своїх ядерних та ракетних можливостей, що викликає занепокоєння не лише серед безпосередніх сусідів — Південної Кореї та Японії, але й серед глобальних гравців, включаючи США, Китай та Росію. Розвиток ядерного потенціалу КНДР має далекосяжні наслідки для регіональної безпеки, стратегічної рівноваги та архітектури міжнародної безпеки в цілому.

Метою дослідження є аналіз впливу ядерної програми Північної Кореї на регіональну стабільність у Східній Азії, зокрема оцінка реакцій основних регіональних та глобальних акторів, а також визначення потенційних сценаріїв розвитку ситуації.

Результати дослідження. Північна Корея розпочала свою ядерну програму ще в 1960-х роках за підтримки СРСР, зосередившись на розвитку ядерного реактора в Йонбоні. У 1985 році КНДР приєдналася до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї (ДНЯЗ), однак вже у 2003 році вийшла з нього, офіційно оголосивши про наявність ядерної програми. Перші ядерні випробування були проведені у 2006 році, після чого послідували ще кілька, останні з яких продемонстрували значне зростання потужності та технологічного рівня [3].

Станом на 2024 рік, за оцінками Стокгольмського міжнародного інституту дослідження миру (SIPRI), КНДР володіє приблизно 50 ядерними боеголовками, а також має достатньо розщеплюваного матеріалу для виробництва до 90 ядерних пристроїв, залежно від конструкції боеголовок [1].

Для Південної Кореї ядерна загроза з боку Півночі є екзистенційною. У відповідь на зростаючі загрози, Сеул значно збільшив оборонний бюджет, який у 2024 році досяг рекордних \$44,6 млрд, спрямованих на модернізацію та розширення оборонних стратегій, включаючи придбання передових систем протиракетної оборони SM-3 [2]. Крім того, Південна Корея поглибила військову співпрацю зі США, зокрема через спільні військові навчання та розміщення близько 24 000 американських військовослужбовців на своїй території.

Японія, яка тривалий час дотримувалася пацифістської політики, також переглядає свою оборонну стратегію у світлі загроз з боку КНДР. У 2022 році уряд Японії оприлюднив нову Національну стратегію безпеки, яка передбачає збільшення оборонного бюджету до 2% ВВП, що становить приблизно 7,7 трлн єн. Це рішення обґрунтовується необхідністю забезпечення самозахисту в умовах зростаючих загроз з боку Північної Кореї [5].

Китай займає складну позицію щодо ядерної програми КНДР. З одного боку, Пекін є стратегічним союзником Пхеньяна, з іншого — занепокоєний можливістю дестабілізації регіону та потенційною ядерною кризою. Китай закликає до дипломатичних рішень та збереження стабільності на Корейському півострові, водночас утримує від жорстких санкцій проти КНДР [6].

Ядерна програма КНДР підриває глобальний режим нерозповсюдження ядерної зброї, створюючи прецедент для інших держав, які можуть прагнути до розвитку власних ядерних програм. Крім того, співпраця між КНДР та Росією, зокрема постачання північнокорейських ракет та артилерії для використання у війні проти України, викликає занепокоєння щодо можливого обміну технологіями та подальшого поширення ядерних технологій [4].

У контексті зростаючої напруженості та відсутності ефективного діалогу, можливі кілька сценаріїв розвитку ситуації:

- **Ескалація конфлікту:** подальші провокації з боку КНДР можуть призвести до військових зіткнень, особливо у випадку помилкової інтерпретації дій однією зі сторін.

- **Посилення санкцій та ізоляції:** міжнародне співтовариство може вжити жорсткіших заходів, включаючи економічні санкції та дипломатичну ізоляцію КНДР.

- **Відновлення діалогу:** за умови зміни політичної кон'юнктури можливе відновлення переговорів щодо денуклеаризації, однак це вимагає значних зусиль з боку всіх зацікавлених сторін.

Висновки. Ядерна програма Північної Кореї є серйозною загрозою для регіональної стабільності у Східній Азії. Вона спричиняє милітаризацію сусідніх країн, підриває глобальний режим нерозповсюдження ядерної зброї та створює передумови для потенційної ескалації конфлікту. Ефективне вирішення цієї проблеми вимагає скоординованих дій міжнародного співтовариства, зокрема через дипломатичні зусилля, економічні санкції та підтримку механізмів контролю над озброєннями.

Список використаних джерел:

1. North Korea and weapons of mass destruction. Wikipedia. 2025. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/North_Korea_and_weapons_of_mass_destruction (Дата звернення: 10.05.25 р.)
2. The impact of North Korea's expanding nuclear program in East Asia. Global Affairs. Universidad de Navarra. 2025. URL: <https://www.unav.edu/en/web/global-affairs/the-impact-of-north-korea-s-expanding-nuclear-program-in-east-asia> (Дата звернення: 10.05.25 р.)
3. North Korea's nuclear provocations: A threat to neighbours and ASEAN. Asia News Network. 2024. URL: <https://asianews.network/north-koreas-nuclear-provocations-a-threat-to-neighbours-and-asean/> (Дата звернення: 10.05.25 р.)
4. North Korea and Russia's dangerous partnership. Chatham House. 2024. URL: <https://www.chathamhouse.org/2024/12/north-korea-and-russias-dangerous-partnership/threat-regional-and-global-stability> (Дата звернення: 10.05.25 р.)
5. North Korea's Nuclear Threat and East Asia's Regional Security Stability. Modern Diplomacy. 2021. URL: <https://moderndiplomacy.eu/2021/04/18/north-koreas-nuclear-threat-and-east-asias-regional-security-stability/> (Дата звернення: 10.05.25 р.)
6. North Korea's Arms Policy as an Indirect Security Threat to Europe. Stiftung Wissenschaft und Politik. 2024. URL: <https://www.swp-berlin.org/publikation/north-koreas-arms-policy-as-an-indirect-security-threat-to-europe> (Дата звернення: 10.05.25 р.)

Самоїленко Т.О., здобувач вищої освіти групи МВ-1
Науковий керівник: Войтюк О.С., доктор філософії з історії та археології,
ст. викладач кафедри міжнародних відносин і політичного менеджменту
Державний університет «Житомирська політехніка», м. Житомир

ДИПЛОМАТІЯ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ У СФЕРІ КІБЕРБЕЗПЕКИ

Сучасна дипломатія зазнала суттєвої трансформації, яка зумовлена стрімким розвитком цифрових технологій. Кіберпростір сформував новий вимір для міждержавної дипломатичної взаємодії. Якщо раніше ключовими функціями дипломатичної діяльності були представництво держави, офіційна комунікація, проведення переговорів та збирання інформації, то нині до цього спектра додано завдання із запобігання та врегулювання кіберінцидентів. До того ж, технологічний прогрес призвів до зростання залежності країн від цифрової інфраструктури, що, зі свого боку, підвищило їхню вразливість до кібератак, витоків конфіденційної інформації та маніпулятивних інформаційних впливів. Це суттєво змінило характер дипломатичних відносин між державами у глобальному контексті. Зростання кількості кіберзагроз стало значним викликом для дипломатії. Насамперед, це стосується саме кібератак, адже саме вони завдають чи не найбільшої шкоди для функціонування держав. Вони негативно впливають на національну безпеку, економічну стабільність та глобальне співробітництво.

Слід зазначити, що на протипагу від традиційних військових атак, кібератаки можуть виконуватися дистанційно і часто без явних слідів. Це значно ускладнює адекватну реакцію держав. Кіберзагрози не обмежуються лише державними агентами. Недержавні організації, включно з хакерами та різноманітними злочинними угрупованнями, також можуть використовувати вразливі місця у цифрових системах, що ще більше ускладнює дипломатичні відповіді. Подібні явища спричиняють зростання напруженості у міждержавних відносинах, тому що кібератаки здатні підірвати взаємну довіру та дестабілізувати усталений міжнародний порядок. У контексті ескалації кіберзагроз відбувається трансформація принципів і норм, що регулюють сучасну міжнародну дипломатію. Кіберрозвідка та інформаційно-психологічні операції, зокрема кампанії з дезінформації, є серйозним викликом для дипломатичної взаємодії, оскільки підривають довіру громадськості та суттєво ускладнюють міждержавну співпрацю [3]. З огляду те, що дипломатичні інструменти не завжди здатні забезпечити оперативне реагування на виклики у сфері кібербезпеки, у довгостроковій перспективі саме дипломатія може стати основою для формування стійкого та безпечного кіберпростору. Її стратегічне значення полягає у створенні міжнародних норм і механізмів, які здатні знизити ймовірність здійснення актів кібернетичної агресії. Також серйозною проблемою є захист конфіденційних дипломатичних даних. Так, нещодавні розслідування показали, що деякі конфіденційні документи, зокрема іноземні дипломатичні телеграми, можна знайти у відкритому доступі в Інтернеті. Виявлено неадекватність систем шифрування для зв'язку цифровими засобами, а це означає, що отримані дані можуть бути використані хакерами [2]. Для захисту конфіденційної дипломатичної інформації важливий спільний і транснаціональний підхід. Серед можливих заходів, які можна застосувати в даній сфері, слід відзначити, зокрема формування міжнародних коаліцій для обміну інформацією, проведення спільних навчань у сфері кібербезпеки та створення колективних механізмів реагування на кібератаки. Наприклад, нещодавно прокурор Міжнародного кримінального суду (МКС) зазначив, що вже розглядається можливість розслідування кібератак Офісом прокурора як міжнародних злочинів згідно з Римським статуттом. Це означає, що в майбутньому кібератаки, які здійснюються, будуть підпадати під юрисдикцію МКС як воєнні злочини, злочини проти людяності, а також злочини агресії. Водночас, для цього необхідно враховувати масштаби, наслідки та наміри, що стоять за конкретними атаками [1]. Таким чином, це стане першим кроком на шляху розслідування кіберінцидентів і притягнення винуватців до відповідальності.

Отже, сучасна дипломатія перебуває в процесі глибокої трансформації, яка зумовлена розвитком цифрових технологій і зростанням кіберзагроз. Вразливість до кібератак та активна участь недержавних акторів ускладнюють ефективне реагування. Держави та міжнародні організації посилюють співпрацю в галузі кібербезпеки, прагнуть досягти довготривалої стабільності у кіберпросторі. Особливої актуальності набуває проблема захисту конфіденційної дипломатичної інформації в умовах цифровізації. Подальший розвиток кібердипломатії має базуватися на принципах колективної безпеки, взаємної довіри та відповідальності, що сприятиме зміцненню міжнародної стабільності в цифрову епоху.

Список використаних джерел:

1. Abbakumova D. Cyber Challenges and Modern Diplomacy / Geneva Graduate Institute. 2024. URL: <https://surl.lu/takkof> (дата звернення: 14.05.2025).
2. Cyber Security Challenges Involved in Protecting Sensitive Diplomatic Data / The European Institute for International Relations. 2023. URL: <https://surl.li/ilduwo> (дата звернення: 14.05.2025).
3. Rehman S., Rassias M. Security Challenges in the 21st Century: Addressing Cybersecurity Threats in International Diplomacy. 2024. URL: <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.18074.15046>.

Семеняченко А.І., студентка
факультету національної безпеки, права та міжнародних відносин, 4 курс
Науковий керівник: Мороз Ю.Ю., д.е.н., проф.
Державний університет «Житомирська політехніка», м. Житомир

ВПЛИВ ВИМУШЕНОЇ МІГРАЦІЇ ВНАСЛІДОК ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ РОСІЇ В УКРАЇНУ НА МІЖНАРОДНУ БЕЗПЕКУ ТА СПІВРОБІТНИЦТВО

Такі фактори, як глобалізація, конфлікти, зміна клімату та економічна нерівність, призводять до широкомасштабної міграції, що, у свою чергу, створює як нові виклики, так і нові можливості для міжнародної спільноти у сфері безпеки як для країн, які приймають мігрантів, так і для країн, з яких вони емігрують. З одного боку, неконтрольовані міграційні потоки можуть викликати соціальну напруженість, призводити до збільшення злочинності, поширення радикальних ідей та загрози національній безпеці держав. А з іншого боку, міграція може стати джерелом економічного зростання, культурного збагачення та стимулювати розвиток співпраці між країнами.

Актуальність теми впливу вимушеної міграції внаслідок повномасштабного вторгнення Росії в Україну на глобальну безпеку та співпрацю зумовлена значними соціально-економічними та політичними наслідками цього явища. Потік мільйонів біженців і внутрішньо переміщених осіб створив значні проблеми для приймаючих країн, що призвело до перешкод у сферах соціальної інтеграції, економічної стабільності та безпеки. Крім того, масова міграція змінила пріоритети міжнародної співпраці, змусивши такі організації, як Організація Об'єднаних Націй і Європейський Союз, переглянути політику щодо біженців і посилити гуманітарну допомогу.

Вимушена міграція – це постійна або тимчасова зміна місця проживання людей з причин, що не залежать від них, як правило, усупереч їхньому бажанню (стихійне лихо, екологічні катастрофи, промислові аварії, військові дії, політичне переслідування). Вимушену міграцію треба відрізнити від примусової міграції, в основі якої лежать розпорядження цивільної або військової адміністрації (вислання, депортація, тощо) [1].

Шевель А. О. вважає, що українські біженці створили певну соціальну напругу в Бельгії через необхідність швидко прийняти та інтегрувати велику кількість населення в умовах і без того перевантаженої міграційної системи. До того, як Росія вторглася в Україну, Бельгія вже стикалася з труднощами в забезпеченні житлом і соціальними послугами мігрантів з інших країн: Афганістан, Сирію та Ірак. Прибуття українських біженців викликало обурення серед інших груп мігрантів, оскільки створює більш сприятливі умови для українців, що деякі правозахисні групи вважають ознакою дискримінації.

Крім того, раптове збільшення кількості біженців посилює критику бельгійської влади, яка стрімко розширила інфраструктуру та покращила умови для українців. Цей крок викликав обурення, оскільки попередні мігранти довго чекали на покращення умов. Однак, незважаючи на ці виклики, бельгійський уряд активно працює над інтеграцією новоприбулих українців у суспільство та наданням їм можливостей для навчання, працевлаштування та тимчасового житла, демонструючи намір Бельгії ефективно подолати міграційну кризу [2].

Луконін В. надав інформацію щодо українських біженців, які особливо в Польщі, створюють конкуренцію на ринку праці, що може мати наслідки для міжнародної безпеки. Після початку війни відбувся значний приплив українських робітників, які, незважаючи на свою виняткову кваліфікацію, часто опинилися зайнятими на низькокваліфікованих роботах. Це допомагає заповнювати вакансії в низькооплачуваних і важких секторах, задовольняючи попит на дешеву робочу силу в приймаючих країнах. На жаль, така ситуація також може призвести до соціальної напруги серед місцевого населення через нижчі стандарти праці та посилення конкуренції за робочі місця, що може мати негативний вплив на соціальну стабільність і безпеку в країнах, які приймають велику кількість мігрантів [3].

Якщо проаналізувати висловлювання чеського міністра внутрішніх справ щодо українських біженців показує, що Чеська Республіка продемонструвала надзвичайну солідарність. Подібно до інших європейських країн, чеське суспільство відчуває певну втому від тривалого конфлікту в Україні, що може вплинути на їхнє ставлення до біженців. Опозиційні групи використовують проблему українських біженців для просування своєї політичної програми, поширюючи історії, які малюють негативну картину впливу на чеське суспільство та економіку. Інтеграція значної кількості біженців у суспільство є складною справою, яка вимагає значних ресурсів і цілеспрямованих зусиль. Російська пропаганда намагається послабити підтримку України в Чехії шляхом розпалювання соціальної ворожнечі та поширення неправдивої інформації. Відкрите та ефективне спілкування між чеською владою, українською громадою та чеським суспільством має вирішальне значення для успішної інтеграції біженців та збереження підтримки з боку України [4].

Щодо співробітництва, то українці активно долучаються до міжкультурного діалогу, адаптуючись до нових умов життя і водночас зберігаючи свою національну ідентичність. Вони долають виклики мовних бар'єрів та культурних відмінностей, інтегруючись у місцеве середовище, вивчаючи мови та традиції країн перебування. При цьому українці підтримують свою культуру через організацію фестивалів, свят та культурних заходів, що сприяє взаємозбагаченню. Завдяки цьому процесу адаптації та збереження національної ідентичності українські біженці не лише інтегруються, а й позитивно впливають на культурний ландшафт приймаючих країн, сприяючи розвитку міжкультурного діалогу [5].

Гуманітарне співробітництво, що розгорнулося після вимушеної міграції через вторгнення Росії в Україну, значно залучило міжнародні організації та країни по всьому світу. Основними гравцями в цьому процесі є Організація Об'єднаних Націй, Європейський Союз та Червоний Хрест, які мобілізували масштабні операції допомоги для підтримки українських біженців та внутрішньо переміщених осіб. Організація Об'єднаних Націй відіграє ключову роль, координуючи зусилля через свої гуманітарні структури, де Управління Верховного комісара ООН у справах біженців керує підтримкою біженців, а Управління ООН з координації гуманітарних справ очолює загальну екстрену реакцію в Україні. Ця координація охоплює розподіл життєво важливих ресурсів та грошової допомоги для задоволення нагальних потреб постраждалого населення [6].

Ця криза також посилила гуманітарну дипломатію, сприяючи формуванню нових альянсів та партнерств України з міжнародними донорами та Неурядовими організаціями. Таке співробітництво створило нові платформи для глобальної координації гуманітарних зусиль, підкреслюючи важливість міжнародної солідарності у кризові часи [7].

Вторгнення Росії в Україну значно вплинуло на міжнародну безпеку та співпрацю. Збільшення кількості українських біженців створило нові виклики для країн-реципієнтів, такі як соціальна напруга, конкуренція на ринку праці та потреба в інтеграційних ресурсах, що впливає на соціальну стабільність і безпеку. У результаті цієї кризи міжнародні організації, такі як ООН та ЄС, змінили політику щодо біженців, що призвело до кращого гуманітарного співробітництва. Незважаючи на труднощі, інтеграція українських біженців сприяє міжкультурному діалогу та економічному розвитку, створюючи нові можливості для міжнародної співпраці.

Список використаних джерел:

1. Следь О.М. Вимушена міграція: ознаки поведінки та фактори впливу. Покровськ: ДонНТУ, 2019. С. 63-71. URL: [https://economics.donntu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/03/9-Sled .pdf](https://economics.donntu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/03/9-Sled.pdf)
2. Шевель А. О. Особливості міграції українців до Бельгії внаслідок російсько-української війни. Наукові записки Міжнародного гуманітарного університету. 2022. № 37. С. 14-18. URL: <https://repo.snau.edu.ua:8080/xmlui/handle/123456789/10740>
3. Луконін В. Українські мігранти на польському ринку праці. Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 3. С. 140–151. URL: <http://stmm.in.ua/archive/ukr/2023-3/11.pdf>
4. Шевченко Сашко Міністр внутрішніх справ Чехії про ставлення до українських біженців, заклики популістів та підтримку України. 2023. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/vit-rakushan-interview-czech-ukraine-russia/32624958.html>
5. Грицун М. Культурна адаптація та збереження ідентичності серед українських біженців. 2024. URL: <https://porogy.zp.ua/2024/06/kulturna-adaptatsiya-ta-zbereshennya-identychnosti-sered-ukrayinskyh-bizhentsiv/>
6. Ukraine: Red Cross Committed to Addressing Challenges as Conflict Continues. URL: <https://www.redcross.org/about-us/news-and-events/news/2022/ukraine-red-cross-delivers-aid-to-families.html>
7. Crisis in Ukraine: Humanitarian and Human Rights Imperatives - Refugees International. 2022. URL: <https://www.refugeesinternational.org/reports-briefs/crisis-in-ukraine-humanitarian-and-human-rights-imperatives/>

Соловко А.Р., здобувач вищої освіти групи МВ-1
Науковий керівник: Шевчук А.В., д.і.н., доц.

Державний університет «Житомирська політехніка», м. Житомир

РОЛЬ ЯДЕРНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ В ПОЛІТИЦІ ЯДЕРНИХ ДЕРЖАВ

У XXI столітті ядерна енергетика відіграє дедалі важливішу роль не лише в енергетичній безпеці, а й у геополітичній стратегії провідних ядерних держав. В умовах глобальних змін клімату та загострення енергетичних криз країни зі значним ядерним потенціалом використовують мирний атом як інструмент зовнішньої політики, впливу та зміцнення національного суверенітету. Крім того, розвиток ядерної енергетики тісно пов'язаний із збереженням та модернізацією військово-ядерних можливостей, що створює нові виклики для міжнародної безпеки. У контексті санкцій, конкуренції за технології та нових альянсів ядерна енергетика перетворюється на елемент великої політичної гри, яка формує новий світовий порядок. Саме тому аналіз її ролі є надзвичайно актуальним для розуміння сучасної політики ядерних держав.

Метою дослідження є аналіз, впливу ядерної енергетики на внутрішню та зовнішню політику ядерних держав, і виявити її значення як інструмента геополітичного впливу у сучасному світі.

Ядерна енергетика все більше розвивається у великих ядерних державах у всьому світі як єдине чисте, низьковуглецеве, безпечне та ефективне базове джерело енергії. Водночас ядерна енергетика також робить позитивний внесок у боротьбу з глобальною зміною клімату. Після аварії на АЕС у Фукусімі (2011) і на ЧАЕС (1986) міжнародне співтовариство поставило нові та вищі вимоги до безпеки використання атомної енергії. Світове ядерне співтовариство досліджує та розробляє передові ядерні технології для вирішення економічних, безпечних та екологічних проблем розвитку атомної енергетики. Після аварії на АЕС у Фукусімі міжнародне співтовариство висунуло нові та вищі вимоги до безпеки ядерної енергетики. Найсуворіші норми та системи регулювання ядерної енергетики, концепція глибокого захисту та конкуренція з боку інших джерел енергії кидають виклик економіці атомної енергетики. Водночас бурхливий розвиток атомної енергетики значною мірою стримується економічним фактором відкритого ринку електроенергії. Крім того, такі питання, як постачання ядерного палива, утилізація ядерних відходів і запобігання розповсюдженню ядерної зброї, створюють нові проблеми для сталого розвитку ядерної енергетики. Якщо розглядати три аспекти ядерного палива, ядерних відходів і нерозповсюдження ядерної зброї в цілому, світове співтовариство ядерної енергетики досліджує та розробляє передові технології ядерної енергії [2]. На початку нинішнього століття за ініціативи Міністерства енергетики США високопоставлені урядовці з дев'яти країн обговорили міжнародне співробітництво у розвитку ядерної енергетичної системи четвертого покоління, а саме Міжнародний форум четвертого покоління (GIF). До цього часу в цьому форумі взяли участь понад 20 держав, які займаються ядерною енергетикою. GIF має на меті пошук технологічних інновацій і вдосконаленого дизайну реактора, а також пошук нових ринкових можливостей (включаючи опалення, гібридну енергетичну систему, диспетчерську енергетичну систему тощо), щоб зменшити витрати, покращити економіку, підвищити гнучкість конструкції та теплову ефективність, зменшити обсягу та токсичності радіоактивних відходів, а також для досягнення цілей стійкості, економічності, безпеки, надійності, стійкості до розповсюдження та фізичний захист АЕС IV покоління. GIF вибрав шість потенційних реакторних технологій для подальших досліджень і розробок. До них належать швидкий реактор із газовим охолодженням (GFR), швидкий реактор із свинцевим охолодженням (LFR), швидкий реактор із натрієвим охолодженням (SFR), реактор з розплавленою сіллю (MSR), надкритичний реактор з водяним охолодженням (SCWR) і дуже високотемпературний реактор [2]. Найважливіша міжурядова організація в ядерній галузі, МАГАТЕ, відіграє ключову роль у створенні та вдосконаленні міжнародно-правової бази в цій сфері. Агентство також сприяє ефективній імплементації та універсальному застосуванню міжнародного ядерного права шляхом надання законодавчої допомоги, організації експертних перевірок, надання експертних порад і пропонування навчання для професіоналів, а також допомагає державам-членам створити національну правову базу з ядерних питань [1]. Наразі МАГАТЕ опублікувало 129 стандартів ядерної безпеки та 39 інструкцій з ядерної безпеки, щоб допомогти державам-членам розвивати та використовувати ядерну енергію та технології безпечним і надійним способом. Агентство також підписало угоди про гарантії зі 184 країнами, додаткові протоколи зі 136 країнами та протоколи, що стосуються невеликих кількостей матеріалів, з 94 країнами, щоб мати можливість контролювати ядерні матеріали, установки та діяльність відповідних держав [1]. У центрі політики ЄС є план дій Європейський зелений курс, який має метою перетворити Європу на перший кліматично нейтральний континент. Це стратегія зростання, спрямована на створення до 2050 р. ресурсоефективної економіки з нульовим рівнем викидів парникових газів. Для того, щоб реалізувати цей план дій, ставляться завдання: декарбонізації енергетичної галузі; збільшення енергоефективності будівель; використання чистіших видів транспорту; підтримки енергоощадних інновацій у промисловості та ін [3].

Попри ухвалення у 2021 р. Європейського кліматичного закону, появу нових технологій оптимізації використання енергії тощо, наразі ЄС не готовий до щораз частіших кліматичних катастроф та їх наслідків для енергетики. Тривалі посухи є проблемою для гідро- та атомної енергетики; електричні мережі зазнають труднощів через сильну спеку. До прикладу: У Франції, де розвиненою є атомна енергетика, екстремальна спека стає причиною вимушених зупинок чи зменшення потужності енергоблоків АЕС. Наявний енергетичний дефіцит компенсувався завдяки іншим державам (Німеччини, найперше). Загалом ядерна енергетика дуже уразлива до зміни температур. Ймовірно, передові ядерні технології будуть спрямовані на розв'язання такої проблеми [3].

Ядерна енергетика, яка є чистою, низьковуглецевою, високоефективною енергією, здатною виробляти базову електроенергію, може значно сприяти досягненню цілей сталого розвитку до 2030 року, встановлених ООН, і протистояти проблемам, які породжує глобальна зміна клімату. МАГАТЕ, Міжнародне енергетичне агентство (МЕА) та інші організації публікують багаторічні прогнози та оцінюють, що частка атомної енергетики в енергобалансі допоможе зберегти динаміку зростання в довгостроковій перспективі протягом наступних років. Міжнародне співтовариство має підтримувати принцип співтовариства зі спільним майбутнім у сфері ядерної безпеки, активно сприяти універсальному впровадженню та постійному вдосконаленню міжнародно-правової бази в ядерній галузі та докладати всіх зусиль для здорового та сталого розвитку, довгострокового мирного використання ядерної енергії у світі [1]. Договір про нерозповсюдження ядерної зброї (ДНЯЗ) є одним з основоположних стовпів глобальної безпеки. Цей договір підписаний у 1968 р., а вступив у дію у 1970 р. [4]. Утім, останнім часом знову з'являються серйозні підстави для песимізму стосовно майбутнього ДНЯЗ. До такого песимізму багато в чому призводять проблеми горизонтального розповсюдження, пов'язані з ядерними програмами КНДР та Ірану. Але також суттєвою проблемою є надто повільний прогрес у запобіганні вертикальному ядерному розповсюдженню (тобто зростанню ядерних арсеналів наявних ядерних держав) і виконанні статті 6 ДНЯЗ, яка зобов'язує ядерні країни послідовно скорочувати свої ядерні арсенали, поки у світі взагалі не залишиться ядерної зброї [4]. Щодо виконання шостої статті ДНЯЗ уже впродовж тривалого часу тривають дискусії між ядерними й без'ядерними державами. Саме ці дискусії стали причинами того, що з дев'яти оглядових конференцій ДНЯЗ лише чотири закінчились успішно, тобто з ухваленням підсумкового комюніке [4]. Володіння ядерною зброєю асоціюється не лише зі зростанням воєнної могутності держави. Наявність у держави ядерної зброї означає, що ця країна має достатній науково-технічний, промисловий та економічний потенціал для її створення. Цей момент можна розглядати в декількох аспектах. По-перше, фактор престижу потрібно розглядати як сприйняття громадянами держави факту володіння ядерною зброєю. По-друге, здатність державної системи мобілізувати чималі економічні, політичні та науково-технічні ресурси для того, щоб створити власну ядерну зброю, об'єктивно є доказом високого ступеня розвитку держави. Політична карта гордості за досягнення може розігруватися як режимом загалом, так і окремою політичною партією. По-третє, створення ядерних озброєнь є високотехнологічною сферою діяльності, відповідно причетність до таких робіт сприймається як фактор престижу і теоретиками-розробниками, і практиками-виробниками [5].

Ядерна енергетика відіграє багатовимірну роль у політиці ядерних держав, слугуючи як джерелом енергетичної стабільності, так і стратегічним інструментом впливу. Вона забезпечує не лише енергетичну незалежність, а й сприяє підвищенню міжнародного престижу та демонстрації технологічної переваги. Участь держав у проєктах, як-от Міжнародний форум IV покоління, засвідчує прагнення розвивати більш безпечні, екологічні та економічно ефективні реактори. Водночас посилення міжнародного контролю, насамперед з боку МАГАТЕ, відображає глобальну тривогу щодо потенційного розповсюдження ядерної зброї, зокрема через подвійне призначення ядерних технологій. Хоча ядерна енергетика вважається перспективною відповіддю на кліматичні виклики, її залежність від стабільних природних умов та високі стандарти безпеки створюють низку проблем для сталого розвитку. Таким чином, ядерна енергетика виступає водночас засобом геополітичного зміцнення, джерелом ризиків і ареною для міжнародного співробітництва, що формує складну й амбівалентну систему впливу в політиці ядерних держав.

Список використаних джерел:

1. Лесь І. О. Еволюція законодавства щодо використання ядерної енергії в мирних цілях. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету, 2023. С. 335-341 URL: <https://surl.lu/lxwzv>
2. Liu Zhan, Yang Bo, Tian Lin, Zhang Fan Development and outlook of advanced nuclear energy technology. Energy Strategy Reviews. С. 1-4 URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2211467X2100016X>
3. Коробкова О. А., Зміни в енергетичній політиці України як результат кліматично зумовленої трансформації енергетичної політики ЄС. Сучасна українська держава: вектори розвитку та шляхи мобілізації ресурсів : матеріали VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Одеса, 30 квітня 2024 року. 300 С 140-141 URL: <http://dSPACE.pdpu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/19660/1/Korobkova.pdf>
4. Мельник Т., Режим нерозповсюдження ядерної зброї та контролю над озброєннями, як надсистема й гарант стабільності євроатлантичної системи. С. 136-155 URL: <https://www.relint.vnu.edu.ua/index.php/relint/article/view/160/141>
5. Мироненко В., Особливості світової політики щодо ракетно-ядерних озброєнь. С. 225-235 URL: <https://relint.vnu.edu.ua/index.php/relint/article/view/215/217>

УКРАЇНСЬКО-ТУРЕЦЬКІ ВІДНОСИНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Після перемоги Дональда Трампа на президентських виборах у США, новий президент розпочав власну міжнародну політику, яка в тому числі спрямована на врегулювання українсько-російської війни. Трамп заявив, що бажає залучити до переговорного процесу Туреччину [6], яка є серйозним локальним геополітичним гравцем [1; с. 125]. Враховуючи це, розуміння історії українсько-турецьких відносин є актуальною темою для розвитку державної зовнішньої політики.

З початку XV ст. сучасні українські землі потерпали від набігів татар, які були васалами турецького хана. Впродовж двох наступних століть Османська Імперія розширила свою експансію на захід, вглиб Європи, роблячи набіги на землі Речі Посполитою [3; с. 124]. Однак від початку повстання під проводом Богдана Хмельницького, козацьке військо та Кримське Ханство – все ще будучи васалом Османської Імперії – уклали союз, спільно виступивши проти Польщі [3; с. 144].

Наступним важливим етапом українсько-турецьких відносин є етап розпаду СРСР. У перші роки української незалежності, тісна співпраця між країнами майже не велася. Причиною цього було відсутність пріоритетів у зовнішній політиці [5; с. 82]. Спочатку Кравчук Л., а згодом Кучма Л., вели політику так званої «багатовекторності», що можна розцінювати, як відсутність чіткої цілі. Зовнішня політика не мала чітких пріоритетів, а тому ресурси розпорозувалися, не досягаючи бажаних результатів. Ющенко В. спрямовував свою увагу на рух до ЄС та НАТО, що теж не сприяло тісній співпраці двох країн.

З початку 2010-х років, діалог між двома державами почав відновлюватися. В економічній сфері, Україна експортувала сировину, хоча науковці зазначали, що обидві країни були зацікавлені у спільних економічних проєктах у третіх країнах та розвитку різноманітних галузей – сільськогосподарської, машинобудівної, агрокультурної тощо [5; с. 83]. Також у 2018 році, після спільної зустрічі між президентами України та Туреччини, Реджеп Ердоган заявив, що його держава не визнає Крим де-юре російським, підтримує суверенітет України, планує збільшити товарообмін між країнами та хоче розвивати стратегічне партнерство [2; с. 83]. За каденції Володимира Зеленського, Туреччина та Україна розпочали міжнародні відносини в оборонній сфері [7; с.63-64].

З початку повномасштабного вторгнення Туреччина зробила низку дипломатичних кроків на користь України – закрила протоки Босфор та Дарданелли, в ООН підтримала резолюцію, яка засуджує військову агресію росії в Україні, проголосувала за призупинення членства рф у Раді ООН з прав людини, допомогла повернути в Україну полонених командирів полку «Азов» [7; с. 66].

Однак разом з тим, Туреччина не приєдналася до антиросійських санкцій, незважаючи на те, що є країною НАТО, бо досі має великий товарообіг з рф, залежачи від її природного газу [2; с. 84]. Також Ердоган розпочав репресії проти своїх політичних опонентів, що вже призвело до протестів [4].

Це може викликати широкий запал обурення та демократичний відкат, який призведе до антидемократичних наслідків для країни. Таким чином, це загрожує Туреччині подальшим зближенням з авторитарними та тоталітарними режимами у регіоні, зокрема з росією.

Отже, можна зробити висновки, що наразі відносини України та Туреччини розвиваються у сфері оборони та торгівлі. Однак існують ризики нестабільності всередині Туреччини, які можуть призвести до зближення держави з іншими недемократичними режимами, що може нашкодити відносинам двох країн.

Список використаних джерел:

1. Бжезінський З. *Велика Шахівниця*. Львів. 2000. С. 236.
2. Демчишак Р. Б. Корекція українсько-турецьких відносин у контексті зовнішньополітичного курсу президента Туреччини Реджепа Ердогана. *Науковий журнал «Політикус»*, 2019. Вип. 1. С. 82–87.
3. Плохій С. *Брама Європи*. Харків. 2023. С. 512.
4. Ріклтон К. Протести у Туреччині. Переломний момент для Ердогана і турецької демократії?. *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/rfe-rl-erdohan-protesty-imamohlu/33362960.html> (дата звернення: 10.05.2025).
5. Солових Є. М. Україна-Туреччина: політико-економічні аспекти взаємовідносин і перспективи розвитку. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія "Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм"*. 2018. Вип. 8. С. 80–87.
6. Трамп хоче, аби Туреччина допомогла налагодити діалог між Україною та Росією. *24 Канал*. URL: https://24tv.ua/geopolitics/mirni-peregovori-tramp-hoche-zaluchiti-turechchinu_n2817770
7. Шуточкін В. Військово-політична співпраця України та Туреччини як складова протидії збройної агресії путінської росії. *Грінченко – Сетон міжнародний журнал молодих науковців*, 2022. Вип. 4. С. 58–70.

УДК 314.7:325.2:330.34

Тарасюк О.О., студентка групи МЕ-7, ФНБПМВ
 Науковий керівник: Мороз Ю.Ю., д.е.н., проф.
 Державний університет «Житомирська політехніка»

МІГРАЦІЙНІ КРИЗИ, СПРИЧИНЕНІ ВИМУШЕНОЮ МІГРАЦІЄЮ: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

Перші міграційні процеси були характерні ще для первісних кочовиків. З розвитком держав причинами для переміщення стали не тільки пошук кращих пасовищ чи джерел води, а й воєнні конфлікти із сусідами. Наразі міжнародна міграція визначається ООН як одна із глобальних проблем сучасності. Починаючи з 2022 року проблема набула критичних значень, адже, внаслідок збройної агресії РФ проти України, мільйони осіб стали вимушеними мігрантами. Проте міграційні кризи не є новими ні для Європи, ні для України. Тож варто розглянути історичний аспект переміщення населення для кращого усвідомлення масштабів проблеми та її місця в історичному розвитку суспільства.

Значну увагу питанням міграційних процесів загалом та їх історичній площині зокрема, приділяють багато авторів, серед них: М. Біль, В. Олефір, К. Шиманська, О. Ясь.

Метою дослідження є розгляд та характеристика основних міграційних потоків, спричинених збройними конфліктами, до Європи та основних міграційних хвиль з України за кордон.

Одним із найактуальніших питань світової політики в 2024 році залишається російсько-українська війна та, як наслідок міграційна криза, спричинена військовими діями на території нашої держави. Деякі дослідники стверджують, що починаючи з 2022 року ми можемо спостерігати чи не наймасовішу міграційну хвилю з України до країн ЄС. Проте дослідивши історичний аспект вимушеної міграції, можна побачити, що Європі не вперше доводиться приймати у себе біженців, а Україні ставати країною-донором мігрантів. Лише в період ХХІ століття в світі було близько десятка збройних конфліктів, що стали причиною зростання міграційних потоків до європейських країн. Основні з них наведені в табл. 1.

Таблиця 1

Характеристика основних збройних конфліктів, які стали причиною найбільших міграційних потоків до Європи

Причина військового конфлікту	Рік	Кількість осіб, які вимушено мігрували		Європейські країни, що надали захист
		біженці	шукачі притулку	
Афганістан/Пакистан: Афганські урядові сили, підтримувані США і НАТО, боротьба з талібами і пов'язаними з Аль-Каїдою ісламськими групами	2001	2797496	215123	Німеччина, Австрія, Греція, Італія, Швеція, Італія, Велика Британія, Нідерланди, Франція, Швейцарія, Німеччина
Пакистан: Націоналісти Белуджі борються за незалежну державу на південному заході Пакистану	2004	99227	72615	Італія, Велика Британія, Німеччина, Греція, Франція, Нідерланди, Швеція
Таїланд: Сепаратистський заколот у переважно мусульманських південних штатах Таїланду (буддійської країни)	2004	165	771	Німеччина, Велика Британія, Швеція, Франція.
Мексика: Конкуруючі наркокартелі змагаються за контроль над прибутковою північноамериканською торгівлею та борються з урядовими військами	2006	11935	53826	Франція, Німеччина, Іспанія, Велика Британія, Італія, Люксембург
Нігерія: Ісламське екстремістське угруповання Боко Харам хоче створити свій власний халіфат в північній Нігерії і за її межами	2009	181233	57844	Італія, Велика Британія, Франція, Німеччина, Швеція, Ірландія, Греція, Австрія, Нідерланди, Швейцарія, Фінляндія
Сирія: Громадянська війна між силами президента Башара аль-Асада і опозиційними повстанцями	2011	5303581	252306	Німеччина, Швеція, Греція, Нідерланди, Австрія, Данія, Вірменія, Болгарія, Швейцарія, Велика Британія, Франція, Норвегія, Бельгія
Лівія: Підтримуваний ООН уряд знаходиться в Тріполі, але два інших конкуруючих уряди є суперниками в боротьбі за владу у Самопроголошеній Ісламській державі	2011	6946	6451	Велика Британія, Італія, Швеція, Німеччина, Нідерланди, Швейцарія, Франція
Ірак: Іракські військові сили та шиїтські бойовики, підтримувані США та Іраном ведуть боротьбу з переважно сунітськими бойовиками Ісламської держави	2014	279913	281816	Німеччина, Швеція, Нідерланди, Греція, Фінляндія, Франція, Австрія, Італія, Швейцарія, Велика Британія, Бельгія, Данія

Джерело: узагальнено автором за даними [1]

Загалом для українського суспільства впродовж всієї його історії характерними були високі показники міграції. На жаль, в певні періоди переважала вимушена міграція. За дослідженням М. Біль потоки вимушених мігрантів переважали в періоди другої, третьої, п'ятої та шостої міграційних хвиль, які детальніше розкриті в табл. 2.

Таблиця 2

Характеристика міграційних хвиль вимушеної міграції з України за кордон

Міграційна хвиля	Загальні ознаки	Масштаби вимушеної міграції
Друга – 20-30ті роки ХХ століття	Політичні причини зовнішньої еміграції патріотичного населення, яке не приймало політику русифікації й насильницької колективізації	Близько 1 млн осіб
Третя – 40-60ті роки ХХ століття	Насильницьке переміщення населення до східних регіонів СРСР (Сибіру, Середньої Азії)	Близько 2 млн осіб
П'ята – 2010-ті роки ХХІ століття 2014–2021 роки – Війна на Сході України та анексія АР Крим	Етап інтелектуалізації міграції, що змінив «заробітчанську» хвилю, в межах якої – вимушена міграція з 2014 року	Близько 1,5 млн осіб (максимальний показник у 2015 році)
Шоста – з лютого 2022 року	Широкомасштабне російське вторгнення в Україну Етап масової вимушеної міграції, підкріплений міграційними мережами та високим потенціалом міграції	Близько 25 млн осіб (18,8 млн осіб, які виїхали за кордон; близько 7 млн ВПО)

Джерело: [1]

В свою чергу, в своїй роботі Ясь О.В акцентує увагу, що вимушена еміграція почалася ще задовго до ХХ ст. Так, ще на початку ХVІІІ ст. прибічники гетьмана Івана Мазепи були вимушені емігрувати до Польщі, Туреччини, Франції та Швеції, звідки мали змогу продовжувати активну антиросійську політичну діяльність. Наприкінці ХVІІІ ст. після руйнації Нової Січі козаки вимушені були запросити дозвіл у турецької влади на заснування в гирлі Дунаю Задунайської Січі, ставши наступною хвилею політичних емігрантів.

Щодо ХХ століття, то науковець стверджує, що ще на початку даного періоду чимало політичних та громадських діячів вимушені були мігрувати на територію Галичини, звідки рухатись далі до Центральної та Західної Європи. Революція 1905 - 1907 років та подальші репресії також створили нову хвилю еміграції до Центральної та Західної Європи.

Так звану першу хвилю або ж міжвоєнну еміграцію спричинила Перша світова війна та поразка української революції 1917–1921 рр. В цей час виїжджали колишні військові, урядовці й чиновники адміністрації Української Народної Республіки та Західноукраїнської Народної Республіки, які репрезентували найрізноманітніші прошарки й верстви українського суспільства. Емігрували, в основному, до Чехословаччини, Польщі, Румунії, Австрії, Німеччини, Югославії, а пізніше і до Бельгії та Франції.

Автор також розкриває питання міграції 1920–30-х рр. Тоді мігрували зокрема до Сибіру, Далекого Сходу, Середньої Азії та на Кавказ. Зумовлено це було низкою причин, у т. ч. колективізацією сільського господарства та голодомором 1932–1933 років в УСРР, втечею від репресій каральних органів, переїздом фахівців на новобудови п'ятирічок тощо. Крім того, значна кількість українців перебувала в концтаборах Сибіру та Далекого Сходу, а частина ув'язнених, побоюючись нових репресій, після звільнення залишалася та осідала у віддалених від України регіонах.

Друга світова війна також значно вплинула на транскордонні переміщення населення України. Так, частину було евакуйовано до Середньої Азії та Сибіру, звідки по війні повернулася лише незначна частка евакуйованих. Також під час цієї другої хвилі еміграції виїжджали переважно переміщені особи, які перебували у таборах для ДП (від англ. DP – displaced people – переміщені особи) у західних окупаційних зонах Німеччини, Австрії та в Італії. Наприкінці 1940–поч. 1950-х рр. українці, які перебували в тимчасових таборах, перебралися на постійне місце проживання до США, Канади, Австралії, Аргентини, Бельгії, Великої Британії, Венесуели, Нової Зеландії, Франції та ін. країн. Водночас значна частина українців, репатрійованих до СРСР із Німеччини та Австрії, потрапила до концтаборів Сибіру та Далекого Сходу.

Далі, під час періоду Холодної війни, після встановлення «залізної завіси» особи, які відмовилися від репатріації до СРСР або залишилися за кордоном під час тимчасового перебування, дисиденти та ін. також склали певну частину політичних емігрантів із СРСР [2].

Як відмічає М. Біль, останньою, і, напевно, наймасштабнішою хвилею міграційних процесів є переселення, спричинене вторгненням російської федерації на територію України починаючи з 24.02.2022. Обсяги вимушеної міграції 2022 року в 5 разів перевищують 2014 рік. Це створює виклик не лише для України, але й для держав Європи, особливо Польщі та Німеччини, які проводять активну політику тимчасового захисту українців та їхньої інтеграції [1].

Отже, за результатами даного дослідження можна побачити, що військові конфлікти та інші політично-безпекові причини викликають значні міграційні процеси у світі. Лише з початку століття Європа близько десятка разів мала справу зі значним напливом вимушених мігрантів. Що стосується України, то впродовж всієї її історії було чимало періодів, що характеризувалися значним відтоком громадян за межі території нашої країни. Однак міграційна криза такого масштабу, як та, яку ми можемо спостерігати сьогодні за останні 24 роки виникла вперше.

Список використаних джерел:

1. Біль М. Вимушена міграція в умовах високої соціальної вразливості населення України URL: <https://nam.kyiv.ua/files/publications/mandl-20225-6-bil.pdf>

Олефір В. Створені війною потоки міграції та їх вплив на господарську діяльність URL: <https://www.publichne-pravo.com.ua/files/48/8.pdf>

2. Шиманська К.В. Міжнародна міграція людських ресурсів в умовах геоekonomічних трансформацій: дисертація д-ра екон. наук: 08.00.02. Вінниця, 2019. 623 с.

3. Ясь О.В. Еміграція українського населення URL: http://www.history.org.ua/?termin=Emigraciya_ukr_naselessly

УДК 339.9

**Терновий Т.В., здобувач освітнього ступеня «магістр», ФНБПМВ
Науковий керівник: Грабчук І.Л., д.е.н., доц.,
в.о. зав. кафедри міжнародних відносин і політичного менеджменту
Державний університет «Житомирська політехніка»**

ПРОБЛЕМИ АДАПТАЦІЇ ФРАНШИЗИ ДО КУЛЬТУРНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ КРАЇНИ

В сучасних умовах міжнародний франчайзинг став одним із найбільш поширених методів виходу компаній на закордонні ринки. Франчайзинг – це форма співпраці між юридично та фінансово незалежними сторонами, при якій одна сторона (франчайзер), що володіє успішним бізнесом і відомим брендом, передає іншій стороні (франчайзі) право на використання своєї брендової системи за певних умов. Така модель дозволяє швидко масштабувати бізнес з мінімальними інвестиціями з боку франчайзера. Франчайзинг сприяє оперативному охопленню нових ринків: франчайзі вкладає початковий капітал та бере на себе операційне управління, що зменшує фінансові ризики для власника бренду [1]. Крім того, часто застосовується модель master franchise, коли розширення мережі делегується місцевому партнеру, здатному розвивати бренд з урахуванням особливостей регіону. Водночас ключовим ризиком міжнародного франчайзингу є розбіжність культурних цінностей між франчайзером і франчайзі, а також географічна відстань.

Культура формує цінності, звички та звичаї споживачів, які визначають їхні уподобання і поведінку. Мовні особливості, традиції та релігійні переконання впливають на ставлення до продуктів і сервісів. Наприклад, у мусульманських країнах норми харчування вимагають використання халяльної продукції. Соціальні звичаї також визначають формат обслуговування: у деяких арабських країнах кав'ярні мають окремі зали для чоловіків і жінок, а під час Рамадану пропонуються спеціальні меню. Крім того, національні смакові уподобання суттєво відрізняються. Наприклад, McDonald's в Індії продає картопляні бургери без яловичини (враховуючи релігійні табу), тоді як у Японії пропонує страви з місцевими спеціями і соусами, адаптовані під японський смак. Отже, культурні та національні особливості безпосередньо формують споживчу поведінку і є критичними для міжнародного бізнесу.

Успішні міжнародні франчайзингові мережі завжди враховують локальні особливості. Так, McDonald's в Індії та Японії адаптував меню під місцеві смаки. Starbucks у країнах Близького Сходу змінив планування кафе (забезпечив окремі зали для чоловіків і жінок) та ввів сезонні позиції на час Рамадану. KFC у Китаї запропонував сімейний формат харчування та проводить акції до національних свят. Мережа ІКЕА у Японії, де цінують високий рівень обслуговування, надала покупцям додаткову допомогу у магазинах і пристосувала розміри товарів для невеликих помешкань. Французька пекарська мережа Brioche Dorée запровадила у країнах Близького Сходу обслуговування за столом, а в Японії – подарункове пакування продукції. Ці приклади демонструють, що успіх франшизи багато в чому залежить від адаптації до культурних особливостей кожного ринку [3].

Водночас нехтування цими факторами часто призводить до конфліктів і провалів. Наприклад, Starbucks в Австралії понесла великі збитки через завищені ціни та неврахування місцевої кавової культури. Ритейлер Walmart у Німеччині зазнав фіаско: магазин у Берліні закритися після того, як німці заявили, що не звикли до надмірних привітань та самостійного пакування покупок. Компанія була змушена залишити ринок із мільярдними збитками. Аналогічно, Home Depot зазнав невдачі в Китаї, оскільки місцеві жителі переважно не займаються ремонтом власноруч. Ці приклади ілюструють наслідки ігнорування культурного контексту та необхідність гнучкої адаптації [2].

Висловлені екомендації щодо врахування культурного контексту при розширенні франшизи охоплюють декілька напрямів (таблиця 1).

Таблиця 1

Рекомендації щодо врахування культурного контексту при розширенні франшизи

Напрямок	Характеристика рекомендації
Глибинні дослідження ринку	ретельно вивчати культурні традиції, споживчі вподобання і релігійні особливості цільового регіону
Співпраця з місцевими партнерами	віддавати перевагу франчайзі або партнерам, які добре знають регіональні особливості і нюанси поведінки клієнтів
Локалізація продукту та сервісу	адаптувати меню, асортимент і формат обслуговування під національні звичаї (наприклад, вводити халяльні або вегетаріанські позиції в меню при необхідності)
Адаптований маркетинг і брендинг	розробляти рекламні кампанії, пакування і дизайн закладів з урахуванням культурних кодів, національних символів та гумору місцевого населення

Отже, адаптація франшизи до культурних особливостей цільової країни є важливим фактором успіху міжнародної експансії. Ефективна адаптація франшизи потребує системного підходу, що включає глибокі маркетингові дослідження цільового ринку, співпрацю з місцевими партнерами, локалізацію продуктів і сервісів, а також адаптований маркетинг і брендинг. Особливо важливим є розуміння не лише поверхневих проявів культури, але й базових цінностей, релігійних переконань та соціальних норм, що визначають поведінку споживачів. Відповідне дослідження культури і гнучка адаптація франшизи дають довгостроковий ефект у вигляді зростання лояльності клієнтів, стабільних продажів та успішного позиціонування бренду.

У перспективі, в умовах зростаючої глобалізації та одночасного посилення тенденцій до збереження культурної ідентичності, питання балансу між стандартизацією франшизи та її адаптацією набуватиме все більшої актуальності. Успішними стануть ті франчайзингові мережі, які зможуть розробити гнучкі бізнес-моделі, що поєднуюватимуть єдині стандарти якості та бренду з чутливістю до локального культурного контексту. Таким чином, інвестиції у культурну адаптацію франшизи слід розглядати не як додаткові витрати, а як стратегічне вкладення у довгостроковий успіх міжнародної експансії бізнесу.

Список використаних джерел:

1. Єрмоленко Т. Міжнародний франчайзинг: плюси та мінуси 2024. URL: <https://delo.ua/business/miznarodnii-francaizing-plyusi-ta-minusi-443519>
2. Kirova D. Clash of cultural values: Epic expansion and merger fails 2021. URL: <https://values.institute/clash-of-cultural-values-epic-expansion-and-merger-fails>.
3. The International Franchise Show. Cultural considerations in international franchising: lessons from the world's leading brands 2024. URL: <https://www.linkedin.com/pulse/cultural-considerations-international-franchising-lessons-prhee>

ДВОСТОРОННЄ ПАРТНЕРСТВО УКРАЇНИ ТА США

Українсько-американські відносини займають центральне місце у формуванні зовнішньополітичної стратегії України, справляючи вагомий вплив на її національну безпеку, економічний розвиток і процес інтеграції до міжнародного співтовариства. Їхня актуальність зумовлена поточними геополітичними викликами, такими як злочинне повномасштабне вторгнення 24 лютого 2022 р. Російської Федерації в Україну, а також нова політика адміністрації новообраного президента США Д. Трампа щодо України, що потребують поглибленого аналізу й адаптації українсько-американських взаємин. Сполучені Штати, як світовий лідер та провідна наддержава, мають значний вплив на глобальні політичні, економічні та безпекові процеси, і їхня позиція щодо України є вагомим чинником міжнародної підтримки.

Історично, до 1991 р., Україна була лише об'єктом американської політики, а не повноцінним суб'єктом, оскільки США переважно контактували з Москвою [13, с. 143]. Навіть перші спроби Української Народної Республіки встановити дипломатичні зв'язки у 1919 р. не увінчалися успіхом. Після проголошення незалежності у 1991 р. відносини розвивалися з певною недовірою, зумовленою фокусом США на ядерній безпеці та збереженні стабільних відносин з Росією [4]. Лише з 1993 р. підхід американської адміністрації почав змінюватися, що призвело до підписання **Хартії українсько-американського партнерства, дружби та співробітництва у 1994 р.** та створення **Комісії Кучма-Гор у 1996 р. і**, яка офіційно піднесла відносини до рівня «стратегічного партнерства» [12, с. 73]. Проте, кінець 1990-х рр. ознаменувався періодом «розчарування» через повільні реформи та корупцію в Україні, що призвело до погіршення діалогу.

Сучасний етап відносин, що активізувався після Революції Гідності 2014 р., характеризується беспрецедентною підтримкою США. Хартія про стратегічне партнерство 2008 р. та створення Комісії стратегічного партнерства (2009 р.) визначили ключові напрями: політичний діалог, безпека, економіка [5, с. 258-259]. Російська агресія, зокрема анексія Криму та війна на Донбасі, зробила Україну пріоритетом безпекової політики США. З 2014 до серпня 2022 р. США надали \$15.5 млрд військової допомоги, а після повномасштабного вторгнення 2022 року – ще \$21 млрд, включаючи HIMARS, навчання та технології [3, с. 59-60]. Воєнно-технічна співпраця стала наріжним каменем партнерства, зміцнюючи обороноздатність України та її сумісність із НАТО.

Торговельно-економічна співпраця регулюється угодами 1992 та 2008 років [10, 11]. USAID підтримує реформи через програми, такі як Програма торговельної політики 2015 року [1, с. 6-7]. У 2018 р. торгова місія США досліджувала інвестиції в ІТ, сільське господарство, енергетику [3, с. 27]. Проте товарообіг залишається обмеженим через структурні проблеми української економіки [7, с. 131]. Пауза в програмах USAID у 2025 р., оголошена адміністрацією Д. Трампа, загрожує економічній стабільності України [5, с. 262]. Культурно-гуманітарна співпраця охоплює освіту, науку, культуру, зокрема через програми USAID та діяльність української діаспори в США, яка популяризує українську культуру [2, с. 40].

Відносини України з НАТО, що розвиваються з 1994 р. через програму «Партнерство заради миру» та Хартію про особливе партнерство 1997 р., набули нового імпульсу після 2014 р. Статус партнера розширених можливостей (2020) та Комплексна програма допомоги (2016) підкреслюють поглиблення співпраці [8, с. 35]. США відіграють ключову роль у просуванні України до НАТО, підтримуючи реформи та діалог із Альянсом. Заявка України на прискорений вступ (2022 р.) відображає прагнення до членства, але залежить від консенсусу Альянсу та позиції США, яка залишається обережною через геополітичні ризики та скептицизм адміністрації Трампа [6, с. 781-782].

Отже, українсько-американські відносини пройшли шлях від епізодичних контактів до стратегічного партнерства, що є критично важливим для безпеки та інтеграції України. США підтримують Україну військовою, економічною та дипломатичною допомогою, сприяючи її реформам і євроатлантичним прагненням. Проте перспективи членства в НАТО залежать від внутрішніх трансформацій України, консенсусу в Альянсі та лідерства США, що залишається визначальним у протидії російській агресії та зміцненні регіональної стабільності.

Список використаних джерел:

1. Василюк О. Б. Торговельно-економічні відносини України та США на сучасному етапі. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. Вип. 17. С. 38. URL: <http://global-national.in.ua/archive/17-2017/11.pdf> (дата звернення 16.04.2025).

2. Жигайло В. М. Сучасний стан і перспективи співробітництва України та Сполучених Штатів Америки. *SPACE. Society, Politics, Administration in Central Europe : електронний науково-практичний журнал*. 2017. Вип. 5. С. 38-42. URL: <https://salo.li/e08E0Ee> (дата звернення 16.04.2025).
3. Зелінська О. М., Галазюк Н. М. Стан та перспективи українсько-американського співробітництва в умовах збройної агресії Росії проти України. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2024. Вип. 20, т. 1. С. 53-62. URL: <https://salo.li/fac9595> (дата звернення 10.04.2025).
4. Камінський Є. Україна в зовнішньополітичних доктринах США: веб-сайт. URL: <http://litopys.org.ua/ukrxx/r14.htm> (дата звернення 10.04.2025).
5. Крупеня І., Логвин І. Україна та Сполучені Штати Америки: двосторонні відносини та стратегічне партнерство на сучасному етапі. *Консенсус*. 2025. № 1. С. 256-265.
6. Нестеренко Ю. Д., Войціховський, А. В. Євроатлантична інтеграція як стратегічний вектор зовнішньої політики України. V Міжнародна науково-практична конференція: тези доп., 16-18 груд. 2024 р., Мюнхен / редкол.: Комарицький М.Л. Мюнхен, 2024. С. 778.
7. Пашков В. О. Особливості торговельно-економічних відносин України та США на сучасному етапі. XXXVIII Міжнародна науково-практична конференція молодих вчених та студентів: тези доп.. 14-15 квіт. 2025 р., Дніпро / редкол.: Федулова С. О. Дніпро, 2025. С. 131.
8. Прийдун С. Актуальні аспекти співробітництва України і НАТО 2019–2022 рр. *Гуманітарні студії: історія та педагогіка*. 2023. № 2. С. 33-39.
9. Соник В. Д. *Стратегічне партнерство Україна-США в умовах сучасних глобальних викликів*. 2024. С. 45. URL: <https://salo.li/7c415f0> (дата звернення 17.04.2025).
10. Угода між Урядом України і Урядом Сполучених Штатів Америки про торговельні відносини від 01.06.1992 № 840_008. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/840_008#Text (дата звернення 11.04.2025).
11. Угода між Урядом України та Урядом Сполучених Штатів Америки про торговельне та інвестиційне співробітництво від 04.06.2008 № 840_133. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/840_133 (дата звернення 11.04.2025).
12. У рамках комісії "Кучма – Гор". *Політика і час (ПіЧ)*. 1996. № 12. С. 73–74.
13. Шамраєва В. М. Історіографія українсько-американських міждержавних взаємин. *Філософія і політологія в контексті сучасної культури*. 2017. Вип. 5. С. 140-146. URL: <https://salo.li/6cdebc2> (дата звернення 01.05.2025).

УДК 339.9:331.1

Царук А.В., здобувач освітнього ступеня «магістр», ФНБПМВ
Науковий керівник: Грабчук І.Л., д.е.н., доц.,
в.о. зав. кафедри міжнародних відносин і політичного менеджменту
Державний університет «Житомирська політехніка»

РИЗИКИ МІЖНАРОДНОГО АУТСОРСИНГУ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

Міжнародний бізнес стикається з численними викликами, зумовленими глобальною нестабільністю: геополітичними конфліктами, порушенням логістичних ланцюгів, економічними санкціями, кібератаками та іншими ризиками. Особливо це стосується аутсорсингових моделей, які передбачають передання частини бізнес-процесів зовнішнім партнерам, часто з інших країн. Такі моделі, хоча й забезпечують зниження витрат і доступ до кваліфікованих ресурсів, водночас роблять компанії вразливими до зовнішніх чинників, на які вони не мають прямого впливу. Ризики аутсорсингу стали особливо відчутними внаслідок пандемії COVID-19, повномасштабної війни в Україні та загального посилення глобальних економічних і політичних загроз. У цих умовах особливої актуальності набуває питання визначення нових ризиків, що виникають у процесі передачі бізнес-функцій зовнішнім підрядникам.

Аутсорсинг – це бізнес-практика делегування певних послуг або робочих функцій зовнішнім стороннім організаціям, а не їх виконання власними силами, з метою підвищення продуктивності та економії часу й ресурсів [2].

Міжнародний аутсорсинг, незважаючи на численні переваги, супроводжується низкою ризиків (рис. 1), які особливо актуалізуються в умовах глобальної нестабільності. Ці ризики можуть мати значний вплив як на бізнес, так і на державу.

1. Геополітичні ризики. Геополітичні конфлікти, як-от війна в Україні, торговельне протистояння між США та Китаєм, конфлікти на Близькому Сході, створюють серйозні загрози для стабільності міжнародних ланцюгів постачання. Компанії, що передають важливі функції аутсорсинговим партнерам у країнах із підвищеним рівнем ризику, можуть зіткнутися з раптовими обмеженнями експорту чи імпорту, запровадженням санкцій, відключенням постачальників через воєнні дії, політичною нестабільністю, що впливає на діловий клімат і законодавство.

У результаті відбувається порушення зобов'язань, втрати ресурсів та необхідність оперативного перепланування операцій.

2. Логістичні ризики. Після Суецької кризи, пандемії COVID-19 та сплеску енергетичної кризи світ зіткнувся з великими труднощами в глобальних логістичних ланцюгах. Для компаній, які залежать від міжнародного аутсорсингу зростають витрати на транспортування, збільшується час доставки продукції, зростає нестача матеріалів та комплектуючих, а також посилюється залежність від обмеженої кількості постачальників.

Такі умови створюють ризик зупинки виробництва, недотримання термінів і втрати конкурентних позицій на ринку.

3. Кібербезпекові ризики. Передача частини бізнес-функцій, особливо цифрових (аналітика, обслуговування клієнтів, зберігання даних), підрядникам з інших країн підвищує вразливість до кібератак і витоків інформації. Особливо це актуально у випадках, коли підрядник має нижчі стандарти безпеки. До основних загроз в даній групі належать витік конфіденційної інформації (персональні дані, комерційна таємниця); зовнішнє втручання у бізнес-процеси; репутаційні збитки та штрафи за порушення регуляцій (наприклад, GDPR).

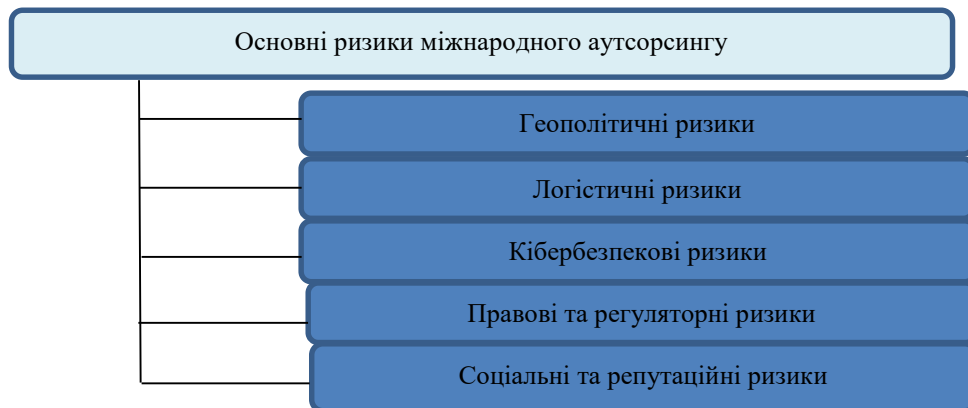

Рис. 1. Основні ризики міжнародного аутсорсингу в умовах глобальної нестабільності
Розроблено автором на основі [1, 2, 3]

4. Правові та регуляторні ризики. Міжнародний аутсорсинг пов'язаний із дією різних правових систем, регуляторних вимог і стандартів. У нестабільних умовах уряди часто запроваджують зміни у трудовому чи податковому законодавстві; заборони на трансфер даних або послуг; перегляд умов угод в односторонньому порядку; обмеження доступу до ринків або преференцій.

Це ускладнює управління контрактами, створює бар'єри для юридичного захисту компанії та підвищує вартість ведення бізнесу.

5. Соціальні та репутаційні ризики. У глобальній нестабільності підвищується увага суспільства до етичних та екологічних аспектів діяльності компанії. Якщо аутсорсинговий партнер використовує дешеву працю в небезпечних умовах, порушує права людини, шкодить довкіллю, то відповідальність та репутаційні збитки лягають і на замовника.

Крім того, надмірна залежність від іноземного аутсорсингу часто сприймається негативно з точки зору національної безпеки та економічного суверенітету.

У контексті глобальної нестабільності, яка проявляється через геополітичні конфлікти, порушення логістичних ланцюгів, загострення кіберзагроз і посилення регуляторного контролю, міжнародний аутсорсинг зазнає суттєвих ризиків. Незважаючи на те, що аутсорсинг залишається ефективним інструментом оптимізації бізнес-процесів і зниження витрат, зростання зовнішніх загроз вимагає від компаній нового підходу до управління ризиками. Таким чином, ефективне управління ризиками аутсорсингу має стати пріоритетом як для окремих компаній, так і для державної політики у сфері міжнародного бізнесу з метою забезпечення економічної безпеки та стійкого розвитку в умовах XXI століття.

Список використаних джерел:

1. Репета І. Потенціал та особливості розвитку аутсорсингу ІТ-послуг в умовах сучасних глобальних викликів. *Економіка та суспільство*. 2024. № 62. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-62-156> (дата звернення: 16.05.2025).

2. Antalffy P. Risks of Outsourcing: Understanding Top Challenges. URL: https://www.deazy.com/knowledge-hub/risks-of-outsourcing?utm_source=chatgpt.com.

3. Meza J.D. Risks in the outsourcing of services. URL: https://www.piranirisk.com/blog/risks-in-the-outsourcing-of-services?utm_source=chatgpt.com.

УДК 339.9

**Шилюк К.С., здобувач освітнього ступеня «магістр», ФНБПМВ
Науковий керівник: Грабчук І.Л., д.е.н., доц.
в.о. зав. кафедри міжнародних відносин і політичного менеджменту
Державний університет «Житомирська політехніка»**

СПІЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО В МІЖНАРОДНОМУ БІЗНЕСІ

У сучасному глобалізованому світі міжнародний бізнес став важливим фактором економічного розвитку окремих компаній і держави в цілому. Одним з найбільш ефективних механізмів інтеграції на міжнародних ринках є спільне підприємництво, яке дозволяє компаніям з різних країн об'єднувати зусилля для досягнення взаємовигідних цілей. Такий підхід відкриває нові перспективи зростання для учасників, сприяє обміну технологіями та підвищує конкурентоспроможність на глобальному рівні.

Як вказує Joseph Safina, глобальні спільні підприємства можуть бути чудовим способом ведення бізнесу. Вони дозволяють компаніям отримати доступ до іноземних ринків, технологій і ресурсів [2].

Зараз багато компаній вважають за краще створювати спільні підприємства як плацдарм для виходу на закордонні ринки, оскільки це легший спосіб ведення міжнародної торгівлі. Закордонний партнер надає знання про інфраструктуру, умови місцевого ринку, правила та культуру. Компанії, які прагнуть вивести свою продукцію на нові ринки, можуть створювати спільні підприємства з партнерами, які пропонують додаткові переваги, щоб компенсувати їхні недоліки [2].

Розглянемо, які можуть виникнути переваги та недоліки для спільного підприємництва в міжнародному бізнесі:

До переваг можна включити: дозвіл компаніям розподіляти ризики, підвищувати ефективність використання ресурсів та отримувати доступ до нових технологій та місцевих знань. В умовах зростаючої конкуренції такі форми співпраці не тільки бажані, але й іноді необхідні, щоб залишатися конкурентоспроможними.

Щодо недоліків спільного підприємництва, то тут слід виділити такі: відмінності в діловій культурі, юридичні суперечки, конфлікти інтересів можуть становити серйозну загрозу успіху спільних підприємств. Тому важливі такі аспекти, як чітке визначення ролей і обов'язків партнерів, прозоре управління, здатність до компромісу і взаємна довіра [3].

Транснаціональні об'єднання підприємств історично є новим етапом у розвитку глобальних підприємств, рушійною силою нової глобальної системи, в якій передбачено вміння домовлятися між материнськими компаніями для майбутнього успіху їхнього спільного підприємства. СП забезпечують швидкий доступ до каналів розподілу продукції, а також забезпечують доступ партнера-нерезидента до знань і ноу-хау на місцевому ринку, що значно підвищує ймовірність успіху. Партнер-резидент зазвичай має відносини з ключовими постачальниками та замовниками, а також володіє знаннями щодо культурних та традиційних звичок. Усі найбільші бренди товарів у світі є власністю невеликої кількості транснаціональних корпорацій. Продовольчі товари, засоби для чищення, банки, авіакомпанії, автомобілі, медіакомпанії – все це знаходиться у власності мегакомпаній. Транснаціональні корпорації займають більше 75% у виробництві товарів та робіт у світовій торгівлі. Вони розглядаються як ключовий фактор глобалізації бізнесу [1].

Підсумовуючи, можна сказати, що спільні підприємства – це не тільки спосіб ефективного виходу на нові ринки, а й інструмент формування нових бізнес-моделей. Це допомагає створити більш інтегрований, технологічно просунутий і пов'язаний світ. Для компаній, які можуть ефективно використовувати цей інструмент, спільні підприємства стають потужним фактором сталого зростання та довгострокового успіху. У майбутньому, з поглибленим розвитком економічної глобалізації та цифровізації, роль спільного підприємництва лише зростатиме, створюючи більше можливостей для міжнародної співпраці.

Список використаних джерел:

1. Петренко В. С., Карнаушенко А. С. Мотивація створення спільних підприємств в умовах глобалізації економіки. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2018. Випуск 17, частина 1. С. 118-122
2. Safina J. How To Form A Successful Global Joint Venture. Forbes. 01 October, 2020. URL: <https://www.forbes.com/councils/forbesfinancecouncil/2020/10/01/how-to-form-a-successful-global-joint-venture/>
3. Stewart M.R., Maughn R.D. International joint ventures, a practical approach. URL: https://www.dwt.com/-/media/files/publications/2012/05/international-joint-ventures-a-practical-approach/files/international-joint-ventures-article_stewart.pdf?rev=956f116c9f2d4a2294a478356b9f1913&hash=4BAFED03ECD5F46862EA4BBA0FD24176#:~:text=An%20international%20joint%20venture%20is,rewards%20from%20a%20joint%20enterprise.

КРИЗОВІ ЯВИЩА СВІТОВОМУ РИНКУ ШОКОЛАДУ

Шоколад є специфічним продуктом, який хоч і використовується в багатьох галузях, проте насамперед кондитерській, не відноситься до товарів першої необхідності, має різні ніші збуту практично на всіх континентах.

Світовий ринок шоколаду характеризується наявністю кількох потужних міжнародних корпорацій, які хоч і домінують на ринках, проте відчувають тиск і компаній другого ешелону. До найбільших виробників шоколадної продукції відносять:

1. "Mars Wrigley" (США) - найбільший виробник шоколаду у світі, відомий брендами M&M's, Snickers, Mars, Twix та Milky Way.
2. "Ferrero Group" (Італія) - виробник Nutella, Ferrero Rocher, Kinder та після придбання компанії Nestlé's US confectionery business також володіє брендами Butterfinger та Crunch.
3. "Mondelēz International" (США) - власник брендів Cadbury, Toblerone, Milka та інших.
4. "Nestlé" (Швейцарія) - попри продаж частини бізнесу Ferrero, залишається одним з ключових гравців з брендами KitKat, Aero та Smarties.
5. "The Hershey Company" (США) - домінує на північноамериканському ринку з брендами Hershey's, Reese's, KitKat (у США за ліцензією) та іншими.
6. "Lindt & Sprüngli" (Швейцарія) - спеціалізується на преміальному шоколаді, володіє також брендами Ghirardelli та Russell Stover.
7. "Barry Callebaut" (Швейцарія) - найбільший у світі виробник високоякісного шоколаду та какао-продуктів для виробничого використання.

Серед основних регіональних гравців можна виділити наступні компанії:

- "Meiji Co" (Японія);
- "Pladis" (Велика Британія/Туреччина) - власник бренду Godiva;
- "Chocoladefabriken Lindt & Sprüngli" (Швейцарія);
- "Ezaki Glico" (Японія);
- "Lotte Confectionery" (Південна Корея).

Наведені вище компанії контролюють значну частину світового ринку шоколаду, причому на першу п'ятірку припадає понад 60% загального обсягу продажів. В умовах поточної кризи на ринку какао багато з цих компаній змушені переглядати власні стратегії ціноутворення та постачання сировини.

Світовий ринок шоколаду дійсно переживає серйозну кризу останніми роками, а до основних проблем слід віднести [1], [2]:

1. дефіцит какао-бобів - основної сировини для виробництва шоколаду. Це спричинено кількома факторами: зміни клімату, які негативно впливають на врожайність какао в Західній Африці (звідки походить близько 70% світового врожаю), хвороби какао-дерев, особливо в Гані та Кот-д'Івуарі, старіння плантацій какао та недостатні інвестиції в нові насадження;
2. зростання цін на какао-боби - на початку 2024 року ціни досягли рекордних показників, перевищивши 10 000 доларів за тунну, що більш ніж удвічі вище за попередні роки;
3. зміни в структурі попиту - споживачі все більше віддають перевагу преміальному шоколаду з високим вмістом какао, що підвищує тиск на ринок сировини.
4. проблеми з ланцюгами постачання, які посилюються після пандемії COVID-19 та через різні геополітичні конфлікти.

Виробники шоколаду реагують на кризу різними способами, зокрема підвищенням цін, зменшенням розміру продукції, пошуком альтернативних інгредієнтів та інвестиціями в технології вирощування какао. Такий стан ринку залишається напруженим, і очікується, що висока волатильність цін на какао збережеться протягом найближчих років, а отже світові виробники продукції з шоколаду стають досить залежними від країн постачальників какао-бобів.

Виробництво какао-бобів сконцентроване переважно у тропічних регіонах Африки, розташованих приблизно в межах 20 градусів на північ і південь від екватора (так званий "какаовий пояс"), а основними виробниками є:

1. Кот-д'Івуар - основний лідер, який протягом тривалого часу забезпечує приблизно 40-45% світового виробництва какао. Щорічно виробляє близько 2-2,2 мільйона тон какао-бобів.
2. Гана - другий за величиною виробник, на який припадає приблизно 15-20 % світового виробництва. Гана славиться особливо високою якістю своїх какао-бобів;

3. Еквадор - найбільший виробник у Латинській Америці, відомий високоякісними сортами какао "Arriba" та "Nacional";
4. Нігерія - четвертий за обсягами виробник у світі;
5. Камерун - важливий виробник у Центральній Африці;
6. Індонезія - найбільший виробник какао в Азії;
7. Бразилія - колись була найбільшим виробником у світі, але зараз обсяги виробництва значно знизилась;
8. Перу - відомий виробник органічного какао високої якості.

Отже, ринок какао- бобів є доволі динамічним, а основними проблемами та викликами перед виробниками шоколадної продукції є:

- низькі доходи фермерів (більшість какао вирощується на невеликих сімейних фермах);
- старіння какао-дерев та зниження врожайності;
- хвороби рослин (особливо "swollen shoot virus" у Західній Африці);
- наслідки зміни клімату (підвищення температури та зміна режиму опадів);
- соціальні проблеми, включаючи використання дитячої праці;
- обмежений доступ до фінансування та нових технологій.

Список використаних джерел:

1. Запаси какао-бобів у світі впали до мінімуму. *Укрінформ - актуальні новини України та світу.*
URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3960201-zapasi-kakaobobiv-u-sviti-vpali-do-minimumu.html> (дата звернення: 10.05.2025).
2. В Україні прогнозують суттєве зростання цін на шоколад та какао – *AgroNews. AgroNews.*
URL: <https://agronews.ua/news/v-ukrayini-prognozuuyut-suttjeve-zrostannya-czin-na-shokolad-ta-kakao/> (дата звернення: 11.05.2025).

СВІТОВИЙ РИНОК МОРОЗИВА: ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

Виробництво морозива в світі за останні роки характеризується стабільністю та динамічністю на окремих континентах. Обсяг світового ринку морозива, який 2024 року приблизно оцінювався у \$77,8 млрд, зростає до \$79,4 млрд в 2025 році, а 2033 року становитиме \$139,7 млрд. [1]. [2].

Морозива відносить групи FMCG, базово значні обсяги виробляється групою країн досягши оптимальних виробничих потужностей традиційних видів морозива, однак країнах лідерів ринку, зокрема США, Німеччина та Франція, зростає значення крафтового морозива, яке виготовляється з органічних інгредієнтів і унікальних смаків.

Висока конкуренція та концентрація, особливо на європейських ринках спричиняє постійну зміну асортиментних позицій з врахуванням зміни споживчих уподобань і сезонності ринку.

Слід відзначити, що дедалі більший попит на морозиво з новими екологічними складниками, зокрема рослинне морозиво відкриває нові можливості для підприємств ринку морозива, так зване функціональне морозиво, збагачене вітамінами, пробіотиками та антиоксидантами, набуває популярності, визначаючи фактор здоров'я як головну перевагу.

Перехід до зеленої економіки в Європі викликає зміни в стратегії та виробництві морозива. Так підприємства, які використовують екологічно чисті нові технологічні рішення, зокрема нові органічні інгредієнти, біорозкладане пакування, намагаються забезпечити конкурентні переваги до 2030 року.

До основних гравців ринку відносять:

- США - Виробляє понад 20% світового обсягу морозива, річне споживання близько 20-22 літрів на душу населення, основні компанії: Nestlé (Dreyer's), Unilever (Ben & Jerry's), Blue Bell Creameries);
- Китай (Друге місце за обсягом виробництва, швидке зростання ринку в останнє десятиліття, орієнтація на специфічні смаки, адаптовані до місцевих уподобань (зелений чай, червона квасоля тощо);
- Німеччина (поряд з Францією та Італією, традиційний лідер серед європейських країн, орієнтація на преміальні та органічні продукти, сильні позиції локальних виробників;
- Італія (Батьківщина желато, що відрізняється від традиційного морозива, акцент на автентичності та традиційних методах виробництва морозива, потужний експорт концепцій та технологій виробництва по всьому світу;
- Нова Зеландія (Лідер за споживанням на душу населення (близько 28 літрів/рік), висока якість молочної сировини, експортна орієнтація виробництва.

Європа стала домінуючим гравцем на світовому ринку морозива. Очікується, що ринок регіону продовжуватиме зростати приблизно на 5% щорічно, підсумували фахівці. Окремо слід відзначити Індію, яка:

- найшвидше зростання ринку морозива серед країн виробників морозива
- специфічні місцеві смаки (шафран, манго, кардамон);
- потенціал стати одним із найбільших ринків у майбутньому.

Отже, ринок морозива має достатній потенціал для зростання на майбутні роки, що обумовить посилення конкуренції як між основними гравцями так і появу нових. Посилення конкуренції призводить до розширення асортименту продуктів з новими інгредієнтами та розширення частки крафтового морозива. Така ситуація сприяє збільшенню обсягів експорту, що розширює можливості для національних виробників – "Рудь", "Ласунка".

Список використаних джерел:

1. Світовий ринок морозива за вісім років подвоїться і сягне \$140 млрд – AgroPortal.ua. *AgroPortal.ua*. URL: <https://agroportal.ua/news/mir/svitoviy-rinok-moroziva-za-visim-rokiv-podvojijsya-i-syagne-140-mlrd> (дата звернення: 15.05.2025).
2. Insights S. R.P.L.G. Ice Cream Market Size is Projected to Reach USD 139.7 Billion by 2033, Growing at a CAGR of 6.7%: Straits Research. *GlobeNewswire News Room*. URL: <https://www.globenewswire.com/news-release/2025/02/19/3028643/0/en/Ice-Cream-Market-Size-is-Projected-to-Rreach-USD-139-7-Billion-by-2033-Growing-at-a-CAGR-of-6-7-Straits-Research.html> (date of access: 15.05.2025).

**Орел О., здобувач наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування»
Науковий керівник – Абрамова І.В., д.е.н., доцент,
доцент кафедри міжнародних відносин і політичного менеджменту
Державний університет «Житомирська політехніка»**

ПРАКТИЧНІ КЕЙСИ УСПІШНОГО МІЖМУНІЦИПАЛЬНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Як засвідчує досвід європейських країн з розвиненими моделями багаторівневого врядування, міжмуниципальне співробітництво є дієвим інструментом для підвищення ефективності управління, розвитку соціальної інфраструктури, покращення якості послуг та залучення зовнішніх інвестицій. Наприклад, у 1990-х рр. країни Центральної та Східної Європи, зокрема Угорщина, Чехія та Словаччина, зіткнулися з викликами, пов'язаними з децентралізацією та фрагментацією місцевого самоврядування. У відповідь на це, малі громади цих країн ініціювали створення спільних адміністративних офісів для забезпечення базових публічних послуг, що дозволило оптимізувати управлінські процеси та раціонально використовувати обмежені ресурси.

Особливо показовим у цьому контексті є приклад Словенії, де функціонує 212 муніципалітетів, з яких понад половина має населення менше ніж 5 тис. осіб. У цій країні найпоширенішою формою міжмуниципального співробітництва стало створення спільних адміністративних органів, які координують надання низки послуг у межах кількох суміжних муніципалітетів. Понад 90% місцевих громад у Словенії беруть участь у таких формах співробітництва, що свідчить про ефективність цього механізму як інструменту підвищення інституційної спроможності та забезпечення сталого розвитку на місцевому рівні [1].

У Польщі, за умови оптимальної структури гмін, міжмуниципальне співробітництво реалізується на декількох рівнях: через двосторонні угоди, міжгмінні спілки (синдикати), а також шляхом створення асоціацій гмін. Зокрема, ефективною вважається діяльність Асоціації курортних гмін, яка об'єднує муніципалітети з метою координації та розвитку туристичної інфраструктури. У Фінляндії муніципалітети формують спільні фінансові та адміністративні структури, спрямовані на залучення інвестицій у соціальну сферу, зокрема в системи охорони здоров'я, освіти та оздоровчих закладів. Такий підхід забезпечує консолідацію ресурсів і підвищує ефективність управління соціальними послугами на регіональному рівні [1].

У Франції та Іспанії широко поширені міжмуниципальні асоціації, які мають статус юридичних осіб та власний бюджет. Вони функціонують на основі цільового фінансування або через загальний бюджет асоціації, що дозволяє акумулювати ресурси для реалізації різноманітних сфер життєдіяльності громад. У Данії сформовано спеціалізовані інституційні структури у вигляді некомерційних організацій, які акумулюють інвестиційні ресурси для підтримки та реалізації муніципальних проєктів, що сприяє підвищенню інституційної спроможності місцевого самоврядування [1].

Практичні приклади успішного міжмуниципального співробітництва свідчать, що об'єднання зусиль громад сприяє реалізації масштабних проєктів, які були б недосяжними для окремих територіальних одиниць. Зокрема, спільна організація центрів надання адміністративних послуг (далі – ЦНАП) або реалізація інфраструктурних проєктів у сферах водопостачання та утилізації відходів. Такі ініціативи не лише підвищують якість життя населення, але й суттєво зміцнюють інституційну спроможність територіальних громад. Як приклад, Дунаєвецька територіальна громада Хмельницької області стала яскравим прикладом ефективного міжмуниципального співробітництва у сфері надання адміністративних послуг. Громада впровадила мобільний ЦНАП, який обслуговує не лише мешканців Дунаєвецької громади, а й жителів сусідніх територій, що дозволило значно підвищити доступність адміністративних послуг для мешканців віддалених населених пунктів області, забезпечуючи їх своєчасне та якісне обслуговування [2].

У Рівненській області Радивилівська територіальна громада уклала низку міжмуниципальних договорів із сусідніми громадами, зокрема щодо спільного використання інклюзивно-ресурсного центру та територіального центру обслуговування ветеранів. Таким чином вдалося оптимізувати використання матеріальних та кадрових ресурсів і забезпечити якісні послуги для мешканців кількох територіальних громад. Зокрема, укладений Радивилівською громадою договір із Крупецькою громадою щодо функціонування територіального центру обслуговування ветеранів російсько-української війни став успішним прикладом такого співробітництва. Ветерани з Крупецької громади тепер регулярно відвідують цей центр, де проходять необхідні реабілітаційні процедури, що підвищує ефективність надання соціальної підтримки та посилює інтеграцію ветеранів у місцеві громади [3].

У Полтавській області територіальні громади активно реалізують ММС у сфері управління твердими побутовими відходами. Зокрема, у Пирятинській громаді було створено спільне підприємство, відповідальне за збір і вивезення сміття, що сприяло покращенню екологічної ситуації в регіоні та більш ефективному

Секція 10. Міжнародні відносини і світова економіка

використанню бюджетних коштів. Значну підтримку в реалізації таких ініціатив надають міжнародні партнери та програми технічної допомоги, з якими співпрацює Полтавська обласна військова адміністрація, зокрема GIZ, USAID, програма «U-LEAD з Європою» та Швейцарсько-український проєкт DECIDE. Завдяки цьому залучаються технічні, експертні й менторські ресурси, а також грантові кошти, що сприяє масштабному поширенню механізмів ММС серед громад області [4].

Наведені приклади свідчать, що міжмуніципальне співробітництво є ефективним механізмом підвищення інституційної спроможності територіальних громад. Воно забезпечує раціональне використання наявних ресурсів, гарантує рівний доступ до публічних послуг та сприяє реалізації спільних інфраструктурних і соціальних проєктів. Такий формат взаємодії сприяє формуванню горизонтальних зв'язків між громадами, що, в свою чергу, підсилює їхню соціальну згуртованість та забезпечує стійкість і резильєнтність їхнього розвитку [5].

Аналіз європейського досвіду та національних практик міжмуніципального співробітництва переконливо засвідчує його ключову роль у підвищенні ефективності публічного управління, зміцненні інституційної спроможності громад та забезпеченні сталого соціально-економічного розвитку на місцевому рівні. Успішні кейси з країн Центральної та Східної Європи (Польща, Словенія, Чехія, Угорщина), а також західноєвропейських держав (Франція, Іспанія, Данія, Фінляндія) демонструють, що міжмуніципальні об'єднання дозволяють долати фрагментацію управління, забезпечувати економію масштабів, оптимізувати витрати й підвищувати доступність та якість публічних послуг.

Український контекст підтверджує релевантність цих підходів: приклади Дунаєвської, Радивилівської, Пирятинської громад свідчать про успішну імплементацію ММС у сферах адміністративного, соціального та екологічного обслуговування. Спільне використання ресурсів, укладання міжмуніципальних договорів, створення спільних підприємств та активна взаємодія з міжнародними партнерами стали дієвими інструментами адаптації до сучасних викликів, зокрема в умовах війни, бюджетних обмежень та необхідності розширення спектру якісних послуг.

Таким чином, міжмуніципальне співробітництво має бути розглянуте не як додатковий, а як системний елемент архітектури публічного управління, що здатний посилити горизонтальні зв'язки між громадами, забезпечити масштабування успішних практик та сформувати платформу для інтегрованого регіонального розвитку й підвищення резильєнтності територіальних одиниць.

Список використаних джерел

1. Організаційно-правові основи успішного використання механізмів співробітництва в громадах, практичні аспекти налагодження співпраці в сфері цивільного захисту населення. *Проєкт USAID*. URL: <https://surl.lu/dftakl> (дата звернення: 14.01.2025).
2. Співпраця для кращого обслуговування: ЦНАПи Хмельниччини обмінюються досвідом. *Dunrada.gov.ua*. URL: <https://dunrada.gov.ua/news/spivpratsya-dlya-krashchoho-obsluhovuvanniyatsnapy-khmelnichchynu-obminuyutsya-dosvidom> (дата звернення: 04.02.2025).
3. Рівненщина входить до п'ятірки лідерів із міжмуніципального співробітництва. *Congress.gov.ua*. URL: <https://www.congress.gov.ua/rivnenshchyna-vkhodyt-do-p-iatirky-lideriv-iz-mizhmunitsypalnoho-spivrobitnytstva/> (дата звернення: 01.05.2025).
4. Полтавщина серед лідерів у впровадженні механізму співробітництва територіальних громад. *Congress.gov.ua*. URL: <https://www.congress.gov.ua/poltavshchyna-sered-lideriv-u-vprovadzhenni-mekhanizmu-spivrobitnytstva-terytorialnykh-hromad/> (дата звернення: 03.02.2025).
5. Romanchuk L., Abramova I., Moroz Yu., Poplavskiy P., Svitlyshyn I. Funding for sustainable development of rural communities: European experience. *Agricultural and Resource Economics*. 2024. Vol.10. No.4. Pp.203–234. URL: <https://doi.org/10.51599/are.2024.10.04.09>

**Свірко С.В., д.е.н., д.н.д.у., професор,
завідувач кафедри національної безпеки,
публічного управління та адміністрування
Сидоренко О.П., здобувач ступеня доктора філософії
Державний університет «Житомирська політехніка»**

ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ МІЖНАРОДНОЇ ТЕХНІЧНОЇ ДОПОМОГИ: ТЕРМІНОЛОГІЧНА ДИСКУСІЯ

Набуття нашою країною незалежності призвело до необхідності вибору орієнтирів у відбудові нашої державності та подальшого шляху її розвитку. Процеси суспільного розвитку в ХХ ст. переконливо схиляли молоду українську державу рівнятися на ідеали демократії, що викликало однозначну реакцію підтримки з боку країн розвинутої демократії. Така підтримка отримала матеріалізацію у вигляді міжнародної технічної допомоги, яка сягнула за останні 30 років близько 200 млрд.дол., завдяки яким було реалізовано близько 6000 проєктів в різних сферах життя України [1-4].

Комплексний механізм міжнародної технічної допомоги містить різні елементи, серед яких чільне місце обіймає економічний механізм міжнародної технічної допомоги. Слід зауважити, що вітчизняні вчені оминули своєю увагою проблематику останнього; певним чином це пояснюється зокрема і термінологічною невизначеністю вказаного терміну. На розбудову науково-практичних положень економічного механізму міжнародної технічної допомоги пропонується сформувати поняття останнього, яке варто розпочати з визначення змісту терміну «економічний механізм» загалом.

На сьогодні існує значна кількість підходів до трактування такого поняття, при цьому останні чітко вирізняються за макро-, мезо- та мікро-рівнями економіки. Не удаючись до опрацювання кожного з підходів, зауважимо, що автори в попередній своїй спільній праці запропонували розуміти під «економічним механізмом» відповідний устрій економічних відносин та порядок взаємодії економічних суб'єктів згідно економічних законів суспільства в межах економічної системи на вирішення цільових завдань відповідної економічної сфери [5].

Щодо міжнародної технічної допомоги, зазначимо, що остання регламентується Постановою Кабінету Міністрів України №153 від 15.02.2002 «Про створення єдиної системи залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги», згідно якій міжнародна технічна допомога є «фінансовими та іншими ресурсами та послугами, що відповідно до міжнародних договорів України надаються партнерами з розвитку на безоплатній та безповоротній основі з метою підтримки України», при цьому остання може мати форму [6]: «будь-якого майна, необхідного для забезпечення виконання завдань проєктів (програм), яке ввозиться або набувається в Україні; робіт і послуг; прав інтелектуальної власності; фінансових ресурсів (грантів) у національній чи іноземній валюті; інших ресурсів, не заборонених законодавством, у тому числі стипендій».

Розглянемо цей термін в контексті його змістовного наповнення. Перш за все привертає увагу нечіткість визначення вказаної ресурсної складової, яка представлена фінансовими та іншими ресурсами. Поняття фінансові ресурси зустрічається в Господарському кодексі України в якості державних фінансових ресурсів (ст.10 - згадка), фінансових ресурсів підприємств (ст.44, 47 - згадка), фінансові ресурси виробничого кооперативу (ст.100 – визначено склад у формі доходу від реалізації, пайових та інших внесків членів кооперативу, кредитів та інших надходжень), фінансових ресурсів асоціації (ст.120) [7]. Доречним вважається згадка про те, що у складі так званих інших ресурсів Господарський кодекс визначає матеріально-технічні, трудові, інформаційні та інші ресурси (с.44, 47)[7], при цьому всі вищевказані ресурси в економічній теорії об'єднуються спільним терміном «економічні ресурси».

Викликає також питання нормативно-закріпленій вищенаведений склад міжнародної технічної допомоги. Нагадаймо, що згідно Господарського кодексу України майно в сфері господарювання визначається як «...сукупність речей та інших цінностей (включаючи нематеріальні активи), які мають вартісне визначення, виробляються чи використовуються у діяльності суб'єктів господарювання та відображаються в їх балансі або враховуються в інших передбачених законом формах обліку майна цих суб'єктів», при цьому згідно набутої в процесі здійснення господарської діяльності економічної форми, майнові цінності можуть бути представлені: основними фондами (будинки, споруди, машини та устаткування, обладнання, інструмент, виробничий інвентар і приладдя, господарський інвентар та інше майно тривалого використання, що віднесено законодавством до основних фондів), оборотними засобами (сировина, паливо, матеріали, малоцінні предмети та предмети, що швидко зношуються, інше майно виробничого і невиробничого призначення, що віднесено законодавством до оборотних засобів), коштами (гроші у національній та іноземній валюті, призначені для здійснення товарних відносин цих суб'єктів з іншими суб'єктами, а також фінансових відносин відповідно до законодавства), товарами (вироблена продукція (товарні запаси), виконані роботи та послуги, цінними паперами (ст.139) [7]. Згідно ст.190

Секція 10. Міжнародні відносини і світова економіка

Цивільного кодексу України майно як «особливий об'єкт є окрема річчю, сукупністю речей, а також майновими правами та обов'язками» [8].

Аналіз визначеного складу міжнародної технічної допомоги в контексті наведених положень Господарського та Цивільного кодексів свідчить про певні тавтологічні позиції (майно, фінансові ресурси та права інтелектуальної власності згадуються як окремі активи, в той час як і фінансові ресурси, і нематеріальні активи згідно наведених позицій вітчизняного законодавством є майном).

Отже, зважаючи на підходи до трактування поняття «майно» в Цивільному та Господарському кодексах України (яке, до речі включає і грошові кошти, а отже фінансові ресурси), пропонується під міжнародною технічною допомогою розуміти майно, роботи та послуги, що відповідно до міжнародних договорів України надаються партнерами з розвитку на безоплатній та безповоротній основі з метою розвитку різних сфер життєдіяльності України [9, 10].

На підставі отриманого визначення, пропонується під економічним механізмом міжнародної технічної допомоги розуміти відповідний устрій економічних відносин та порядок взаємодії економічних суб'єктів згідно унормованого економічного порядку в межах системи залучення, розподілу, використання та контролю отриманих згідно договорів від партнерів з розвитку на безповоротній та безкоштовній основі майна, робіт та послуг на розвиток різних сфер життєдіяльності України. Наведене визначення поєднує основи економічних законів суспільства та засади суспільно-значимих гуманітарних процесів.

Список використаних джерел

1. Інформаційно-довідкові матеріали щодо МТД. URL: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=60b916e3-d383-4560-a50d-5b48af9d810c&title=InformatsiinodovidkoviMaterialiSchodoMtd>
2. Список міжнародної допомоги Україні (з 2014р.). URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Список_міжнародної_допомоги_Україні_\(з_2014\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Список_міжнародної_допомоги_Україні_(з_2014))
3. Міжнародна фінансова допомога Україні: чому гроші не працюють? DW-NEWS. URL: <https://web.archive.org/web/20180425232441/http://www.dw.com/uk/міжнародна-фінансова-допомога-україні-чому-гроші-не-працюють/a-43372416>
4. Перелік зареєстрованих проєктів з планами закупівель. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/mizhnarodna-dopomoga/pereliki-zareyestrovanih-proektiv-z-planami-zakupivel>
5. Свірко С.В., Сидоренко О.П. Економічний механізм: понятійний дискурс. «Трансформація економіки в умовах глобальних викликів: актуальні питання». 7-8 лютого 2025 року, Університет Клайпеди (Литовська Республіка). International Scientific Conference Economic Transformation in the Context of Global Challenges: Current Issues : Conference Proceedings (February 7-8, 2025. Klaipeda, Lithuania). Riga, Latvia : Baltija Publishing, 232 pages. С.58-62.
6. Про створення єдиної системи залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги: Постанова Кабінету Міністрів України №153 від 15.02.2002. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/153-2002-п#Text>
7. Господарський кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
8. Цивільний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
9. Свірко , С. В., Мороз , Ю. Ю., Власюк , Т. О., Довгалюк , В. В., & Сидоренко, О. П. (2023). Механізм координації міжнародної технічної допомоги в контексті підтримки та відбудови оборонної економіки України. *Академічні візії*, (24). <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/969>
10. Свірко С.В., Довгалюк В.В., Кучменко В.О., Тростенюк Т.М., Сидоренко О.П. Організація залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги в сфері оборони. *Геополітика України, історія та сучасність*. 2024. №1(32). С.253-275.

Андрєєв Є.В., кандидат медичних наук, доцент кафедри сучасних технологій медичної діагностики та лікування
Національного медичного університету імені О.О. Богомольця

ХАРАКТЕРИСТИКА ВПЛИВУ ПРИРОДНО-КЛІМАТИЧНИХ ФАКТОРІВ НА РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Природно-кліматичні умови є тією групою факторів, що впливають на здоров'я населення, і вже виходячи з цього визначають особливості системи охорони здоров'я. «Наше довкілля складається з кількох факторів, таких як повітря, вода, ґрунт, клімат, простір, міська забудова та погода. Усі вони одночасно впливають на наше здоров'я. Оскільки вплив зовнішнього середовища на організм людини відбувається різними способами, а саме довкілля складається з численних змінних, опис усіх способів впливу навколишнього середовища на людину призводить до довгого списку категорій» [1].

«У процесі життєдіяльності людина перебуває під впливом потужного комплексу своєрідних регіональних чинників, які за певних умов можуть призвести до порушення функціонування органів і систем, появи донозологічних станів і, врешті решт, до патології. Дотепер залишаються не встановленими особливості медико-екологічного стану адміністративних територій країни у зв'язку з практично відсутнім їх моніторингом, що суттєво обмежує відслідковування гігієнічної діагностики здоров'я населення регіонів і життя системних різнотермінових медико-екологічних заходів ... Здоров'я населення може формуватися під впливом як внутрішніх – спадкових (властивих окремому індивіду), так і зовнішніх параметрів довкілля, його екологічного стану, розвитку геоморфологічних і соціальних процесів (умов життя населення, розвитку соціальної та реабілітаційної сфери та ін.)» [2].

Іспанські дослідники Amina Sundas, Ivan Contreras, Omer Mujahid, Aleix Beneyto, Josep Vehi вказують: «Здоров'я та добробут людини тісно взаємопов'язані між собою. Ігнорування екологічних чинників матиме вплив на профілактику та контроль захворювань, включно з вірусними пандеміями. За даними ВООЗ, чисте повітря, стабільний клімат, достатня кількість води, санітарія та гігієна, безпечне використання хімічних речовин, захист від радіації, здорові та безпечні робочі місця, належні сільськогосподарські практики, міста та штучні середовища, що сприяють здоров'ю, а також збережена природа є необхідними передумовами для доброго здоров'я. Люди живуть у середовищах, які тісно пов'язані з різними поєднаннями природних і синтетичних хімічних речовин, соціальних факторів здоров'я, способу життя та погодних умов, а також у різних географічних регіонах, до яких вони пристосовувалися у різному ступені. Шляхи впливу на організм людини різноманітних екологічних чинників є надзвичайно численними, і практично неможливо згрупувати всі ці фактори на якійсь спільній основі» [1]. Зазначенні факти безумовно впливають на стан здоров'я людини та населення в цілому, що є визначальним й формуванні національної системи охорони здоров'я. Проаналізувавши дослідження Amina Sundas, Ivan Contreras, Omer Mujahid, Aleix Beneyto, Josep Vehi [1] можна їх структурувати в наступному контексті (табл. 1).

Таблиця 1

Характеристика впливу природно-кліматичних факторів на національну систему охорони здоров'я

СКЛАДОВІ ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА			
забруднення повітря	зміна клімату	сонячна радіація	метеорологічні умови
ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА НАВКОЛИШНЄ СЕРЕДОВИЩЕ			
забруднення повітря	забруднення води	забруднення ґрунту	промислові викиди
вихлопи транспорту	вирубка лісів	урбанізація	природні і антропогенні катастрофи
ВПЛИВ НА ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ			
<i>Серцево-судинні захворювання:</i> аритмія; інсульт; серцевий напад; гіпертонія; тромбоз; артеріальний тиск; атеросклероз; фібриляція передсердь; серцева недостатність; зупинка серця	<i>Дерматологічні захворювання:</i> ангіоневротичний набряк; atopічна екзема; дитяча екзема; алергічний кон'юнктивіт; ушкодження шкіри та старіння; хронічні запальні захворювання шкіри	<i>Онкологічні захворювання:</i> рак шкіри, легень, ротової порожнини, стравоходу, шлунка, товстої кишки, прямої кишки, печінки, жовчного міхура, гортані, кісток, молочної залози, шийки матки, передміхурової залози, крові, шлунково-кишкового тракту, мозку	
<i>Ниркові захворювання:</i> Ниркова недостатність; ниркова колька; хронічна хвороба нирок; кінцева стадія ниркової недостатності	<i>Респіраторні захворювання:</i> ідіопатичний легеневий фіброз (IPF); гостре ушкодження легень (ALI); пневмонія; рак легень; легеневий рак; астма; ХОЗЛ (COPD)	<i>Інфекційні захворювання:</i> COVID-19; денге; малярія; вітряна віспа; кір; грип	

<p><i>Неврологічні і психологічні захворювання:</i> когнітивні порушення; нейророзвиткові розлади; випадки шкільного невстигання; дисфункції уваги; біполярний афективний розлад; нейрозапалення; неврологічна дисфункція; стрес; ПТСР; депресія; суїцидальні схильності; тривожність; шизофренія; неспокій; нервозність; безсоння; неврологічні розлади; поведінкові розлади; психоз</p>	<p><i>Шлунково-кишкові захворювання:</i> рак шлунка; виразка шлунка; хвороби печінки; гастроентерит; апендицит; гастрит і дуоденіт; розлад стравоходу; синдром подразненого кишечника; ГЕРХ (рефлюксна хвороба); кишкові інфекції; цукровий діабет; запальні захворювання кишечника (IBD)</p>	<p><i>Офтальмологічні захворювання:</i> синдром шегрена; ревматоїдний артрит; хронічний синусит; сухе око; асоційоване з ретиною хронічне захворювання легень; епістаксис (носові кровотечі); оклюзія артерій; катаракта; глаукома; діабетична нейропатія; центральна ретинопатія</p>	
ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ ЧЕРЕЗ			
<p>Інтеграцію державних політик в сфері екології, охорони здоров'я та економіки</p>	<p>Підтримка досліджень щодо вивчення взаємодії між екологічними факторами та наслідками для здоров'я</p>	<p>Розробка програм моніторингу та адвокації за здоровіше довкілля</p>	<p>Удосконалення методик лікування та медичних технологій</p>

Таким чином, природно-кліматичні фактори впливають на стан здоров'я населення і як наслідок визначають напрямки розвитку медицини та всієї системи охорони здоров'я.

Список використаних джерел

1. Sundas A., Contreras I., Mujahid O., Beneyto A., Vehi J. The Effects of Environmental Factors on General Human Health: A Scoping Review. *Healthcare* (Basel, Switzerland). 2024. Vol. 12(21), 2123. <https://doi.org/10.3390/healthcare12212123>

2. Корінчевська І.А. Вплив чинників довкілля на здоров'я населення України. *Наукові праці МАУП*. 2008. Вип. 1(17). С. 59–62. URL: https://journals.maup.com.ua/journal/17_2008/14.pdf